

**R. P. Antonii De Escobar Et Mendoza, Vallisoletani,
Societatis Iesv Theologi, Vniversæ Theologiæ Moralis,
Receptiores Absqve Lite Sententiæ nec-non
Problematicæ Disquisitiones ... Volumen ...**

Ivstitia Et, Ivs. Sex Libris totidem Tractatus appono, nempe de rerum
Dominio, de Restitutione, de Contractibus Gratuitis, de Contractibus
Onerosis, de Contractibus Fortunæ, de Contractibus Adminicularis, de
Quasi-Contractibus, & nonnullis Innominatis

**Escobar y Mendoza, Antonio de
Lugduni, 1663**

Sectio II. Dubia De Restitutione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-80681](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-80681)

SECTIO SECVNDA:

Dubia De Restitutione.

CAPVT XIII.

Circa Restitutionem iustitiam.

DVBIVM

An Restitutio damni illati contra iustitiam distributivam sit actus iustitiae distributivae & non commutativae?

74. Quæstio 1^a facta.

RESPONDIT quæstio ex suppositione, quod damnum illatum contra iustitiam distributivam est recompenandum ex iustitia, ut ego existimo. Hinc requisierim num Restitutio damni illati contra iustitiam distributivam sit actus iustitiæ distributivæ, an commutativæ.

75. Est distributivæ, non commutativæ iustitiæ. Quia ea restitutio versatur circa rem debitam iustitiæ, non ex eodem iure antiquo creditoris persequente, quamvis antea violato, nam violatione nō fuit destructum. Res autem erat debita ex iustitia distributiva. Ergo etiam post violationem: restitutio igitur illius sit ex iustitia distributiva, non ex commutativa. Navarra de rest. l. 1. cap. 2. diff. 2.

76. Est commutativæ. Quia ea restitutio per se tantum versatur circa æqualitatem Arithmeticam, nēpe circa æqualitatem inter rem, quæ datur in restitutionem, & inter damnum illatum, quod media illa re recompenatur, in restitutione enim illius per se tantum attenditur ad recompenationem quantitatis damni absque comparatione ad alias personas, quamvis damnum illatum fuerit, non dando alicui rem ipsi debitam non absolūtē, sed comparatione habita inter personam dānicatam ex una parte, & inter aliam, vel alias ex altera, nam hoc ius distributivum violatione, qua afficitur, & quasi destructum, & redditum in commutativum, quia quod ante violationem iustitiæ distributivæ debitum erat alicui comparativè ad alias personas, iam illud, aut æquivalens est debitum eidem absolūtē absque comparatione, nam fuit dānicatus in ea re dando antea illi comparatione ad aliam: vel ad alias personas, damnum enim illud in fieri, seu illatio illius damni iustitiæ distributivæ opponitur, damnum vero illud in facto esse, seu persequente. Escob. & Mayd. Theol. Moral. Tom. V.

rantia illius damni illati commutativæ opponitur, & ideo hæc persequencia illius damni tollitur per iustitiā commutativam, illatio vero illius per distributivam erat impedienda. Ita Caiet. 2. 2. q. 62. a. 1. Vasq. & Malder. de rest. in prin. hortad. de inst. d. 4. diff. 2. & alij communiter.

Hoc asserendum reor. Quia ea restitutio non versatur circa rem debitam ex iustitia distributiva, quāvis ante damni illationem sic debita fuerit, sed tantum versatur circa rem iam debitā ex iustitia commutativa, nā post damnum illatum iam non debetur ex antiquo iure, sed ex novo, in quod illud antiquum fuit mutatum, ac proinde ea restitutione satisfit iuri novo, non antiquo, nā illatione ipsa damni cessavit, & fuit in aliud commutatum. Addiderim, aliquando per accidens restitutionem esse actum iustitiæ commutativæ, ac distributivæ quando scilicet debitor nequit integre pluribus solvere debitoribus, & eis tenetur solvere proportionem servata inter debita, & inter solutiones, tunc enim restitutio per accidens est etiam iustitiæ distributivæ.

77. Hoc asserendum reor.

DVBIVM II.

An præceptum restitutionis sit affirmativum, & non negativum?

PREMITTO, restitutionem non esse necessariā ad salutem mediæ necessitate. Quia qui ad restitutionem tenetur, potest absque restitutione salvari, ut quando non potest, aut quando in eo est invincibilis ignorantia obligationis restituendi, esse tamen necessariam præcepti necessitate. Quia vero est obligatio restituendi orta ex præcepto, & non tantum præcepti divini reducti ad septimū Decalogi, sed etiam præcepti naturalis, quia ex natura rei est obligatio restituendi alienum, & ad amnum iniuste illatum compensandi. Hinc quæsierim, an hoc præceptum restituendi sit affirmativum, an negativum?

78. Nonnulla præmitto.

Negativum est, nō affirmativum. Quia præceptum restitutionis est non retinendi alienū, hoc autem præceptum est negativum. Ergo, & præceptū restituendi negativum est. Sic Med. C. de rest. q. 2. Vasq. 1. 2. q. 72. a. 6. Navarr. de rest. l. 1. c. 1. dub. 3. Turrian. de inst. d. 9. dub. 2. Mol. to. 3. d. 719. n. 3. Bannes in pref. a. 8. Card. Lugo to. 1. de inst. d. 8. sect. 2. n. 18.

79. Præceptum negativum est, non affirmativum.

Affirmativum est, non negativum. Quia præcepto restitutionis imperatur actus positivus, nō negatio alicuius actus, ergo est affirmativum, & non negativum: consequentia patet, antecedēs, probō, quia præcepto restitutionis imperatur actus reddēdi, domino re suā, vel re ipsi debitā, & non præcipitur negatio retinēdi (nisi aliquā doratione redditionis;

80. Præceptum affirmativum est, non negativum.

ELSCOBAR
Theol. Mor.
Tom. V. lib. II.
F. IV
6

redditionis. quando scilicet res, quae reddenda est, detinetur, quia praeccepto restitutionis tantum satisficit actu positivo reddendi, & non negatione, seu cessatione retinendi. Qui enim tenetur rem alienam restituere, non satisficit huic, obligationi cessando à retentione illius, nisi eam reddat Domino suo, quia qui eam rem deserit, eo ipso definit eam retinere, & tamen non satisficit praeccepto restitutionis, quousque eam suo Domino reddat. Unde rem alienam retinere non est ratione sui peccatum, & contra praecceptum aliquod proprium ipsius, sed tantum est peccatum ratione non restitutionis, & contra restitutionis praecceptum, est enim causa formalis illius, ut potè impossibile cum restitutione. Ita Sot. l. 4. de iust. q. 6. a. 2. Val. 2. 2. d. 5. q. 6. pun. 2. Les. l. 2. c. 7. dub. 10. n. 49. Bonac. de rest. d. 1. q. 1. p. 2.

81 *Hoc verum esse iudico.* hanc sententiam veriorum esse iudico. Cuius doctrina clarior exponitur in eo, qui praeccepto restitutionis tenetur eo, quo damnum intulit lacerando alienam famam, & bona fortunae, hic enim solo actu positivo recompensandi damnum illatum satisficit restitutionis praeccepto absque cessatione à retentione fame, & bonorum fortunae. Abnegare itaque praecceptum restituendi esse idem quod praecceptum non retinendi ratione sui, sed tantum ratione restitutionis, seu redditionis rei ne scilicet quis impediatur reddere rem domino suo, quia dum retinetur, nequit reddi.

CAPVT XIV.

*Circa obligationem restituendi
ex delicto, & damni-
ficatione.*

DVBIUM III.

An obligatio restituendi oriatur, ex qualibet culpa etiam leui, & leuissima?

82 *Praemissa culpa iniuriae, ac Theologicae divisiones.*

PERICOLO, culpam aliter sumi apud Theologos, aliter apud Iuristas. Culpa apud Theologos, idem est, quod peccatum coram Deo, siue mortale, siue veniale. Culpa vero iuridica, idem est, quod dolus, aut negligentia, seu diligentiae omissio, ex qua damnum aliquod oritur, quod non semper est peccatum apud Deum ex defectu deliberationis, qui aliquando reperitur. Culpa haec iuridica quintuplex est, alia latissima, alia latior, alia lata, alia leui, alia leuissima. Leuissima est apertus dolus, quo alterum ex intentione decipimus, qui contingit aut calliditate, aut fallacia, aut machinatione, calliditas fit tacendo fallacia mentiendi, & machinatio verborum artificio. Latior culpa est etiam dolus non apertus, iuste tamen praesumptus. lata culpa est omissio diligentiae ordinariae, quam homines eiusdem conditionis assolent adhibere. Leuius culpa est. omissio diligentiae maioris quam ordinariae, quam homines eiusdem conditionis diligenter adhibere solent. Leuissima culpa est omissio diligentiae, quam homines eiusdem conditionis diligentissimi assolent adhibere. Quae fieri itaque, num obligatio restituendi oriatur

ex qualibet culpa, etiam leui, & leuissima?

Oritur plane. Quia cap. ult. de iniur. Gregor. XI. ait, non excusari eum, cuius imperitia, vel negligentia damnum est datum, sed solum eum, qui non occideret, de contingentiis nihil omittit. Et cap. consilium. 2. q. 4. Stephan. v. inquit: Monendi sunt, & protestandi parentes, ut tam tenelos secum in uno lecto collocent, re negligentia qualibet pronemiente suffocentur, vel opprimentur, unde ipsi rei homicidii inueuantur. Ergo ex qualibet culpa etiam leui, aut leuissima oritur restitutionis obligatio. Sic Ang. Adri. Barbat. Panor. mit. & alij, quos refert. Mol. eo. 3. d. 698. n. 2.

84 *Non oriatur.* Damnum datum ex culpa lata obligat ad restitutionem, in foro conscientiae ante iudicis sententiam, datum vero ex leui aut leuissima non ligat. Quia obligatio haec neque oritur ratione rei acceptae, nam ubi non est peccatum, non est iniuria, neque ex contractu oritur. Ergo talis obligatio ponenda non est. Et quia culpa lata est, quando aliquis omittit diligentiam quam homines eiusdem conditionis communiter adhibere solent. Ergo qui eam diligentiam non omittit, satisficit suae obligationi, nemo enim tenetur ad diligentiam exquisitam adhibendam in suis operibus, satis est, si communem & ordinariam adhibeat. Ergo ex leui, vel leuissima culpa non oritur restituendi obligatio. Ita Innocentius, Decius, rehus, & alij apud Molinam ubi sup.

85 *Eiusdem sum mentis.* Eiusdem mentis sum, quoniam textus allegati pro prima sententia vigent. In textu enim primo sermo est de culpa lata, nempe quando aliquid de communiter contingentibus omissum est. Culpa autem lata regulariter affert secum peccatum Theologicum. In secundo similiter culpa lata innuitur ob magnum paruum opprimendi periculum, quod quilibet prudens praevinire, ac vitare tenetur.

DVBIUM IV.

An consurgat obligatio restituendi in conscientia ob damnum ex culpa veniali Theologica obveniens.

86 *Quaestiois status.* Non est sermo quando culpa est venialis ex parvitate materiae, seu damni parvi illati, tunc enim certum est, quod sicut furtum vnius Iulij, aut vnius Regalis est peccatum veniale, sic & illius retentio veniale erit, atque ideo ex damnificatione leui insurget enim obligatio sub veniali restituendi. Sed quaestio est, an quando materia, & damnum est grave, sed illatum ob culpam tuam non mortalem sed venialem Theologice loquendo, sit obligatio in conscientia restituendi illud damnum.

87 *Consurgit ex veniali culpa restituenda.* Consurgit quidem restituendi obligatio ex huiusmodi veniali culpa. Quia non potest contingere in hoc casu venialis culpa nisi ex defectu plenae aduertentiae, non enim provenit ex leuitate materiae, cum supponatur materia esse gravissima nec etiam ex defectu ac omissione debitae diligentiae, nam adhibuit iam diligentiam, quam communiter prudentes adhibent, & tunc

tunc nullo modo peccat licet non adhibeat illam, quam diligentiores, vel diligentissimi adhibere assolent, & ideo sit culpa levis, aut leuissima iudicanda, si vero illam communem diligentiam non adhibuit, iam peccat mortaliter. Ita Turrianus de iust. d. 1. dub. 2. n. 12. Valq. de rest. c. 2. §. 2. dub. 2. n. 2. & alij.

83 Non consergit communiter obligatio restituendi ex peccato veniali graue damnum. Quia culpa venialis non est simpliciter delictum, & iniuria, quare non debet parere obligationem grauem restituendi, sicut ex contractu si consensus non fuit praestitus cum plena deliberatione; & libertate; non nascitur obligatio, nec votum eo modo emissum obligat, sic etiam iniuria illata cum imperfecta illa aduertentia, & solum venialiter culpabilis, non potest parere obligationem grauem restituendi ex delicto, non est enim a causa plene, ac perfecte voluntaria. Ita Sotus de iust. libr. 4. q. 7. artic. 2. Navarra de rest. l. 2. c. 1. n. 48. Henric. irasc. de irregul. cap. 15. Vbi alios citat. Sa v. Restitutio. Nauar. sum. c. 27. n. 2. Lefl. 2. cap. 7. dub. 6. Lugo de iust. to. 1. d. 8. sect. 5. n. 56. asserens P. Alfonso Rodriguez, & P. Ioannem de Salas meum Sapientissimum Magistrum idem in manuscriptis docuisse.

89 Hoc verius longe putarim. Quia licet haec obligatio restituendi ex delicto non sit proprie poena; imitatur tamen aliquo modo poenam, vnde sicut non est ad poenam obligatio, vbi culpa non praecessit, sic non est obligatio ad poenam grauem, vbi non praecessit grauis culpa, nec vllus iudex, si hoc constaret, ob leuem culpam imponeret poenam, quam lex delicto graui impoluit. Vnde si P. Valq. vult, quod ex veniali peccato remaneat obligatio restituendi ex delicto totum illud damnum graue, iam videtur supra condignum illum ponere leuem defectum, quia obligatio restituendi praecise ex eo; quod damnum illud fuerit voluntarie illatum, sed ex eo, quod culpabiliter illatum fuerit, potuit enim esse voluntarie illatum, & tamen propter ignorantiam inuincibilem esse abique omni culpa, quo casu ipse Vasquez concedit, nullam esse restituendi obligationem. Debet ergo commensurari illa obligatio non cum sola voluntarij ratione, sed cum voluntario vt culpabili, imo non vt culpabili vtcumque, sed vt culpabili contra iustitiam, potuit enim esse actus culpabilis, & mortalis ex alio capite, & tamen si non fuit culpabilis sub ratione iniustitiae, non manebit restituendi obligatio.

DVBIVM V.

An in sententia asserente ex culpa veniali oriri restituendi obligationem, talis obligatio sit restituendi totum damnum?

90 Vldimus n. 87. ex Turriano, & Valq. (quos addo Molinam to. 3. d. 698. Bonacinam de Esch. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

rest. d. 1. q. 1. pun. 3. Rebellum, Turrianum, Reginaldum, & Laymanum, quos refert ac sequitur Hurtado de iust. d. 5. diffinit. 1.) illationem iniustam damni grauis obligare ad restitutionem, quamuis non sit mortalis seu perfecte libera, sed tantum venialis. Inter Auctores tamen huius sententiae, (a qua recessi) voluit quaestio, an in hoc casu obligatio restituendi totum damnum, an tantum partem aliquam?

Non est obligatio restituendi totum damnum, sed tantum partem aliquam. Quia obligatio restitutionis proveniens ex delicto damnificationis, est poena ipsi debita, poena autem debet esse proportionata delicto, ac proinde, qui imperfecte ac venialiter damnificauit, non tenetur ad totius restitutionem, sed solum alicuius partis, maioris, scilicet, vel minoris pro maiori parte, aut minoritate ipsius delicti damnificationis: Vnde infert, delictum veniale damnificationis posse ad eum leue existere, vt vix sit obligatio restituendi centesimam damni partem. Sic Bonacin. de restitution. d. 1. quaestione prim. punct. 3. Molina, Rebel. Reginal. Layman. apud Hurtado citatum.

Est obligatio totum damnum restituendi. Quia si iuxta illam sententiam est obligatio restituendi damnum illatum libere, quamuis tantum venialiter, nam est libere illatum, etiam erit obligatio restituendi totum illud, quia totum sic est illatum. Ita Vasquez, & Turrianus dum absque limitatione dicunt esse obligationem restituendi damnum libere illatum, Hurtado de iust. d. 5. diffinit. prim.

Hanc eligerem sententiam abnegans eam restitutionis obligationem esse poenam, quia damnificans non est obligatus ad restitutionem, vt restitutione puniatur, sed vt iniustitiam, seu inaequalitatem damnificatione factam restitutione ad iustitiam seu aequalitatem reducat. Hanc inquam sententiam eligerem, si cum ijs sentirem, qui asseruere, ex culpa veniali oriri restitutionis obligationem.

DVBIVM VI.

An Qui ignorantia comitante inuincibili damnum intulit, teneatur, ad restitutionem?

94 Occidit quis inimicum credens inuincibiliter esse feram, quem etiam occideret, quamuis eum agnosceret. Vel incendit quis arbor. rem inimici, credens inuincibiliter esse suam, quam etiam incenderet, quamuis agnosceret esse inimici. Quaeritur, num in his, aut similib. casibus sic damnificans ad restitutionem teneatur? Tenetur quidem. Quia in damnificante adest voluntas inferendi damnum illud, & cum effectu illud infert, vnde damnificatio illa ab iniustitia non excusatur, ergo nec a restitutionis obligatione. Sic Mercado. l. 6. c. 5. & alij.

Minime tenetur. Quia tunc damnificatio

91 Non est obligatio restituendi totum damnum.

92 Obligatio est totum damnum restituendi.

93 Hanc eligerem sententiam sentirem, ex culpa veniali oriri obligationem restituendi.

94 Quaestio status.

95 Tenetur quidem.

96 illa

EL SCOBAR

Theol. Mor.

Tom. V. V. II.

EL IV

6

*Non tene-
sur.* illa, v.g. occisio inimici, & arboris incendio hic
& nunc non est voluntaria, non enim pro-
cedit à voluntate, cum non fuerit ante in-
tellectu praeiudicia, ac proposita voluntati, sed
tantum procedit ab alia voluntate comitan-
te damnificationem illam, nam occisio illa
inimici tantum processit à voluntate occi-
dendi feram, & incendio illa arboris inimici
à voluntate incendendi arborem propriam,
damnificatio verò, quae hic, & nunc non
fit voluntariè, non obligat ad restitutio-
nem. Ita Valquez *de restitutio. capite 2. §. 2.*
dub. quarto Navarra de restitut. libro secund.
cap. prim. difficult. 7. Lessius lib. secund. cap.
septim. dub. 9. Turrian. de inst. d. 11. dub.
33. Bonac. de restitut. d. 1. quaestione 1. pun.
tertio.

97. *Hoc longe
verius esse
credo* Hoc longe verius esse non dubito. Quia
quod in damnificante sit alia voluntas in-
ferendi damnum illud, non sufficit ad resti-
tutionis obligationem: damnificatio namque
illa ex ea voluntate non procedit, sed ex il-
la altera occidendi feram, aut arborem pro-
prium succidendi, sola autem voluntas dam-
nificandi absque exteriori opere ex illa na-
scente, ad id non sufficit. Vnde quamvis
sic damnificans non excusetur à peccato ma-
læ illius voluntatis concomitantis, damni-
ficatio tamen ipsa exterior excusetur à pec-
cato iniustitiæ ex defectu voluntatis, & ipse
hic, & nunc libertatis.

DVBIVM VII.

*An inferens damnum alicui, quod al-
teri tertio imputatur, teneatur
ad restitutionem damni
ipsi tertio eue-
nientis?*

98. *Statuque-
sionis.* Petrus occidit Ioannem, aut furatus est
bona Ioannis, & mors Ioannis vel fur-
tum illud patratum à Petro Antonio
imputatur, vel quia erat inimicus Ioannis,
vel alia de causa. Queritur ergo, num pe-
trus, qui damnum intulit Ioanni teneatur
ad restitutionem damni illati Antonio, qui ob
id fuit supplicio affectus in bonis corporis, aut
honoris, aut fortunæ?

99. *Tenetur ad
restitutionem
damni.* Tenetur Petrus ad restitutionem damni eue-
nientis Antonio, si probabiliter indicavit, dam-
num illud Antonio eventurum, & non adhi-
buit prudentem cautionem ad illud vitandum,
quamvis non intenderit damnum illud Anto-
nio evenire. Quia tunc Petrus verè est cau-
sa iniusta damni inferendi Antonio. Ergo te-
netur ad restitutionem damni iam illati Anto-
nio, & ad impediendum quod ipsi inferen-
dum est. Sic Valq. *de restit. c. 2. §. 2. dub. 4. Na-*
uar. de restit. l. 2. c. 1. dub. 9. Reb. de inst. p. 1. l. 3. c.
11. Turrian. de inst. d. 11. dub. 3.

100. *Nen tene-
tur.* Non tenetur Petrus ad restitutionem damni
illati, aut inferendi Antonio, quamvis probabi-
liter indicet damnum illud Antonio eventu-
rum. Quia tunc damnum illud non evenit An-
tonio ex opere petri, sed per accidens ex malitia

aut ex ignorantia testium, vel Indicis: Ergo pe-
trus nullam Antonio intulit iniustitiam. Ita Sor.
l. 4. de inst. g. 6. a. 3. Cord. l. 1. q. 31. a. 3. Mol. d.
86. Pedraza ad 5. prac. §. 6. Lopez 10. l. c. 6. 1. ref.
l. 2. c. 9. dub. 16. Laym. l. 3. ir. 3. p. 3. c. 6. Bonac.
de restit. d. 2. q. vlt. pun. vlt.

Cum his opinor adiciens hoc verum esse,
etiam si Petrus intendat illud damnum inferre
Antonio, ut contra Sorum, Molinam, Cordu-
bam, & Pedrazam Lessius docet, cui Bonacina
& alij adhaerent. Quia si Petrus verè dam-
num non intulit Antonio, nihil refert ad obli-
gationem restitutionis, quod id intendat: sola
enim intentio absque opere exteriori inus-
titiae ad restitutionem non obligat. Constat igitur
Petrum vere non esse causam damni Antonio
illati, sed hoc per accidens ex Petri opere
ortum habuisse.

101
Cum his
opior.

DVBIVM VIII.

*An qui accipit rem ex contractu ceden-
te in utilitatem suam, verb. gr.
commodati nudi, teneatur ad re-
stitutionem damni secuti ex culpa
minori, quam lata, & etiam qui
accipit rem ex contractu cedente in
utilitatem ipsius, & in utilitatem
dantis, ut ex contractu locationis, &
conductionis.*

102. *Tenetur ex
culpa, seu
negligentia
levis.* Qui accipit rem ex contractu ceden-
te in utilitatem accipientis solius te-
netur ex culpa, seu negligentia levis-
sima, siue minima. Quia hic tenetur ad-
hibere maximam diligentiam, debet enim
adhibere maiorem, quam qui accipit rem,
cedentem in utriusque utilitatem, hic verò te-
netur ex levi, & hoc dispositum est iure Cæsa-
reo. Qui autem accipit rem ex contractu ceden-
te in utilitatem utriusque, tenetur ex culpa, seu
negligentia levi, in custodia enim illius tenetur
adhibere maiorem diligentiam, quam qui acci-
pit rem ex contractu cedente in dantis utilitatem
solius, ac proinde tenetur ex culpa maiore, quàm
ille, & consequenter ad minus tenetur ex levi,
non verò ex levisissima, sic Arag. & Bannes 2. 2.
qn. 6. 2. Mol. d. 2. 4. 5. Valq. de restit. c. 2. §. 2. dub. 6.
Bon. de contr. d. 3. q. 1. p. 6. & plures alij Theolo-
gici ac Iurisperiti. Ex his auctoribus nonnulli docent
ad obligationem restitutionis in casu huius suf-
ficere culpam iudicam absque Theologica,
alij etiam Theologicam requirunt: Imo aliqui
ad eam obligationem requirunt culpam mor-
talem, quando graue secutum est dam-
num.

103. *Non tene-
tur nisi ex
culpa lata.* Neuter (secluso pacto Affecurationis) te-
netur, nisi ex culpa lata, Quia in primis ex
iure naturali non tenetur ex minori quam
lata culpa, nam accipienti rem adhuc ex con-
tractu cedente in utilitatem tantum ipsius,
absque fundamento imponitur obligatio insti-
tutiæ adhibendi in illius custodia maiorem di-
ligentiam, quando minus ipsius rei pruden-
ter procedens adhibet, Dominus autem rei
communem

communem & ordinariam diligentiam attenta quantitate & qualitate rei adhibeat, & non adhibeat maiorem, nec maximam, negligentia minime accusabitur. Deinde iure positivo non tenetur ex maiori culpa, quam lata, quia quavis sint leges positivae, quibus imponitur obligatio maioris diligentiae pro custodia rei acceptae ex contractu cedente in utilitatem utriusque, accipientis videlicet, & dantis rem, & obligatio maximae diligentiae pro custodia rei acceptae ex contractu cedente in utilitatem solius accipientis rem, & sint iuste ob commune bonum, & ut omnis fraus ac negligentia vitetur, non tamen sunt iuste receptae in foro conscientiae ante sententiam Iudicis condemnatoriam. Ita Sotus l. 4. de inst. q. septima articulo secund. Hurtad. de inst. d. 5. diff. 6. S. v. Culpa Henric. de Irregular. cap. 15. Tolet l. 5. c. 18. Et probabile existimant Lessius l. 2. cap. 7. m. 43. Adam d. 4. q. 6. m. 50. Becan. de inst. q. 48.

104
Probabilior rem hanc pias esse sententiam.

D V B I V M IX.

An habens ex contractu rem alienam, debeat, eam preferre propriae, quando utramque non potest saluare.

105
Quaestio 5. haur.

Accidit v. gr. commune incendium, in quo habens rem alienam commodatam vel depositam, quam minime potest simul cum re propria perire liberare. Queritur, num debeat huiusmodi alienam rem propriae preferre, an possit relicta vi ignis re aliena, liberationem rei propriae procurare?

106
Non debet alienas res preferre pleniusque

In contractu, quo quis tenetur de culpa lata, potest quis res proprias etiam viiores alienis praepone; in iis vero contractibus, in quibus tenetur etiam de leni, potest pretiosiores vel aequae pretiosas proprias praepone alienis, in iis autem contractibus, in quibus tenetur etiam de lenissima, ut quando habet rem commodatam in solam sui utilitatem, potest solum proprias pretiosiores alienis preferre. Quia qui tenetur solum de culpa lata, adhuc adhibet diligentiam communem, licet nolit eum dispendio rerum suarum alienas eripere; qui vero de leni tenetur, non agit quicquam contra id, quod prudentiores agunt, si ob proprias res aequae pretiosas alias non meliores alienas in periculo deferat; denique praepone res pretiosas proprias minus pretiosas alienas, non est contra maximam diligentiam, quae opponitur contra culpam lenissimam. Sic Syntheser, Gabriel, Armilla, Angelus, quos refert, ac sequitur Vasquez de rebus c. 2. §. 2. amb. 2.

107
Debet propria preferre alienas

Si res commodata pretiosior sit, quam propria, debet quis preferre eam propriae, siue contractus sit in solam commodatarij, siue in solam commodantis, siue in utriusque utilita-

tem. Quia debetur diligentia saltem iuxta prudentiam communem; quis autem prudens in communi periculo rem pretiosorem violor praepone. Si commodatum fuit in gratiam solius commodatarij, non potest hic compensare sibi aliquid pro iactura rei violoris suae, quam incendio, v. gr. reliquit: imò nec quando rem propriam aequae pretiosam perdit, ut liberet alienam. Quia tunc nihil facit, ad quod vi contractus non teneatur, cum vi beneficij accepti, contractus, teneatur ad rei commodatae diligentissimam custodiam, si res illa non perit occasione commodati, eodem enim modo peritura fuisset apud Dominum, potest compensare sibi pro iactura rei suae violoris. Quia in communi illo periculo magis tenetur homo rebus propriis, quam alienis consulere, si commodatum fuit in solius commodantis utilitatem, vel utriusque, potest commodatarius compensare rem suam viorem, & alienam retinere, donec valor rei propriae solvatur. Quia nemo tenetur cum rei propriae iactura alienam conservare, quando contractus non fuit in solam ipsius utilitatem. Nec is, qui rem habet precario in solam sui utilitatem, potest compensare pro re sua violori, quando ea occasione perire debebat aliena pretiosior. Quia ratione accepti beneficij ad rei custodiam tenetur, si res commodata sit violor, potest commodatarius res suas preferre, ita tamen, ut si commodatum fuit in eius solius commodatam, debeat commodanti valorem rei commodate, quae perit, ut propriae pretiosiores salventur: si autem fuit in utriusque, vel in solius commodantis utilitatem, nihil tenetur restituere. Denique quando res alienae sunt aequae pretiosae cum propriis, si commodatum fuit in solius commodatarij utilitatem, tenetur res alienas preferre. Quia etiam cum aequali iactura debet rem commodatam conservare, si verò fuit in utriusque, vel solius commodantis utilitatem, potest commodatarius res suas praepone, nec ad ullam restitutionem, vel compensationem tenetur. Ita Molina. d. 296. Qui fatetur non esse iuxta communem primam illorum sententiam, sed tamen esse magis rationi, ac naturali aequitati conformem.

Mihi autem paulo aliter dicendum videtur ex Cardinalis de Lugo mente *tomo primo de inst. dicto octavo sectio. 10. numero 132.* In foro externo is, qui rem pretiosam alienam reliquit in periculo, ut suas viiores ab incendio eriperet, obligandus est ad restitutionem, non solum quia dolus praesumitur, & quod potuerit alienas liberare, sicut propria potuit; sed etiam si constaret, quo non potuit utrasque eripere, obligabitur ex eo, quod debebat valiter rem Domini gerere, & eam liberare, a domino postea recepturus rei propriae violoris valorem, quam ea de causa perdere voluit, ut alienam liberaret. Quia in foro externo non praesumitur bonum non redditorum eum valorem, cum ad id teneretur. Tunc tamen non obligaretur ad reddendum totum valorem rei pretiosae, quae perit, sed dempto valore rei violoris propriae, quam conservavit. Quia cum hanc debuisset dominus compensare, si res sua pretiosa conservata fuisset, non amisit ob negligentiam commodatarij, vel depositarij totum valorem rei pretiosae consumptae sed excessum alius supra id, quod res violor valebat, cuius valorem ipse debuisset compensare.

108
Alio circa nonnulla sentio.

EL SCOBAR
Theob. Mor.
T. 6. m. VII. v. II.
E. IV
6

44 Theologiae Moralis. Lib. XXXVII.

penfare. In foro externo, si re vera commodatarius, vel quis alius sciret, non recepturum se à Domino res pretiosae valore suarum rerum viliorum, quas ob rem alienam conservandam perire permitteret: non debet in conscientia aliquid restituere Domino, licet res viliores proprias conservauerit, & alienam pretiosam perire permiserit. Quia nec diligentia maxima, ad quam commodatarius tenetur, nec natura contractus obligat ad custodiendam rem cum magno detrimento proprio, cum nec in rebus propriis custodiendis diligentissimus ac prudentissimus id faciat. Quando res propriae sunt aequè pretiosae, & multò magis si pretiosiores sint, nulla est obligatio praefrendi rem alienam, siue contractus sit in gratiam utriusque, siue in solam illius, apud quem res aliena habetur. Quia praefrendo rem alienam in eo casu non ageret magis utiliter negotium Domini quàm praefrendo. Nam si voluisset rem propriam expendere, & relinquere in periculo, ut alienam liberaret, posset à Domino exigere rei suae valorem, tanquam sumptus extraordinarios factos ad illius rei conservationem. Nec in eo casu est vlla obligatio in commodatario, vel aliis compensandi aliquid Domino pro eius re, in periculo relicta, ut propria salvaretur. Quia quando commodatarius finit perire res suas, ut saluet alienam magis pretiosam, debet ei fieri compensatio pro re sua à Domino rei pretiosae: quando verò finit perire rem aequè, vel minus pretiosam alienam, ut saluet suam non debet ipse aliquid compensare Domino rei quae perit. Idem dicendum, si res aliena ob periculum illud eodem modo perisse deberet, si apud Dominum suum mansisset: adhuc enim in eo casu procederent praefata regula. Quia tunc etiam commodatarius, vel depositarius, vel depositarius, & similes, ratione custodiarum quam implicite promiserunt, debent quoties absque gravi detrimento suo possunt saluare, & custodire rem alienam: quare si pretiosior sit, debent eam rebus propriis praeferre, quando notabile detrimentum harum non sciunt ab illius domino non fore compensandum. Non vero tenentur eo casu aequè, vel minus pretiosas alias propriis praeferre, nec pro illis tunc consumptis, vel pereuntibus aliquid dominis compensare.

DVBIVM X.

Mittit Antonius Ioanni pecuniam in solutionem debiti, quod debet: Possuntne illam accipere in compensationem eiusdem quantitatis quam mihi debet Antonius?

109
Cegum
pramisso.

SCio posse creditorem existentibus aliis circumstantiis ad compensationem requisitis, accipere ac retinere sibi rem debitoris, quando ipse alteri dono mittit, dummodo res illa non sit à donatario acceptata, quia dum acceptata à donatario non est, adhuc manet sub Dominio donatoris, qui potest adhuc donationem renocare ut suppono. Ergo sicut ex aliis rebus debitoris, sic etiam ex illa potest compensatio fieri non ob-

stante damno, quod donatario sequitur. Sed quid si Antonius v. gr. mittat illam pecuniam Ioanni non ex dono, sed indebiti solutionem? Possuntne, ex ea accepta meum debitum compensare?

Minimè potes. Quia id fieret cum iniuria Ioannis, cui suum debitum clam auferretur: nisi aliunde ipse ita commodè posset debitum suum recuperare, quia habet Chyrogaphum, & alia requisita. Sic Vasquez de rest. c. 5. §. 1. dub. 10. num. 47.

Potes quidem. Quia licet scires, Antonium habere animum soluendi ex illa pecunia post mentem debitum Ioanni, potes tunc eam occultè accipere sicut & alia bona eiusdem Antonij, ad tuum debitum compensandum: Ergo licet data sit tibi ab Antonio ad eum finem, ut Ioanni solvatur, poteris eam interceptare, quandiu manet sub Antonij Dominio. Ita Sanch. l. 9. de matr. d. 4. n. 30. Lugo to. 1. de iust. d. 16. num. 111.

Hoc verius esse crediderim, quod ex casu de matrimonio confirmo. Potest vxor expendere in necessariis sibi, vel familiae id quod maritus ei determinatè dederat ad soluenda debita aliqua ipsius mariti si id vere expendit pro gravi familiae necessitate; quia accipit de bonis, quae adhuc sunt viri id, quod maritus debet familiae gravem necessitatem patienti. Quo casu P. Sanch. l. 9. de matr. d. 4. num. 30. dicit, non teneri vxorem postea creditoribus de suo soluere damnum, quod creditores ex occasione passi sunt, quia vltà fuit iure suo accipiendo de bonis viri id, quod vir debebat familiae gravi praefata necessitate. Hand aliter igitur cum accipias de bonis, quae adhuc sunt Antonij, id quod Antonius tibi debet, videris etiam vii iure tuo abique vlla Ioannis creditoris iniuria.

DVBIVM XI.

An res per compensationem occultam accepta, transeat statim, in accipientis Dominium?

Minimè transit. Quia antiquus dominus, quando rem illam innoverit, poterit illam tanquam suam vindicare: Ergo si adhuc erat sua. Sic Medina C. de rest. q. 11. Transit omnino. Quia alioquin si res illa postea fortuito periret apud compensantem, periret antiquo Domino, & non compensantures enim suo Domino perit: atque adeo posset secundo debitum suum sibi compensare, quod nullud admittit. Ita Molina tomo tertio de iust. d. 69. num. 3. Lugo to. 1. de iust. d. 16. num. 112. & alij.

Propter hoc argumentum hæc sententia mihi magis placet. Ratio autem à priori illius hæc videtur esse, quod ubicumque apprehenditur rei possessio, quæ vel domino careat, vel Dominus non sit irrationabiliter inuitus, nihil deesse videtur, quominus fiat accipientis, perinde enim est, si Dominum non esse inuitum, vel non esse rationabiliter inuitum ac si Domino careret, ad effectum vitandi furti malitiam: quando autem creditor non

non potest aliter suum debitum recuperare, Dominus non est rationabiliter iniustus, si sibi provideat, & compenset ex bonis debitoris, cum per hoc Dominus solummodo cogatur, solvere, quod debet. Ergo nihil impedit, ne creditor fiat verè rei acceptæ dominus. Ad fundamentum autem medinæ pro prima sententia adductum, Molina respondet, debitorem non posse rem illam postea apud creditorem inuentam sibi vindicare, si ipsi constet, compensationem factam fuisse debitis conditionibus. Quare si eam propria autoritate, vel Iudicis officio recuperat, id fit, quia præsumitur compensationem iniuste facta. Facilius autem respondeo, admitendo, posse debitorem rem suam postea vindicare, soluendo debitum alio modo; quia creditor hoc pacto solum, & cum limitatione videtur adquisisse rei dominium, ut quoties debito vellet debitum soluere, posset rem suam recuperare. Quia in tantum poterat rei acceptæ dominium acquirere, in quantum debitor non erat irrationabiliter iniustus: debitor autem, licet dum non soluebat debitum, non posset rationabiliter repugnare compensationi: poterat tamen cum hoc pacto & limitatione consentire, quia hoc modo consulebat sibi, ac suo debitori.

CAPVT XV.

Circa Restitutionem ratione rei acceptæ.

DVBIVM XII.

An qui rem furtivam vel malâ fide emit, teneatur eam proprio Domino restituere, vel possit eam furi reddere, ut ab illo pretium recuperet?

116
Quæstio
fieri

RESPONDO, eum, qui rem furtivam ab aliquo gratis accipit, teneri eam Domino restituere, & non posse eam furi reddere (nisi sit moraliter certus, quod fur eam restituet.) quia tenetur ratione rei alienæ acceptæ, seu habitæ: & non tenetur furi, furis enim non est: ergo Domino tenetur. Si vero gratis non accipit, quæserim an possit, ut recuperet pretium, rem reddere furi, an potius debeat eam Domino restituere?

117
Qui bona
fide emit
ad huc tene-
tur Domi-
no reddere
ut potest
furi.

Qui rem furtivam emit adhuc bona fide, tenetur eam domino reddere, & non potest eam tradere furi. Quia qui eam emit, tenetur restituere ratione rei acceptæ, est enim aliena: Ergo restituenda est ei cuius est, ergo non furi, cuius non est. Quod autem pretium à fure non valeat recuperare, accidens est fortuna. Sic Sotus l. 4. de iust. q. 7. articulo secund. Medina q. 10. de restit. s. verum. Ledesma .2. p. 41. q. 18. articulo sexto Covarruvias regu. peccatum parte tertia.

118
Qui mala
fide emit
sed potest
eam accepit,
ut ab eo
pretium recipiat.
Quia

Qui rem furtivam emit adhuc mala fide, non tenetur eam Domino restituere, sed potest eam reddere furi à quo eam accepit, ut ab eo pretium recipiat. Quia

quisque potest sibi potius, quam aliis consulere, præsertim quando non constituit rem in peiori statu, ut contingit in casu præfenti, eam enim reddit ei, à quo accepit. Ita Alexander. p. 4. q. 86. num. 63. articulo 5. Gabr. in 4. dist. 15. q. 3. articulo 3. dub. 5. Sylvestr. v. Restitutio 3. q. 7. Angel. ibi 1.

fuit red-
di-
re, nec tene-
tur Domino
restituere.

Existimo sic quæstioni respondendum. Qui bona fide emit rem furtivam, non tenetur eam Domino restituere, sed potest furi reddere ut ab eo pretium recuperet, quia cum detrimento proprio præsertim æquali non tenetur quis Domino conservare rem, quæ apud illam est absque iniuria in eam irrogata, & absque eo quod voluntarie eam ille receperit, sine admiserit ut alienam; id enim ratio non exigit: Ergo absque iniuria posset eam deferre, quamvis esset peritura: ergo etiam potest eam reddere furi quamvis non restituro. lege Dubium 20.

119
Iudicium
Auctoris.

DVBIVM XIII.

An possidens malâ fide rem alienam, si apud ipsum pereat, teneatur eam restituere, quando alias apud Dominum erat peritura?

CERTUM mihi, possidentem mala fide rem alienam teneri ad restitutionem, non tantum damni emergentis, & lucri cessantis domino, cuius est res: sed etiam ad restitutionem ipsius rei si apud ipsum pereat quamvis à casu, si apud dominum non erat peritura, quæserim autem, num res illa etiam sit restituenda quando alias apud Dominum erat peritura siue à casu, siue iniuste ab altero, ut iniusta hostium incursione? Et hoc posterius addo, quasi peritura erat alterius iniustitia, tunc possessor malæ fidei tenetur ad restitutionem, sicut teneretur ille alter si iniuste eam auferet, vel destrueret.

120
Certa sup-
pono.

Restituenda est, quamvis alias esset apud Dominum peritura, quia possessor malæ fidei tenetur ad restitutionem ratione iniustæ acceptationis, vel retentionis: hæc autem semper obligat ad restituendum rem quamvis casu pereat: inæqualitas enim seu iniustitia ablationis vel retentionis tantum, reducit ad æqualitatem restitutionis rei iniuste ablata vel retentæ. Sic Palud. in 4. dist. 5. q. 2. numer. 1. Bartol. ad l. Quod te mihi. ff. si certum petatur, numer. 10. Alexander. ad l. Cum res, ff. de legat. 1.

121
Restituen-
da est.

Non est restituenda, quæ tunc iniusta possessio, vel ablatio definit esse damnificans, siue causa efficax damni: tunc enim absque iniustitia etiam erat peritura apud dominum existens. Ita Medina de restit. quæst. 6. Valquez de restit. capite quinto paragrafo primo dub. 11 Bonac. de restit. d. 1. quæst. 3. pun. 10. Couar. Lessi. & alij, quos citat & sequitur Hurtado de iust. d. 6. diff. 3.

122
Non est res-
tituenda

Hos sequor, abnegans, iniustam acceptionem obligare ad restitutionem: solum enim obligat, quando damnum domino infert. Igitur non tenetur quis restituere, quamvis res non pereat à casu, sed eam physice immediate libere destruat, si illam destruit in illo loco, in quo peritura erat absque iniustitia & intra illud tempus, in quo absque iniustitia peritura fuisset.

123
Hos sequo
remque vr-
berius ex-
pendo.

ELSCOBAR
Theob. Mor.
Tom. VII. II
E. IV
6

let: v.g. Quando quis physice destruit segetes, quae eluione destruendae erant; tunc enim destructio illa segetum definit esse damnosa domino, seu eum damnificans, nam illae periturae erant absque iniustitia in eodem loco, & post illud tempus. Tenetur tamen rem alienam restituere si illam destruit in alio loco, in quo peritura non erat, ut pallium, quod existens apud furem non erat perituum, & existens apud Dominum perituum erat, quamvis à casu, & absque iniustitia; tunc enim destructio illa est damnificans dominum, quia in eo loco existens apud furem, domino non erat perituum. Et etiam tenetur ad restitutionem, si rem destruit post tempus, intra quod erat peritura siue in eodem loco, siue in alio ut res quae ex naufragio dicitur, & post naufragium destruitur. Quia tunc res illa perferens non erat post naufragium peritura.

D V B I V M X I V.

An possessor male fidei teneatur rem alienam restituere iuxta maiorem valorem, quem à tempore iniustae acceptionis habuit, si forte pereat, aut deterior fiat.

124
Statum
questionis
statuo.

Nomine valoris intelligo non tantum valorem intrinsecum, quo res intrinsece crescit, ut quando leges, & pullus equinus intrinsece crescit; sed etiam extrinsecum, quo res extrinsece incresecit, ut quando triticum extrinsece crescit, nunc viginti; postea triginta valens. Quaestio igitur est, an possessor male fidei teneatur restituere rem alienam iuxta maiorem valorem, quem habuit, v.g. si furatus est, vel iniuste retineant triticum valens decem, & postea viginti; an teneatur restituere viginti, si forte post modum pereat, aut valeat minoris, & si furatus est pullum equinum valentem viginti, & postea effectum maiorem valentem triginta, triginta restituere debeat, si forte depereat, aut minoris aestimetur?

125
Restituenda
semper est
secundum
maiorem
valorem.

Restituenda omnino semper est secundum eum maiorem valorem. Quia res etiam secundum eum maiorem valorem pertinet ad dominum, domino enim res illa crevit: Ergo iuxta eum valorem est illi restituenda. Sic Navar. summ. c. 17. num. 26. Gabriel in 4. dist. 15. q. 2. artic. 3. dub. 1. Sylvest. v. Furtum, q. 16. Angel. ibid. n. 44.

126
Non semper
per secundum
maiorem
valorem
restituenda

Non est restituenda semper res secundum maiorem valorem quem apud male fidei possessorem; sed tantum quando dominus rei vere fuit damnificatus in eo maiori valore. Quia tunc non tenetur ad id ratione rei acceptae, seu habite, nam vel eam absolute non habet quia perit, vel eam non habet secundum maiorem valorem quod iam sit facta deterior, ut supponimus. Ratione vero iniustae acceptionis seu retentionis non est restituendi obligatio, nisi quando iniusta acceptio seu retentio fuit domino damnosa: ergo quando dominus damnificatus non fuit in re sua secundum maiorem valorem, ut potest contingere non est eam

illi restituendi iuxta eum valorem obligatio. Ita Conar. regu. peccatum p. 2. §. 6. Medi. de restit. q. 6. Valq. de restit. c. 3. §. 1. dub. 1. 2. Lessi l. 2. c. 2. dub. 6. Bonac. de restit. d. primo quaestione. 11. Hurtadus de institut. dista sexto diff. 5.

Hoc teneo, & expono. Tunc dominus dicitur in re sua damnificatus secundum maiorem valorem siue res perierit siue facta fuerit deterior culpa ipsius possessoris iniqui, siue à casu absque ipsius culpa: si liberè omisit restituere rem in eo statu meliorationis, quando dominus erat rem sic melioratam alienatus, & eam non alienavit, quia erat tunc apud iniquum possessorem; vel quando dominus loco illius rei, verbi gratia tritici, quae eo erat spoliatus emit aliud simile maiori pretio; vel quando dominus rei erat usus, seu fruiturus ea re sic meliorata usu, vel fructione pretiosiore proportionata rei melioratae, & fructus non fuit: vel usus non fuit illa sic meliorata, eo quod ea sic meliorata erat spoliatus. Tunc vero dominus rei non dicitur damnificatus in re sua secundum eum maiorem valorem, sed secundum alium maiorem, quando dominus quamvis non esset spoliatus non erat sic melioratam alienatus, nec loco illius rei aliam in eo valore similem maiori pretio emit: nec ea sic meliorata erat fruiturus, nec usus usu, vel fructione pretiosiori, siue apud ipsum iniquum possessorem perierit à casu facta deterior, siue culpa illius. Unde qui furatus est, vel iniuste retinet, verbi gratia triticum valoris decem, & postea apud eum furem, vel iniustum retentorem perferens valet viginti, tenetur triticum restituere secundum valorem viginti, si dominus illud habens erat id viginti venditurus. Quia tunc dominus damnificatus est in suo tritico secundum eum valorem si vero illud habens, non erat venditurus, nisi quindecim, non est illi secundum valorem quindecim. Quia dominus tantum est damnificatus in suo tritico secundum eum valorem. Et si dominus spoliatus suo tritico emit aliud in suo valore simile pretio triginta, est illi secundum valorem hunc restituendum. Est tantum emit pretio quindecim, est ei restituendum iuxta eum valorem solummodo. Quando vero ignoratur, quo statu vel in quo pretio dominus erat in re sibi ablatam alienaturus, si apud ipsum esset, restitutio facienda est non secundum maiorem valorem, quem res habuit, quod quid dicat P. Valquez ibi, numero 77. nec secundum maiorem; sed secundum maiorem, sed secundum maiorem valorem maiorem, & maiorem maiore ad prudentis arbitrium, attendita maiori parte credulitatis pretij, quo erat à domino alienanda. Quia si non magis credatur, quod alienanda esset maiori, quam minori pretio restituenda est iuxta pretium medium inter maius, & minus.

127
Hoc teneo,
& uberius
expono.

D V B I V M X V.

An possessor male fidei teneatur, rei aliena restituere fructus, quos percepit; sed iam non habet, quia male fide consumpsit, quos tamen dominus non erat percipiturus?

128 *Non tene-*
Minimè teneatur. Quia tunc possessor male fidei nullum malum intulit Domino qui nihil ex his fructibus percipiturus fuerat. Sic Valquez de restit. cap. 5. §. 1. dub. 13. Couar. reg. peccatum p. 1. §. 6. Nauarra de rest. l. 4. c. 1. numer. 36 Sylvest. & Med. di. apud Huetad. citandum.

129 *Teneatur*
Teneatur omnino. Quia fructus illi vere ad dominum pertinebant, vt pote fructus rei suæ & alias non erant perituri à casu, nec iuste, vt suppono. Ergo quis eos mala fide, seu aduertens quod pertinerent ad dominum, consumpsit, teneatur eos restituere. Ita Molina como teris d. 727. numero 4. Lessi. l. 2. cap. 12. dub. 17. Rebel. de iust. l. secund. quest. tercia Hortad. de iust. d. sexto diffie. 6. Bonac. derestit. d. primo qu. 3. pun. ult.

130 *Hic mihi*
Sententiam hanc longe probabiliorē esse crediderim. Quia possessor ille tenebatur fructus illos iam perceptos restituere domino ante eorum consumptionem, quamuis alias Dominus illos percipiturus non esset, nam ad Dominum pertinebant. Ergo si illos mala fide consumpsit, teneatur eos restituere ratione iniustæ acceptionis, & retentionis, consumptionisque ipsorum, qua damnicauit dominum, ei non tradendo eos fructus ad eum pertinentes, quibus post restitutionem ei factam frui poterat, quamuis ipse alias eos non erat percipiturus. Ad hoc verum puto, vt vix darem contrariam sententiam esse probabilem, nisi tantorum virorum auctoritate fulciretur.

D V B I V M X V I.

An possessor bonæ fidei teneatur ad restituendam domino rem alienam extantē vel quantum eius causa factus est locupletior, quando fur non est factus impotens ad restituendum?

131 *Regulam*
Regula vniuersalis est, possessorem bonæ fidei solum teneri ad restituendum domino rem alienam extantem, vel quantum eius causa factus esse locupletior. Quia cum solum teneatur ratione rei acceptæ, solum teneatur in quantum ipsa res in se vel in æquivalenti manet apud ipsum. Infero, eum qui dono accipit rem furtiuam, & eam bona fide consumpsit non teneri ad restitutionem, nisi factus sit locupletior: vt si iniuratus ad cœnam furtiuam bonæ fidei cœnasti solum debes restituere, quantum minus domui tuæ expendisti. Similiter qui in bello iniusto plura acquisiuit bona fide ex hostibus, postea comperita belli iniustitia, debet restituere ea, quæ extant, vel quantum ex illis factus est ditior. Quæserim igitur, num possessor bonæ fidei teneatur restituere Domino non solum rem

extantem, sed etiam quantum ex re furtiuæ aliena factus est locupletior?

Non teneatur restituere id in quo factus est locupletior ex re aliena, quam bona fide consumpsit, quando fur non est factus ad restituendum impotens. Quia ipse qui iniuste donauit, & causa fuit, vt alter rem bona fide consumeret teneatur ad id, quod ex iniusta donatione consequitur. Sic Medina de restit. quest. 10. bases 2. 2. quest. 62. articulo sexto dubio tertio conclus. 4. Salon. articulo sexto contr. 3. conclus. 4. Ledes. tom. secund. summ. tr. 7. cap. 14. post. 14. concl. d. 4. dicitur esse communem Thomistarum sententiam.

Teneatur restituere etiam si fur non sit ad restituendum impotens. Quia res etiam vsu consumptibiles manent semper sub dominio veri domini, donec consumatur: quādo ergo transeunt ad bonæ fidei, possessorem non transeunt in eius dominium, quare dum extant, debent restitui domino, cuius adhuc sunt; si autem bona fide consumptæ sint, debet restitui in quo possessor factus est locupletior, quia id solum est quasi fructus rei alienæ, & emolumentum ex ea ceptum, & ideo debet eiusmodi rei loco subrogari. Vnde siue fur sit potens, siue impotens sit restituere, debet possessor bonæ fidei, quatenus ex re consumpta locupletior factus est, restituere. Debet autem ad hoc considerare an sit locupletior eo instanti, quo bonam fidem perdit, & incipit scire, rem fuisse alienam. Nam si tunc aliquid plus habeat in bonis suis, quam habuisset, si res illa non denecisset ad eius potestatem, censetur locupletior in illa re, vt debeat id totum reddere vique ad valorem rei alienæ, quæ ad eius potestatem venit, & consumpta est. Si verò eo instanti nihil plus in bonis suis habeat, quia licet prius plus habuerit, iam id totum donauit, vel expendit non donaturus, vel absumpturus ex aliis bonis suis tantundem, nisi illud lucrum habuisset, tunc ad nihil restituendum tenebitur pro re aliena, quæ durante bona fide perierat. Ita Couaruias quem citat, ac sequitur Cardin. de Lugo de iust. 10. l. d. 17. numero 12. & 13.

Ego quidem regulam illam initio questionis propositam veram existimo. Doctores enim primæ sententiæ non videntur mihi satis consequenter locuti, dum dicunt, bonæ fidei possessorem non teneri ad restituendum id, in quo factus est locupletior ex re aliena, quam bona fide consumpsit, quando fur non est factus impotens ad restituendum, teneri vero, quando fur impotens est factus. Nam si in primo casu non teneatur ad restituendum, ideo est, quia fur in iis rebus vsu consumptibilibus non tenebatur, illam rem singularem domino reddere, sed satisfacere reddendo aliam similem pro ea, v. gr. totidem modis fritici, vel totidem olei similis mensuras, ad quod præstadium fur non mansit impotens. Si autem hæc ratio probat, probare etiam debet, ni fallor, quod licet fur reddatur impotens restituere, adhuc bonæ fidei possessor, qui bona fide rem consumpsit, non teneatur ad restituendum id, in quo factus est locupletior, debitor enim qui non debet rem aliquam determinatam, licet donando fiat impotens ad soluendum creditori, vere tamen transfert dominium in donatum,

132
Non teneatur, cum fur non est ad restituendum factus impotens.

133
Teneatur etiam si fur sit potens ad restituendum.

134
Aucloris sententia, & regula illius expositio

EL SCOBAR
Theob. Mor.
Tom. VII. II.
EL IV
6

48 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

ritum, nec donatarius tenetur postea restituere, si ipse neque in potentiam debitoris, nec eius obligationem nonerat. Quod ergo fur impotens est ad restituendum, non impedit, quod possit dominium rei furtivae usu consumpibilis in alium transferre, & quod hic bona fide possit eam consumere absque ulla obligatione restituendi id, in quo factus est locupletior. Vel si hanc obligationem retinet, facendum est, id non provenire ex eo, quod fur sit impotens; sed ex eo, quod res furtiva cum illo onere transsit etiam ad bonae fidei possessorem eo quod erat adhuc sub domini prioris dominio.

DVBIVM XVII.

Emit quis rem alienam pretio iusto, & adhuc durante bona fide, iterum vendidit alteri aequali vel minori pretio: obligaturne solum ad restituendum id, in quo factus est ditior?

135
Non solum obligatur ad restituendum id in quo factus est ditior, sed totum pretium

Possessor bonae fidei, qui iusto pretio rem alienam emit, & postea eodem pretio, bona etiam fide vendidit, debet, re comperta restituere domino vero pretium illud, quod pro re accepit, licet in ea nihil lucratus sit. Quia pretium loco rei succedit. Sic Valquez 1. 2. q. 96. articulo quinto d. 172. cap. 1. num. 4. Ledes. tom. 2. summ. tract. 8. cap. 4. post 4. conclus. dub. secund. Sayr. in elam, l. 10. rr. 2. c. 2. numero 13. Bañes & Arag. 2. 2. q. 67. a. 6. dub. 1. Hos assert Diana p. 2. r. 5. resol. 42. Verum, P. Valquez id non dicit, loquitur enim solum quando vel ex fructibus, vel ex pretio rei alienae factus est locupletior, qui eam vendit; ut fit, quando rem alienam dono acceptam vendidit.

136
Solum obligatur, ad restituendum id, in quo factus est ditior

Solum obligatur ille possessor medius ad restituendum id, in quo factus est locupletior. Quia obligatio restituendi in possessore bonae fidei solum oritur ex re accepta, quatenus illa manet semper in dominio veri domini; vel si res petiit, aut haberi non potest manet obligatio restituendi lucrum ex re illa percepum, eo quod aequum sit, ne vnus cum alterius iactura ex rebus illius locupletetur; quare quoties non locupletatur, cessat talis obligationis fundamentum. Ita Mol. dist. 721. Lessi. Rebel. Vega, Sorus, & alij quos refert, ac sequitur Diana ubi supra Turrian. de iust. d. 13. dub. 1. Lugo tom. 1. de iust. d. 17. num. 19. & alij communiter.

137
Hanc amplector sententiam.

Hanc amplector sententiam. Vnde quando lucrum illud non fuit ex re ipsa, sed ex industria, quia quam rem iusto emerat pretio, postea carius vendidisti: crediderim etiam cessare obligationem restituendi lucrum illud ex industria ortum. Quia rem ab vno in alium locum transiisti.

DVBIVM XVIII.

Quis rem alienam pretio iusto, bona fide emit, & postea eandem, bona fide durante carius vendidit sine specialis diligentia, seu transmutatione vnius loci in alium: Tuncne debet, excessum pretij vero domino restituere?

Dico eandem, quia si idem carius vendita est, eo quod in se melior facta fuerat, v. gr. si equus adolenerat, vel vinea, crescentibus vitibus, melior facta fuerat. Cum totus ille excessus fuerit sub Dominio veri Domini, eidem pretij debetur excessus Quastio igitur est, quando eandem rem absque eius mutatione carius quis vendidit, an debeat postea hunc excessum, in quo factus est locupletior Domino restituere non potenti rem suam recuperare?

Debet illum excessum domino reddere. Quia secundum excessum illum venditor est locupletior factus. Sic Lessi. l. 2. c. 20. dub. 1. n. 4. Valquez de restit. c. 9. §. 2. num. 3. & alij plures.

Nō debet excessum illum restituere Domino. Quia est fructus mere industrialis; nam si esset fructus naturalis, vel civilis, sequeretur, quod etiam si Dominus recuperasset rem suam ab ultimo possessore, adhuc iste medius emptor deberet illi restituere illud lucrum, tantum fructum rei suae: consequens autem nemo concedet. Ergo Ita Laym. l. 3. sect. 5. rr. 4. c. 17. §. 3. num. 25. Diana p. 2. rr. 5. resol. 41. Lugo 10. 1. de iust. d. 17. n. 20.

Hoc probabilius esse iudico. Quia possessor bonae fidei nō aliter tenetur dare id, in quo factus est locupletior, nisi in defectum ipsius rei alienae: Ergo si ipse haberet iterum eandem rem, & eam redderet Domino, non teneretur dare lucrum acquisitum emendo, & vendendo carius sepe rem eandem: Ergo illud lucrum non computatur inter fructus, & per consequens restitui non debet, licet per accidens ortum fuerit rei alienae occasione.

DVBIVM XIX.

Antonius rem furtivam bona fide à fure emit, & postea bona etiam fide Petro donavit, Petrus autem bona etiam fide vendit: Debetne Petrus, postea Domino vero reddere pretium, quod ex venditione est lucratus?

Dixi, cum, qui gratis habuit bona fide à fure rem furtivam, si postea eam vendidit, debere postea domino restituere pretium, si verò non gratis habuit, sed ex titulo oneroso, non debere post modum restituere aequale pretium quo eam vendidit. dubitari ergo potest. Si Antonius rem furtivam

D V B I V M XX.

*Qui bona fide re alienam emerat, an possit,
ut se indemnem conseruet, cognitâ
veritate rescindere contractum,
& recepto pretio eam furi
reddere?*

tinam bona fidei à fure emit, & postea etiam bona fide tibi eam donat, quam tu bona etiam fide vendis, an debeas postea reddere Domino pretium quæ venditione es lucratus?

¹⁴³ Debes profecto. Quia cum gratis rem habueris, & teneas reddere totum id, in quo factus es locupletior, debes utique reddere totum illud pretium: nam totum id habes in bonis ultra ea omnia, quæ habuisset si res illa aliena ad te non peruertisset. Sic Cardin. de Lugo. *to. de iust. d. 17. n. 24.* & plures alij communiter.

¹⁴⁴ Minime debes. Quia ille, qui rem tibi gratis dedit, emerat prius ipse à fure ac per consequens poterat ipse rem illam tanti vendere, & lucrum sibi retinere. Potuit ergo transferre in te totum ius, quod ipse habebat ad vendendum, & retinendum pretium: atque ita de facto transulisse censetur, illam tibi rem donando: nam eo ipso transulit in te ius omne, quod ipse supra rem illam quomodocumque acquisierit. Ergo in quantum succedis in ius donatoris, poteris etiam tu retinere pretium, quo rem illam vendidisti. Quia licet attendendo ad te solam tu locupletior sis ex re illa: sed tamen uterque simul, nempe donator & tu, non esis locupletiores, siquidem vendidisti, quanti emisti, atque adeo in quatenus utramque personam geris, non es locupletior, & per consequens quatenus utriusque persone ius retines, poteris pretium retinere. Ita nonnulli optime de Republica literaria meriti in manuscriptis, quorum sententiam haud omnino improbabilem iudicamus.

¹⁴⁵ Profecto licet speculative hæc sententia suadibilis exponatur non me alicui, ut à communi opinione recedam. Omnes enim generatim edocent possessorum bonæ fidei post consumptam vel alienatam rem futuram, debere restituere in quantum factus est locupletior, nec distinguunt, an dono à fure acceperit, vel ab alio bonæ fidei possessore, qui rem emerat: sed uniusalterius dicunt, si rem illam gratis acceperat, & postea vendidit debere restituere pretium, si erat, vel si ex eo factus est locupletior. Regula enim generalis est, ne aliquis ex re aliena cum domini iactura locupletetur, res enim magis obligata est proprio Domino, quam aliis; atque adeo magis debet pretium & lucrum domino parere, ut eum sicut indemnem, quam aliis. Abnego itaque posse donatorem ius illud quod ex soluto pretio habet ad rem vendendam, & retinendum pretium transferre in donatarium, hoc enim ius est personale competens, vel non cōpetens donatori: vel donatario ex pretio à singulari soluto, vel non soluto præ re illa fundatur quippe in eo, quod nemo debet ex re aliena cum domini iactura locupletari. Cum ergo donator non possit facere, quod donatarius ex re aliena non locupletetur, non poterit tollere, quod habeat obligationem restituendi pretium, quæ obligatio necessario ex illo oritur fundamento.

Escob. & Mend. Moral. Theol. Tom. V.

¹⁴⁶ Scio me paulo superius eandem questionem enoluissse, sed quia res magnis difficultatibus implicatur, disertius eam enoluere, supponunt utriusque sententia Doctores. opera pretium duxi. Præmitto autem vnius, alteriusque sententia Auctores supponere non posse te furi rem ab eo emptam reddere quando eam gratis habuisti, nec quando reddendo rem domino possis adhuc facile pretium à fure recuperare. Item è contra supponunt, posse te reddere furi quando tua interest, ad pretium recuperandum, & facile Dominus eam à fure recuperabit. Et quando hoc modo existimationi furis consulitur, & certum est, ipsum restitutum. Difficultas est quando res periclitatur domino, si furi reddatur.

¹⁴⁷ Non potest res furi reddi. Quia sicut fructus omnes res alienæ perueniunt ad Dominum ipsius, licet calu producantur: ita melior status, quem res furi ipsa habet, pertinet ad utilitatem Domini, reddi. unde cumque ille melior status prouenerit; Ergo non poterit quis sciens iam rem esse alienam, reducere eam à bono statum, in quo nunc reperitur, ad deteriozem, quem prius habebat, quando aderat in furis potestate. Sicut si extraxisses ab incendio vestem Petri, non posses postea eam comburere, vel in ignem iterum positum proicere. Et quia dominus rei, si eam sciat esse apud illum emptorem bonæ fidei, potest eam exigere, & semper tenetur ille dare; Ergo etiam si non petat, eam possessor dare tenetur; semper enim præsumitur, quod vult sibi suam rem dari, præsertim si iam incipit eam quereere. Sic Caiet. 2.2. *quæst. 62. articulo sexto Medii. quæst. 10. de restitut. paragrapho verum.* Tabie. 6. *Restitutio, §. 24. Sylui. 2. 2. quæst. 62. articulo sexto quæst. 1. conclus. 6.* Sotus. Conar. & Ledel, quos refert, & sequitur Molina *to. 3. d. 722.* qui acriter eam sententiam defendit.

¹⁴⁸ Potest res reddi furi. Quia si ego video bonum proximi mei apud furem, & illum ducam mecum, ut reddam suo domino postea, vero in itinere aduertam esse corruptam, & quod fortasse meum bonum intemet; possum illum relinquere ad domum furis reditum, ob meum damnum vitandum. Item si auferam à fure librum Antonij, ut cum Ioanni reddam; fur autem auferat à me alium librum, nec reddere velit, nisi reddito illo, quem abstulisti possum relinquere librum Antonij, ut meum recuperem. Ergo etiam in præsentis possum reddere rem alienam furi nolenti aliter reddere mihi meam pecuniam, nec teneor cum tanto meo incommodo rem alienam apud me conseruare, ut domino restituatur. Ita Nauar. Syluest. Angel. Gabriel. Alex. quo refert, ac sequitur Lel. 1. 2. c. 14. *dub. 3. Mald. 2. 2. 4. c. 3. dub. 2.* alios refert Tur. *de iust. d. 3. dub. 2.* & plures alij quos cogerit & sequitur Diana p. 1. *tr. de contr. res. 69.*

E Lugo

ELSCOBAR
Theol. Mor.
Tom. V. V. II.
EL IV
6

50 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

Lugo diserte admodum *re. 1. de inst. d. 17. n. 29. & sequens.*

¹⁴⁹ *Probabilior rem hanc putosententiam.*
Hanc sententiam probabiliorē longē existimo concedo enim, me non posse rem alienam possitū ex bono statu eicere, quem habet, in statum deteriorē: possum tamen, ad vitandum meum damnum permisiuē me habere circa rem alienam, non conseruando possitū eius boni statum cum tanto meo detrimento. Fateor autem posse Dominum rem suam vbicumque fuerit, eam sibi vendicare, & accipere: posse etiam eam exigere ab eo, qui eam habet. Abnego vero eius bonae fidei emptorem teneri eam non petitam dare statim antequā cū fure agat derecuperando pretio. Quia dominus solum attendit ad suā utilitatem, atque ideo utitur iure suo, dum rem suam accipit: ille autem emptor ad suam etiam attendit utilitatem atque ita utitur iure suo, & non tenetur cum tanto damno rem ad dominum deducere.

DVBIVM XXI.

Qui rem alienam scienter emit à fure, si postea poeniteat, potestne eam reddere furi pretio receptio.

¹⁵⁰ *Non potest furi reddere.*
Questerim, an doctrina à me tradita proximo Dubio habeat locum in eo, qui scienter, seu mala fide rem alienam à fure emit: num scilicet, si postea poeniteat, possit rem furi reddere, pretio recuperato? Minime potest. Quia qui cooperatur furi, tenetur sicut fur ad restituendum: sed emptor malae fidei furi cooperatur: Ergo tenebitur sicut focus. Porro abique sufficienti fundamento omitteret rem alienam Domino restituere, nec enim recuperatio pretij sufficeret, quia sciens, illud dedit iniuste contra rei dominium: recuperatio, autem eius, quod iniuste ac sciens dedit non sufficit, ut res aliena, quae alias erat ex obligatione restituenda Domino, & quam iniuste quis accepit, & habet, ipsi non restituatur. Nanar. Mald. Turrian. citati à Lugo. *ro. 1. de inst. d. 17. n. 37. Lessi. l. 2. c. 14. dub. 3.*

¹⁵¹ *Potest plane.*
Potest plane. Quia nec ille tenetur reddere Domino ratione rei acceptae: nam eodem modo tenetur bonae fidei emptor; cum ea obligatio non pendeat à mala fide. Nec etiam tenetur ratione iniustae acceptationis: nam emptio illa licet fuerit facta mala fide, postquam tamen retractatur, iam non est de facto causa, quod Dominus re sua careat, cum nullo modo influat mediate, nec immediate; Ergo non relinquit obligationem ex iniusta acceptatione; nā iniustus acceptor solum tenetur ad faciendum, quod Dominus ex sua acceptatione nullum damnum patiatur; hoc autem agit emptor, retractata iniusta illa emptione. Ita Alenf. Sylvestr. & Lessius, quos affert Malder. *de restit. rr. 14. c. 3. dub. 2.* dicens hanc sententiam esse probabilem. Angel. Gabriel & alij plures, quos affert, & sequitur Diana *p. 2. rr. 3. resol. 4. & p. 5. rr. 14. resol. 87.* ubi merito notat Turrianum

in select. cen. 4. dub. 36. excessisse, dum hanc sententiam improbabilem esse dixerit. Lugo citatus.

¹⁵² *Hanc consequenter ad doctrinam traditam Dubio 20. procedere existimo.*
Hanc sententiam eligo quia magis consequenter ad Doctrinam traditam Dubio 20. procedere existimo. Eam quidem exemplo de extrahente bonum alienum ex stabulo foris confirmo. Nam licet eam extraxeris animo furandi, si tamen postea in itinere aduertis tui boni ab eo interficiendi periculum, poteris, retractata voluntate, illum dimittere rediturum citissime ad furis stabulū, nec enim teneris cum tanto tuo incommodo illum custodire; Ergo similiter poteris emptionem iniustam retractare, & permitttere, ut res aliena ad furis redeat potestatem, nec teneris eam cum tanto incommodo Domino asseruare. Hoc autem procedit quantum ex vi praecise emptionis factae cum mala fide. Aliunde enim ex retentione iniusta posset contrahi restituendi obligatio.

DVBIVM XXII.

Mala fidei possessor rem suā expensis meliorem se. it. ex qua meliori facta Dominum maiores fructus percepisset, quos ipse vel negligentia, vel alia de causa non percepit: Tenebiturne eos etiam fructus ex melioratione perceptibiles restituere.

¹⁵³ *Tenebitur quidem.*
Tenebitur quidem. Quia illud melioramentum statim ac positum fuit, acquisitum, Tenetur est domino rei, si fuit ex iis, quae cedunt domino rei ut plantae in fundo alieno, vel aedificij in aliena domo melioratio. Iam ergo possessor malae fidei iniuste detinet rem illam melioratam apud se, atque adeo iniuste fraudat eius Dominum fructibus, quos ex re meliori facta percepturus esset. Tenetur ergo ratione iniustae retentionis ad illud nonnum damnum refarciendum. Sic Sanchez. *l. 2. 2. in decal. cap. 23. num. 123.*

¹⁵⁴ *Non tenebitur.*
Non tenebitur. Quia hoc damnum non provenit domino rei ex furis iniustitia; nam si res non fuisset furto ablata, non habuisset eiusmodi meliorationem, atque adeo nec dominus eos fructus maiores percepisset. Ita aliqui, quos, presso nomine, memorat Cardin. de Lugo *ro. 1. de inst. d. 17. n. 57.*

¹⁵⁵ *Anterioris resolutio.*
Ego quidem existimo, primae sententiae rationem bene intentum probare, quando in retentione rei melioratae interuenit noua iniuria, & culpa grauis. Si autem ea non interueniat, quia. v. gr. pro tunc non est in mora restituendi, nec potest rem domino reddere, quamuis ab initio ablato fuerit iniusta. Tenebitur sane ad alios fructus, quos dominus percepturus fuisset si res ablata non esset, non verò ad hos: quos ex re meliori facta fuisset percepturus, nec ipse possessor percepit.

DVBIVM

DVBIVM XXIII.

Possessor male fidei tenetur in consciencia, reddere domino fructus omnes: quos ipse percepit, etiamsi Dominus non eos esset percepturus?

156 Non tenetur. **N**on tenetur. Quia iustitia solum obligat ad reddendum indemnem dominum, ne ex aliena iniuria damnum patiatur, nullo autem damnum patitur circa fructus, quos ipse percepturus non erat. Ergo hos non tenetur restituere. Sic Sorus libro 6. de iust. q. 1. art. secundo in fine.

157 Tenetur plane. Tenetur proculdubio. Quia res suo domino fructificat, ergo fructus illi à quocumque percipienti iustitiam ipsius domini rei sunt, atque adeo ei debentur, etiam si ab ipso non fuissent percipiendi. Ita Rodriq. Sayr. Ludovic. Lopez Nauarres, Medina, Gabr. Sylb. Palud. quos citat, & sequitur Sanch. l. 1. Decalog. c. 2. §. m. 126. Lel. l. 2. §. 12. dub. 17. m. 118. Mol. ro. 3. d. 72 §. m. 4.

158 Non probabilis. Hoc mihi probabilis. Vnde infero, adhanc obligationem circa fructus à domino non percipiendos, requiritur (ut dixi superius) noniam iniuriam, & peccatum lethale commissum circa retentionem, & distractionem ipsorum fructuum, quia nova iniuria non posita, siue ob ignorantiam inuincibilem, siue quia statim fortuito perierunt absque mora culpabili possessoris, siue quia restitui nullo modo potuerunt, tunc cessat hæc obligatio, nisi quatenus possessor ex illis factus est locupletior. Conclusio autem intelligitur de fructibus etiam in honeste perceptis, & quos Dominus non percepisset, atque etiam de iis, quos singulari sua diligentia ultra communes possessor percepit, ut cum alijs tradit P. Sanch. m. 128. Ratio enim eadem de his etiam procedit.

DVBIVM XXIV.

A principio possessori fuit bona fides circa alterius rem, postea vero mala fides aduenit, an debeat fructus rei restituere, spectandum sit solum illud bonæ fidei initium.

159 Sufficiens pars. **D**ubitas, quid dicendum sit de obligatione restituendi fructus, quando possessor partim bona, partim mala fide possedit, quod potuit contingere, vel quando prius bona, postea mala possedit fide, vel è contra, vel quando bona fide possedit respectu vnius personæ, & mala respectu alterius. Quæstio procedit de eo, qui initio bona fide possedit, & postmodum mala superueniente, adhuc rem possedit alienam. Rogo igitur, an ad adstruendam restitutioni obligationem, spectandum sit initium bonæ illius fidei, an vero tempus, quo fructus consumuntur post malæ fidei aduentum?

Esch. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

Initium solum est spectandum, quare si initio fuit bona fides, mala fides superueniens non impedit fructuum acquisitionem. Quia in lege *Qui scit* 25. ff. de usur. sic dicitur *Bona fidei emptor fuit, & ante quam fructus perciperet, cognovit fundum esse alienum, an perceptione suos fructus faciat, queritur. Respondi: Bona fidei emptor quoad fructus percipiendos, intelligi debet, quando in eius fundum non fuerit. Sic plures luti petiti, quos refert Sanch. l. 2. Decalog. c. 2. §. m. 49.*

160 Non est solum initium spectandum, sed singula momenta, atque adeo fructus pro tempore bonæ fidei durantis pertinent ad possessionem, non vero fructus sequentes à malæ fidei instanti. Quia *Cap si virgo* 34. quest. 2. dicitur: *Tandem quisquam bona fidei possessor restituitur, quando se possidere ignorat alienum, cum vero scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc mala fidei possessor perhibetur, ita Molin. tom. 2. d. 569. & tom. 3. d. 72 §. n. 1. & 2. Rebel. Conar. Menoch. Nauar. de rest. Spino. & alij plures quos affert, ac sequitur Sanchez citat. n. 152.*

161 Ego autem, existimo nullo modo spectandâ bonam vel malam fidem tempore, quo fructus percipiuntur, sed quo consumuntur, vel alienantur, & quoad hoc spectanda esse momenta singula ut secundæ sententiæ auctores proficiantur, qui non credo ab hoc dissentire. Quia licet mentionem fecerint temporis perceptionis fructuum, materialiter se habet, eo quod tunc soleant contrariis plane sumi, & Sanchez utrumque complexus est, nempe perceptionem, & consumptionem. Probatur, quia si post fructus malæ fidei perceptos adueniat, bona fides, qua te existimas dominum fundi, iam bona fide illud possides, & per consequens bona fide possides eius fructus perceptos, non potest enim credere pertinere ad te fundum, quin credas pertinere ad te etiam fructus perceptos, ac percipiendos: Ergo si tunc eius fructus consumas, vel alienes, iuste id facis, & per consequens non tenetis ex iniusta consumptione postea ad restituendum. E contra vero licet bona fide percepis, si superuenit malæ fides ante quam consumantur, vel quando ex illis manes locupletior, iam ex tunc tenetis restituere id totum domino, & per consequens totum damnum postea ex eo sequitur, quod non restitueris, tibi ratione iniuste retentionis imputabitur. Textus vero legis *Qui scit*, sic à Sancio n. 153. interpretatur: In eo casu possessor nondum habuit malam fidem veram, sed præsumptam, seu iudiciariam, nam licet interpretatus fuerit in iudicio à Domino petente fundum suum, id tamen solum usque ad sententiam vel probationem claram non sufficiebat ad hoc, ut crederet fide interna rem esse alienam: Profecto sermonem ibi esse de mala fide solum præsumpta, & iudiciaria ex illis verbis colligo. *Quando enim eius fundum non fuerit, quæ referuntur sepe ad sententiam iudicis, qua rem emptæ euincuntur.* Sensus ergo est, solum interpellationem domini non sufficere ad generandam malam fidem in eo, qui bona fide possidebat, donec per sententiam res declaretur.

ESCOBAR
Theol. Mor.
Tom. VIII. II.
E. IV.
6

DVBIVM XXV.

*Possessor bonae fidei, qui post dubium
postea de bona fide exortum exami-
navit quantum potuit, & ta-
men adhuc manet in dubio:
potestne praedium verbi
gratia alie-
nare.*

163 *Minime
potest.* Minime potest alienare praedium, licet eo
possit licite vii. Quia id alienando
reddit Domino si compareat difficultio-
rem praedij sui recuperationem. Sic Cordaba
l. 3. q. 8. corol. 3. §. ad primam rationem.

164 *Potest plane* Potest equidem. Quia alioquin inutile esset
posse praedium suum retinere ad usum,
nisi non posset eam alienare. Ita Sylvestr. vers.
Restitutio 3. q. 7. dicto 3. Ioan Medina & Co-
uar. quos refert, ac sequitur Valquez l. 2. d.
66. cap. 7. Turrian. in praesenti d. 3. dub. 3. n. 16
Sanchez l. 2. de matrim. d. 4. n. 22.

165 *Communio-
nem hanc
eligo senten-
tiam.* Hoc communis, & verius. Quia eo du-
bio post diligentem sufficientem actam persi-
stente res est possidentis cuius in dubio melior
conditio: Ergo frustra eiusmodi rei dominio
potiretur, si rem tunc suam alienare non va-
leret. Vtrum vero in hoc casu possessor teneat
habere animum restituendi totum pre-
tium, si appareat postmodum fuisse alie-
nam. Dubium proximum indicabit.

DVBIVM XXVI.

*Qui dubitans, adhuc post diligens exa-
men praedium esse suum, alienavit,
debet habere animum (dum alienat re-
stituendi domino totum pretium, si
compareat fundum fuisse alienum.*

166 *Non debet
necessario
hunc habe-
re animum.* Non debet necessario huiusmodi animum
habere. Quia in foro externo bonae fi-
dei possessor, contra quem lis moue-
tur circa rem, quam possidet; si actor non
probat, ita absoluitur à Iudice, ut libere
nulla data securitate, aut fideiussione de re-
stituendo pretio si postea constet esse alienam.
Ergo etiam in foro interno licet possessor bo-
nae fidei subito postea dubio non possit rem
alienare, quamdiu adhibet diligentiam, &
inquiret veritatem: hoc enim videtur esse
tempus litis durantis: postea tamen cum nihil
firmum contra se innenerit, ita poterit se ab-
solvare, ut libere valeat rem alienare sicut
prius absque ulla obligatione restituendi pre-
tium, si postea appareat, rem fuisse alienam, &
ipse non fuerit ditor. Sic Sanchez ubi con-
trarius lib. secund. Decalog. capite 23. nu-
mero 187. qui oppositum dixerat lib. secund.
de matrimonio dict. 41. numero 22. Lessi.
lib. secund. capite 14. dubitas. 4. numero 23.
Rebellus de iustis. parte primo l. secund. que-
stia quinta numero 11. Diana p. secund. tra-

Etate primo resolutio 11. & parte tertia re-
solutio 25. Qui omnes dicunt, comparent
postea Domino debere ei restitui id solum,
in quo venditor factus est ditor.

Debet, cum rem alienat animum para-
tum habere ad restituendum totum pretium, ¹⁶⁷
si constituerit post modum, rem esse alienam. ^{Necessaria}
Quia quamdiu durat illa dubia fides non vide-
tur omnino finita lis, adhuc enim intra ip-
sam conscientiam urget ius illud quaecum-
que conans se prodere, ac manifestare. Qua-
re licet non obligetur pro tunc ad restitu-
endum: videtur tamen obligari, ad non im-
pediendum, quantum fieri possit, quod
postea Dominus possit rem suam recuperare.
Vnde licet possit possessor rem vendere, ne
alioquin habeat vsum inutilem; debet ta-
men procurare, ut id fiat sine domini pra-
iudicio: & hoc duobus modis, primo ad-
monendo emptorem de illo dubio, & de pe-
riculo evictionis futurae; secundo habendo
animi reparationem ad restituendam rem, vel
eius pretium, cum dominus apparuerit. Ita
Sanchez citat. dict. 41. Sayrus in clavi, l.
secund. tractatu. secund. capite quarto numero
29. Arag. 2.2. quest. 62. articulo quinto du-
bio 1. Bañes ibi, dub. secund. conclus. 3. Sa-
loni. contr. secund. Salas 1. 2. tract. 8. d. unic.
sect. 23. numero 227. Lugo tom. primo de
iust. d. 17. n. 91.

Verius mihi hoc videtur. Quia hac ra-
tione possessor bonae fidei & consulit sibi,
utendo re, quo possidet; & consulit do-
mino, si forte res sit aliena. Non ergo est, vnde
ab ea animi preparatione habenda se excuset.

DVBIVM XXVII.

*Bonae fidei possessor incipit postea dubi-
tare, an res sit aliena, & facta di-
ligentia, dubium perseverat, magis-
que inclinatur, quod res aliena sit:
Hoc in casu debetne aliquid restituere
propter illam maiorem propensionem.*

Debet restitui pars propter illam pro-
pensionem seu inclinationem maiorem
Quia licet in pari casu melior sit pos-
sidentis conditio; in hoc tamen casu non
est par causa, cum magis ille propendeat,
quod res sit aliena. Sic Bañes 2.2. q. 62. concl.
2. Ledes. de matrim. quest. 45. articulo primo
ad tertio primae sententiae Saloni 2.2. quest. 62.
articul. sexto contr. 4. conclus. 4. Valent. 2.
2. d. 3. quest. 16. puncto secund. Sanchez l. 2.
de matrim. dicto 41. numero 19. Coninch.
34. de matr. dub. 10. n. 93.

Non debet pars vlla propter illam maiorem
inclinationem restitui. Quia quaecumque sit illa
inclinatio ad partem oppositam non preponderato
titulo possessionis, qui fortior est, & facit pos-
sessoris causam meliorem qui spoliari non de-
bet quamdiu pro altera parte non assertur ra-
tio conueniens, praesumptiove iuris, quae supe-
ret praesumptionem ex possessione ortam. Ita Val-
quez 1.2. dicto 66. c. 7. numero 42. Salas pri-
ma secund. tr. 8. d. uni. n. 231. Bonac. de rest. d. r.
quest. 2. pun. 2. numer. 6. Arag. 2.2. q. 62. articul.
primo

168 *Debet re-
stitui pars.*

169 *Non debet
restitui.*

primi & Sanchi mutata sententia, quam prius docuerat, hanc amplectitur lib. primo Decret. 12. num. 9. & 12. c. 23. m. 179. Palao 1. 1. r. 1. d. 3. p. m. 2. n. 11. Cardin. de Lugo tom. 1. de iust. d. 17. num. 94.

170

Communis
hac senten-
tia mihi
magis arri-
det.

Certe hac sententia communis iam apud recentiores mihi magis arridet. Quare illud, quod dicitur, in pari causa meliorem esse cau- sam possidentis, sic debet intelligi, ut dam- neutra pars sufficienter probatur, possessoris causa debeat sustineri. Hoc intelligo, quod si assensus probabilis sit contra possessorem, sit tamen etiam pro eius iure aliquis alius assensus probabilis: si enim stante iudicio probabili cen- tra ipsius ius, nullum esse fundamentum pro- babile pro ipso, iam deberet condemnari. Ad hoc autem deseruit possessio, ut facilius gene- retur talis assensus probabilis pro ipso, dum pars contraria predicto modo non proba- tur.

D V B I V M XXVIII.

Quando aliquis emit domum vel fun- dum ad debita hypothecam, vel obligatum, teneturne in foro conscientie ea debita solu- ere ante sententiam?

171

Tenetur
plane.

Tenetur plane. Quia res transit ad emptorem cum suo onere reali, nec potest emptor plus iuris vel dominij in illa re acquirere, quam venditor ipse haberet: Cum ergo venditor non haberet dominium plenum in re illa ob hypothecam, sed diminutum, non potuit aliud dominium in emptorem transferre; quare emptor non habet ius liberum, & plenum, sed diminutum nempe demptis debitis, pro quibus erat res hypothecata. Sic communiter doctores, quos sequitur Cardin. de Lugo tom. primo de iustis. dicto 17. num. 95.

172

Non tenetur.

Minimè tenetur emptor rei hypothecatae solvere debita in foro conscientie ante iudicis condemnationem, si debitor ob inopiam v. gr. soluendo non sit. Quia nihil ad eum pertinet de illis debitis. Et quia cum principalis debitor ob inopiam non sit obligatus in conscientia ad ea soluenda, multò minus tenebitur emptor rei hypothecatae: accessorium enim naturam principalis sequitur. Nec obstat, venditorem potuisse rei suæ onus hypothecæ imponere, quod transit in emptorem cum re ipsa: quia licet onus illud sit reale obligatio tamen conscientie solum respicit personam venditoris onus imponentis, qui solum transmisit in emptorem actionem realem passivam, non tamen personalem. Vnde antequam per iudicem condemnaretur in conscientia ad debitorum solutionem. Ita Ioannes Valerus in differ. viriisque fori, vers. Debitum, differ. undecimo.

173

Auctoritas
resolutio.

Potèd hac sententia potest esse vera in casu, quo debitor principalis, seu venditor quando vendit in eo gradu necessitatis, & inopiae esset constitutus, ut posset usurpare sibi rem alienam eamque alienare sine obligatione soluendi. Escob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

postmodum debita: non verò quando solum ob inopiam excusatur à solutione presenti, manente obligatione soluendi postea debita transactio necessitatis articulo. Primam partem probo, quia cum debitor principalis in ea necessitate invenitur, in qua potest rem alienam usurpare, ac distrahere ad sibi subveniendum, eiusque dominium absolutum, & plenum in emptorem transferre: à fortiori poterit ex re hypothecata, quæ solum ex parte est aliena sibi succurrere, eamque distrahere, & pleno iure sine vlla obligatione in emptorem transferre, quando id totum necessarium est ad subveniendum propriæ necessitati. Posteriores ostendo, quia si necessitas solum excusat debitorem principalem ab obligatione solutionis præsentis, & permittit differre solutionem ad aliud tempus, hoc solum ius potuit ipse ad summum in emptorem transferre: quod scilicet non teneatur debita solvere quamdè ipse venditor ob inopiam ab iis soluendis excusaretur. Transacta verò illa necessitate, sicut venditor non habet excusationem, ita ipso non solvante, & creditore exigente, & volente solutionem à re hypothecata, non poterit emptor in conscientia illam negare.

D V B I V M XXIX.

Ille, ad cuius manus res aliena pervenit, atque adeo illam restituere tenetur, potestne sine consensu Domini aliquid aliud æquivalens pro eo restituere, & rem sibi retinere in conscientia foro?

Verbi gratia equum emisti, quem postea sciens esse furtivum, vis retinere, & Statu qua- pretium illius domino reddere. Quod quidem dubium circa rem acceptam, fieri etiam posset de eo, qui restituere tenetur ex iniusta acceptione: nam quoad hoc non magna obicitur differentia. Et quidem quando res consumpta est, vel alia de causa restitui non potest in propria specie, certum est, posse, & debere eius æstimationem reddi. Quia ad impossibile nemo obligatur. Quæstio igitur quando res extat, num quis poterit rem retinere, & eius pretium iustum domino solvere?

Minimè potest. Quia communis regula, & Doctrina est, quod eadem debeat restitui, nec possit vnum pro alio invito creditore reddi, ex lege Manifesti Codicis de solutione. Quia res illa in particula- li manet sub Dominio prioris Domini, nec potest Dominus inuitus cogi vendere rem suam, & mutare eam pro alia re, quæcumque sit. Sic Doctores communiter forum, quidem complectentes utrumque.

Potest plane in foro conscientie, 176 (esto in foro externo non possit) satisfacere, reddendo rei æstimationem, dem.

B 3 &

ELSCOBAR

Theol. Mor.

Tom. VII. VI. VII.

ELIV

6

& valorem, vel aliam rem eiusdem bonitatis & quantitatis. Quia sic damnum secundum aequitatem reparatur. Adde tamen posse aliunde intervenire in hoc peccatum contra charitatem, non contra iustitiam, v. gr. dando occasionem domino contristationis & ira quando scit, id agere laturnum. Alias nulum erit peccatum non restituendo rem in specie ablatam, etiam si extet. Ita Ioannes Valerius in *differ. vtriusque fori, differ. 8. num. 1.* citans Nauarrum *l. 4. de restit. cap. 1. num. 5.* Sed Nauarra non dicit, satisfaci; reddendo pretium vel aestimationem, sed reddendo aliam rem, vel pecuniam similem, eiusdemque bonitatis cum re, vel pecunia aliena, quam habes: quod quidem est valde diuersum.

177
Quid dicendum
vberius
expendo.

Equidem hæc Doctrina vniuersaliter accepta vera non est: si enim alienus equus ad tuas venit manus etiam si bona cum fide habueris non potes, domino inuito, illum restituere eius soluto pretio; hoc enim esset Dominum cogere ad illum vendendum, quod quidem esse graue contra iustitiam piaculū cōstat ex *l. 3. reg. c. 21.* Vbi nequissimus Achab ausus est auferre à Naboth, ipso inuito, vineam soluto pretio, vel pro alia meliori commutare. Si tamen sermo sit de rebus viū contumptibilibus, quæ functionem accipiunt, certum existimari, quod pecuniam illam eiusdem bonitatis & valoris pro pecunia aliena, quam habes iplendiori, reddere valeas, hoc enim perinde est, ac si idē reddidisses. Quando autem res non essent ex iis, quæ talem functionem accipiunt: tunc quidem si dominus peculiarem affectum ad rem illam haberet propter aliquam rationem, vt Naboth habebat ad suam vineam, quod hereditas paterna esset: certum putari, non posse te, ipso inuito aliquid aliud, vel etiam pretium pro re soluere. Attamen si non esset eiusmodi res, ad quam in indiuiduo dominus afficeretur, & eodem pretio posset aliam æque bonam inuenire, non video, cur sit peccatum graue iniustitiæ, si pretium ei soluas, quo facile valeat aliam æque bonam emere: imò si non soluatur ei pecunia, sed res alia eiusdem pretij, verbi gratia equus pro veste. Quia in iis omnibus nullum damnum domino inferitur.

DVBIVM XXX.

Bona fide quis rem emit alienam, & vendit, postea autem nouit, rem illam esse alienam: teneturne pretium emptori, cui ipse vendiderat, reddere, & rem receptam domino vero restituere an satisfaciat, cedendo ei actionem contra venditorem, à quo ipse rem emerat, postquam ab emptore res per Dominum vendita fuerit?

178
Certum
premissis.

Certum est in primis, si ipse rem gratis acceperat, & postea vendidit, debere ipsum reddere rei domino pretium illud extans, vel quantum ex re illa locupletior est factus, si res à domino alio modo non recuperetur.

retur. Circa quaestionem verò,

Non tenetur ille emptori, cui ipse vendiderat, pretium reddere, sed satisfaci, si emptor cedat, & det actionem, quam ipse habet aduersus venditorem. Quia ille, medius venditor, nihil habet plus quam habebat, nec tenetur ex iniusta acceptione, cum nihil iniuste acceperit: nec ratione rei acceptæ cum nihil alienum apud se habeat: nec ex eo, quod habuit, factus est ditior: Ergo nullo ex capite tenetur. Sic Nauarra *sum. c. 17. n. 8.*

Tenetur emptori, cui ipse vendiderat, pretium reddere, nec satisfaci, si emptor cedat, & det actionem quam ipse habet aduersus venditorem. Quia cum venditor non potuerit dominium rei alienæ in emptorem trāsferre, erat quippe aliena, contractus fuit inualidus, & emptio fuit emptori inuoluntaria. Ita Lessi *l. 2. c. 14. dub. 5.* Sotus *l. 4. de iust. c. 7. n. 2.* Valq. de *restit. c. 9 §. 2. dub. 4.* Molina *10. 2. d. 380. & 10. 3. d. 72. n. 8.* & alij communiter.

Cum his opinor. Attamen ratio conclusionis non debet ni fallor, desumi ex inualiditate contractus, sed ex obligatione, qua venditor se obligat ad reddendum emptorem indemnem, cui obligationi non satisfaciit venditor, dando ei ius & actionem, quam habet contra alium venditorem, à quo ipse emerat; hoc enim non est, indemnem eum reddere, sed obligare, ad litigandum cum aliis, quibus cum ipse emptor negotium nullum habuit, sed solum cum suo venditore à quo immediatè exigit id, ad quod venditio obligat, scilicet indemnem emptoris, & pro re vendita securitatem. Vnde facile Nauarro respondeo, venditorem neque ex iniusta acceptione eam obligationem habere; sed ex contractu, quo se emptori obligauit ad eum indemnem sustinendum.

CAPVT XVI.

Circa Restitutionem ex iniusta Acceptione.

DVBIVM XXXI.

Qui rem habuit ab illo, de quo dubitabat an dare posset, manere dubio, debetne necessario partem rei domino reddere.

De vitandum peccatum iniusta acceptionis necesse est, quod habeat Debet par-
animum inquirendi veritatem, & rem pro du-
restituendi Domino si res inueniatur aliena. Si by quanti-
postea autem facta diligenti inquisitione, adhuc rate resti-
mansat illud dubium, quid? Certè pro quan-
titate dubij, quod habuit, vel habere debuit, tuere.
quando rem accepit, & pro quantitate dubij,
quod post adhibitam diligentiam manet, resti-
tuere debet partem maiorem, vel minorem;
ita vt si dubium sit pro vtraque parte æqualem
restituatur dimidium: si vero probabilius sit, rem
esse alienam, plusquam dimidium restituatur,
eo plus, quo probabilius fuerit, alienam esse: si

si autem sit minus probabile esse alienam, restituat minus quam dimidium. Quia cum res incepta sit possideri cum dubio, non potest possessio illa inuare, in dubio enim debuit res prius examinari, & ad Iudicem recurri, quare manet restituendi obligatio. Cum autem adhuc perleueret dubium, an res aliena sit, vel fuerit eius, qui rem tibi tradidit, non debet plus restitui, quam pro dubij quantitate, posita verò computatione, ac diuisione iuxta illam mensuram videtur seruari equalitatem quantum fieri potest, atque ideo huiusmodi restitutionem gratam esse debere iis omnibus, de quorum interesse agitur. Sic Mol. to. 3. de iust. d. 7. §. 18. n. 6.

183
Non debet
illam re-
stituere
partem.

Sine malo, sine bono animo quis rem cum illo dubio acceperit, si postea bono animo restituendi inquisitionem agit, & adhuc dubium perleuerat, potest rem tenere sine obligatione aliquid restituendi. Quia melior est possidentis conditio. Ita Valquez de restitu. cap. 9. §. 2. dubio tertio Turrian. de iust. d. 13. dub. secund. numero decimo. Addit tamen Valquez, numero 19. probabilius esse, illum peccare, tali modo rem emens, quia quantum est ex parte sua difficiliore reddidit restitutionem, si forsitan res erat aliena.

184
Ergo di-
stinguendū
existimō.

Ergo distinguendum existimamus. Nam vel dubium fuit, & manet circa aliquos in particulari, an res ad eos pertineat, vel solum circa aliquem in communi, qui inueniri non potest, quoniam sit. In secundo casu, fortasse facta diligentia, & manente dubio, non est obligatio restituendi, quia non est aliquis, qui possit contra te litigare, & cui scias iniuriam à te factam, cum non scias, an res illa ad aliquem pertineat, qui eam possit exigere, & cui in conscientia tribuere debeas satisfacere, & nemine petente, & allegante iniuriam, non debes condemnari, iniuria non probata. In primo autem casu, quando de aliquo, vel aliquibus dubitatur, an res ad illos pertineat, iam constat, alicui, vel aliquibus iniuriam esse factam. Nam licet illi adhuc non habeant ius certum ad rem illam habent tamen certum ius, ut ego in dubio rem illam non incipiam cum illorum præiudicio possidere. Ex illo enim dubio habebant ius certum ad aliquam spem circa rem illam, qua spe illos priuatur, qui cum illo dubio incipit rem possidere.

DVBIVM XXXII.

Debitor dubitat, utrum soluerit debitum: Teneturne illud soluere, cum creditor eandem habet dubitationem?

185
Non tene-
tur aliquis
soluere cum
vtrouque dubitante,
non enim est, cur vtrouque æque dubi-
tante, debitor qui possidet: debeat partem tu-
torem sequi, & creditor, qui æque dubitat, &

non possidet, non debeat. Sic Tanner. 1. 2. d. 2. §. 6. dub. 4. n. 49.

Etiamsi creditor eandem dubitationem habeat, tenetur debitor rem integram reddere. Quia creditor est in sui crediti possessione, quare in dubio ea non debet spoliari: Et quia in foro conscientie, ubi non est specialis ratio differentie, procedere debemus sicut prudens Iudex, attento iure naturali procederet in foro externo. Porro in externo foro si creditor exigat debitum ostentia numeri scriptura, v. gr. & debitor respondeat, se nihil debere, quia dubitat an soluerit, hæc responsio, & exceptio tantum omnino facili rejicietur: Imo licet debitor petat, ut creditor ipse interrogetur, an solutum sit debitum, si creditor id non fateatur, sed dicat, se, facto examine, non recordari, quod fuerit solutum, certe dum de debito collat, & neque ex confessione creditoris, neque aliunde solutio probatur, debitor cogetur ad soluendum. Ergo dum eadem in conscientie foro peragatur, idem ius naturale obseruari debet in eo foro, quod à prudenti iudice in foro obseruatur externo. Ita Sanch. libro 1. Decalog. cap. decime numero secund. Valquez 1. 2. d. 66. cap. septim. numero 43. Salas 1. 2. tract. 8. d. vnic. sectio. 23. numero 231. Lugo tomo primo de iust. d. 18. numero 9. Suarez tom. 2. de relig. l. 2. cap. 33. num. 7.

186
Etiamsi
creditor
dubitet to-
tum debi-
tum resti-
tuere
tenetur.

Hæc sententiam longe probabilior esse putarim abnegans, debitorem in hoc casu possidere. Creditor enim est qui solus possidet ius suum petendi debitum, à quo iure spoliari non debet in dubio. Nam licet debitor pecuniam possideat soluendam, id parum refert, debitum enim non versatur immediate circa ipsam pecuniam, cuius sit, sed circa ius petendi debitum, an sit. Et ideo dicitur creditor possidere, quia cum debitum extiterit, & de eius extinctione non constet, debitor durationem debiti possidet.

187
Hoc proba-
bilium mihi.

DVBIVM XXXIII.

Debitor dubitans, an soluerit, debetne integrè soluere, sed sufficiat ei soluere partem secundum dubij proportionem?

Integre soluere non debet, sed ei sufficit partem soluere. Quia æquitas non patitur, ut debitor sine culpa subiciatur magno periculo bis integrum debitum soluendi. Sic Layman. libro primo tract. 1. cap. 5. §. 4. numero 24. Diana part. secund. tr. 6. resolut. 46. & p. 3. tract. 3. res. 32.

188
Non debes
integre solu-
ere.

Tenetur integrè soluere, nec ei sufficit partem iuxta dubij proportionem reddere. Quia in foro externo licet debitum diuisibile sit, dum tamen solutio non probatur, Iudex obligabit debitorem ad integrè soluendum debitum, de quo legitime constat, & hoc attento etiam naturali iure. Ergo sicut æquitas illa non liberat in foro externo debitorem ab integra debiti solutione

189
Integre
soluere te-
netur.

EL SCOBAR
Theob. Mor.
15m. VII. VII.
E. IV
6

tionem, non est, cum in foro interno eui liberet, ratio enim aequitatis naturalis non magis mouere debet ad iudicandum aliter in foro interno, quam in externo, cum nulla possit quoad hoc differentia ratio inter vtrumque forum reperiri. Ita Cardin. de iugo 10. 1. de inst. d. 18. numero 12. Salas 1. 2. tract. at. 8. d. vnic. sect. 23. numero 231. Valquez cap. secund. d. 66. capite septim. numero 43. Sanch. l. 1. Decal. c. 10. n. 2.

190 *Non mihi si argumentum, quo vitur, aliquid probat, prima sententia placet.*
 Fateor mihi non placere Laym. sententiam. nā probabit etiam, etiam, qui ex poenitentia, aut voto debet elemosynam, in dubio, an eam dederit, non teneri ad totam, sed ad partem erogandam, eum, qui dubitat, an officium recitauerit, non teneri ad totum, sed ad partem recitandam, quia aequitas non patitur, ut quis sine culpa illud subeat onus, ac periculum soluendi bis integrum debitum. Vnde consequenter diceret aliquis, eum, qui certus est de peccatis grauib. commissis, dubitat verò, an illa fuerit confessus, non teneri ad omnia, sed ad partem confitendum, ne cogatur sine noua culpa subire illud onus soluendi bis integrum confessionis debitum, quod grauius aliquando estimatur. At haec omnia absurda admodum esse, quis non videat?

DVBIUM XXXIV.

Quando commodatarius, vel depositarius dubitant, an sua culpa res commodata, vel deposita perierit tenentur ad integram restitutionem?

191
Teneatur quidem.

Teneatur quidem. Quia in dubio damnum potius parti debet, qui beneficium accepit, quam qui contulit. Sc. Merolla tom. 1. d. 3. cap. tertio corol. 7. numero 50 & 51. Margarit. casu. conf. vers. Commodatum, & vers. Debitum. Qui loquuntur solum de commodatario, sed idem debent de depositario dicere, saltem quando depositum in eius gratiam fuit.

192 *Non tenetur quidem.*
 Minime tenentur debio aequali aliquid restituere. Quia in dubio delictum non praesumitur, atque ideo tam commodatarius, quam depositarius sunt in suae innocentiae possessione. Quod intelligendum, nisi pro altera parte essent coniecturae, vel indicia, quae delicti praesumptionem merito possent ingenerare. Ita Sanch. libro 2. de matrim. d. 41. numero 18. Lessius libr. secund. cap. 27. dub. tertio Salas 1. 2. tract. 8. d. vnic. sect. 23. numero 243. Castro Palao tom. prim. d. 3. puncto quart. numero quarto hentiq. libro 14. c. 15. fine. Villalob. sum. 10. 1. tr. prim. dif. 20. nu. 10. Diana part. 3. tr. 6. resol. 49.

192 *Probabiliorem hanc puto sententiam.*
 Hanc sententiam probabiliorē esse iudico, inferens primo, Doctrinam ē fortiori locum habere in conductore rei alienae, qui dubius etiam an sua culpa res conducta perierit, non est obligandus ad restitutionem. Minus enī

beneficium conductor accipit ex conductio-
 tione, quam commodatarius ex commodato
 secundo, hanc eandem regulam locum habere
 non solum in omnibus contractibus, sed etiam
 in omni debito ex officio, vel etiam ex iniusta
 acceptione, aut latione. Quia in ijs omnibus,
 quoties aequē dubitatur, an praecesserit culpa
 sufficiens ad generandam restituendi obliga-
 tionem, non videtur debitor obligari. Regula
 enim illa generalis, quod delicta in dubio
 non sunt preferenda in ijs omnibus locum
 habet.

DVBIUM XXXV.

Si debitor sit in mora culpabili soluendi, & ideo creditor cogatur accipere pecuniam, & interesse soluere, debet ne in conscientia, id totum a debitore solui, si non fuit prius admonitus a creditore suo, quod ipso non solvente, debebat pecuniam cum interesse accipere?

Non debet solui, si non fuit debitor ad-
 monitus prius a creditore suo de illo dam-
 no. Quia tunc fortasse debitor vel debitum sol-
 uisset, vel alio prouideret modo, ne credi-
 tor illud damnum subiret, sic Azor puncto 3. v. n. 194
 lib. 5. c. 4. de usur. quest. 3. Angel. v. usura nume-
 ro 10.

Soluere debet, etiam si non praemoneatur
 de eiusmodi damno. Quia re verā illud to-
 tum damnum incurrit creditor ob moram ini-
 nam debitoris, quod autem sequitur ex al-
 terius iniuria, rescari ab eo debet, etiam si
 passus iniuriam non praemoneat, sic enim
 qui artificem vulnerauit tenetur rescari lu-
 crum ex vulnere artifici cessans, licet ab ar-
 tifice non fuerit praemonitus, iniuria nam-
 que ipsa obligat ad id totum, quod ex ea se-
 quitur. Ita Nauarra de restitutione libro 13.
 capite secundo numero 281. Malderus 2. 2.
 tractatu quinto dub. 12. questione secunda.
 Scaccia tractatu de comm. §. primo quastio-
 ne 7. punct. secund. numero 263. & 266.
 Diana puncto primo tractat. de contract. reso-
 lut. 87.

Idem iudico. Quia damnum illud credito-
 ris, quod sequitur, non procedit ex defectu
 praemonitionis, vel protestationis, quam
 faceret creditor, sed ex mora ipsius debito-
 ris, aestimatio autem damni creditoris
 non magis debetur, quia
 fuerit protestatus, quam
 si protestatus
 non fue-
 rit?

DVBIUM

DVBIVM XXXVI.

Quando mora debitoris circa solutionem culpabilis non fuit, tenetur tamen, lucrum cessantis, vel emergentis damni incommoda refarcire, quia creditor ob dilatam solutionem incurrit

197
Tenetur
plene.

TENETUR equidem. Quia eo ipso, quod terminus solutioni præfigitur, intervenire videtur pactum tacitum, quod mutuatarius teneatur ad interesse, quo mutuius defectu solutionis in eo termino, priuatur, & hoc siue ex culpa, siue culpa mutuatarii non solvatur, quia v.g. soluendo eo tempore non fuit. Obligatio enim illa cum ex contractu oriatur, non indiget culpa iudicia mutuatarii ad hoc, ut contrahatur, sic Molina tom. secund. de iust. d. 315. numero secund. & 1027. 3. d. 726. circa finem Sa. voss. Mora numero secund. dicens, videri hanc opinionem mercatorum vltu receptam.

198
Non tenetur.

minime tenetur, quando mora non est culpabilis, & non præcesserit pactum de soluendo interesse ex mora etiam non culpabili. Quia obligatio in hoc casu, oriri non potest ex iniusta retentione, cum supponatur retentio, & mora esse omnino inculpabilis. Sed neque oritur ex contractu, durissimum enim esset velle se obligare ad subendum tantum onus absque culpa vlla. Neque talis animus contrahentium colligi potest ex praxi, sed omnino contrarius, cum nemo in conscientia agat de restituendo, quando oblitus fuerat inuincibiliter debiti contracti, ergo imponendum non est onus adeo graue absque sufficienti fundamento. Ita Lessius libro secund. capite decimo numero 70. Salas tractatus de vsu. dub. 19. numero quinto Syluest. & Armil. quos affert, ac sequitur Diana part. secund. tract. prim. resol. 49. Rebellus part. secund. libro 8. questione septim. numero quarto Bonacin. de contr. d. 3. quest. 3. puncto quarto numero quinto Maider. 2. 2. tract. quinto cap. tertio dub. 12. question. quart.

199
Hanc sententiam ab omni inuincibiliter esse receptam.

Existimo hanc sententiam (quam præfero in foro conscientie ab omnibus in praxi esse receptam. Quis enim dicat commodatarium (cui liber commodatus est ad annum, si tam ipse, quam dominus libri inuincibiliter oblitus fuit, & ideo Dominus putans librum illum amissum esse alium maiori pretio emit, quando recordatur, non satisfacere reddendo librum, sed debere insuper refarcire damnum maioris pretij in alio libro insumpti? Certè hoc nemo agit, sed statim dicit, se culpa caruisse, habebat enim animum reddendi debito tempore, sed omnino oblitus fuit, & ita existimat iudicio absque vilo scrupulo, se in conscientia manere securum.

DVBIVM XXXVII.

An Meretrix debeat turpitudini lucrum restituere.

ERTUM est, eam restituere non debere id, quod gratis ei donatur. At totum id, quod accipit in pretium libidinis restituere debet. Quia vltus corporis vendibile non est, nec pro eo debetur pretium, cum sit quid intrinsece malum. Et quia nemo potest vendere id, cuius dominium liberum, & administrationem non habet, sed femina extra matrimonium non habet liberam sui corporis administrationem, nec potest libere de illo disponere: Ergo non potest valide illud vendere, atque adeo non poterit pretium retinere, vel eligere. Sic Ioan. Medina Cod. de restitut. quest. 20. & alij, quos refert Couar. in regula. peccatum part. 2. §. 2. numero secundo. Idem aliquando sentit Nauar. summ. cap. 17. numero 38. & supponere videtur Durand. Comitol. & Valerius, quos affert Diana part. secund. tr. 2. resol. 40. dicentes, vltum corporis non esse vendibilem, nec pro eo deberi pretium, cum sit aliquid intrinsece malum.

200
Totum id debet restituere.

Non debet restituere. Quia licet actus ille non sit licite vendibilis, cum non sit licite ponibilis, non est tamen contra iustitiam eius venditio, qua enim parte delectabilis est, dignus est pretio. Et quia dans meretrici mere libera donat, absque vlla coactione, aut vi, nam sine vi, aut necessitate dat, cum posset, imo deberet ea, quæ expetit, delectatione carere. Ita Less. lib. secund. e. 14. dub. 8. Mol. so. 1. tract. 2. d. 94. Caiet. Menf. Richard. Gabr. Angel. Syl. Sotus, & alij, quos refert, & sequitur Turrian. d. 14. dub. 1. Valq. de rest. cap. 7. dub. 1. Atag. Azor. Sayr. Salon. Sylui. Rebel. Tanner. Villalob. & alij quos refert Diana citatus.

201
Non debet

Hæc sententia communis quidem vera omnino est. Moneo tamen, hoc intelligendum de lucro, quod non per fraudem, & mendacia ab amasio sit extortum. An vero idem dicendum sit de eo, quod nimis formæ blanditiis, vel alijs persuasionibus fuerit extortum affirmat Medina, sed aptius negat cum Soto Valquez ibid. Quia blanditiæ illæ non causant inuoluntarium.

202
Hoc commune, & verum.

DVBIVM XXXVIII.

Pretium à femina acceptum ante vltum corporis concessum, debetur & non debet restitui.

VEL datum fuit ex pacto explicito sine implicito pro vltu corporis dando, vel datum fuit liberaliter a amasio, ad alliciendam formæ voluntatem, & vltum corporis impetrandum;

203
Certum suppono.

58 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

trandam. Si primo modo datum fuit, retineri non potest, sed restitui debet. Quia vel habet femina voluntatem obliuiscendi pactum, & dandi usum corporis, & iam tunc peccat contra castitatem, vel non habet talem animum, & & tunc peccat contra iustitiam retinendo pretium absque animo reddendi id, pro quo datum est pretium. Quæserim verò, si munera data sint secundo modo an id debeat à femina restitui.

204 Debet restituui.
Debet quidem Quia a retinendo munera illa videtur femina danti peccato cooperari, qui non nisi turpi animo illa donat. Sic Ludovicus Lopez apud Dianam *part. secund. tract. 2. resolut. 40.*

205 Restitui non debet.
Non debet. Quia nullo modo femina cooperatur, nam postquam amasius semel illa munera dedit, iam à se illa alienauit, nec postea illo modo continuat donationem, cum iam non pendeat amplius ab eius voluntate, aut influxu, sed solum retinet spem turpem ex præterita donatione, ad quam spem femina non concurret, neque illam fouet, imo reddit irritam & destruit negando libere ac clare rem speratam. Ita Molitor. *tertio de iustit. d. 735. numero 3. Rebel. de iustit. part. prim. libro tertio quest. 7. numero 6. Valerius in different. viris & fori, vers. Restit. different. 34. Diana ubi supra.*

206 Hoc tenet, & exponit.
Cum his sentiens existimo feminam retinere posse munus ab amasio acceptum seruata pudicitia ac donatori manifestata. Quia ille nec explicitè nec implicitè sub pacto dederat, sed solum ad eius animum allicendum. Sic etiam si aliquis ad finem obtinendi dignitatem, aut beneficia pingua collatori munera pretiosa donet, absque illo tamen pacto explicito, vel implicito, quamuis indecorè quidem accipiantur, absque iniustitia tamen, possunt retineri, etiam si is, qui dedit, spe sua defraudetur. Quia solum data sunt liberaliter, ad alliciendum eius animum, & beneuolentiam captandam.

DVBIVM XXXIX.

Quemadmodum meretrices possint pretium turpitudinis suæ, aliæ quævis feminae retinere?

207 Retinere non possunt.
Questio est, an sicut meretrices retinere possunt turpitudinis suæ pretium, ita feminae aliæ possint, siue virgines sint, siue viduæ, siue coniugatæ, siue Deo Sacrae & Minime possunt. Quia meretricibus publicis eiusmodi retentio conceditur, non alijs, aliæ enim omnes contra legis prohibitionem accipiunt. Sic Cynus & Angelus *ad leg. secund. Codic. de condit. ob turpem causam.* Abbas *ad c. Quia plerique de immunit. Ecclesiast. numero 14.*

208 Possunt retinere.
Possunt plane, nec vlla differentia opponenda est saltem in foro conscientie. Quia quod commune omnibus non est plus est pretio æstimabile, quam quod vulgariter prostituitur. Ergo si meretrix potest pretium turpitudinis retinere, potiori iure aliæ verecundiores feminae. Ita Adrian. Sylu. Couar. Sot. Molina. Nauar.

quos affert, & sequitur p. Valq. *de rest. C. 7. dub. secund.*

hæc sententia communis est, & admodum vera in conscientia saltem foro, quidquid sit, an in foro externo competat eiulmodi mulieribus actio ad petenda talia promissa, de quo Couar. *reg. peccatum p. 2. §. 2.* An vero quæ à Religiosis accipere meretrices vel aliæ feminae ob usum turpem valeant retinere, vel debeant restitui, alibi expendibus.

209 Hæc sententia communis, & vera.

DVBIVM XL.

Accepta ob quodlibet aliud peccatum, verb. gratia ob homicidium, ob Sacrilgium, ob maleficium, seu incantationem, ob peccatum contra naturam, &c. suntne restituenda?

210 Restituenda sunt. Quia peccatum non est aliquid pretio æstimabile, nec vendibile. Sic Medina apud Vaquez *de restit. cap. de sepis. dub. secund.* Alij dicunt, quando opus malum est in materia æstimabili retineri posse pretium, ut si acceptum fuerit ob homicidium parandum, secus verò si materia non sit pretio æstimabilis. Sic Couar. *reg. peccatum par secund. §. 2. numero 5.* vt notant Valsq. *numero 19.* Alij docent, tunc restituendum esse, quando turpitudine fuit ex parte dantis, & accipientis, secus si fuit solum ex parte dantis. Sic Ralind. *in 4. dist. 15. q. 5. concl. 3. & 4.* Alij affirmant, restituendum esse, quod accipitur ob peccatum contra iustitiam, secus de acceptis ob peccata contra alias virtutes. Quia quando accipitur ob peccatum contra iustitiam iniuste accipitur, sed iniusta acceptio obligat ad restitutionem: Ergo debet restitui, quod ita accipitur, sic nonnulli apud Valsq. *ubi supra.*

211 Non sunt restituenda.
Attento iure nature, & nisi leges reddant inhabiles ad dandum, vel accipiendum, non debet restitui, factò iam opere criminoso, quod pro eo parando est acceptum. Quia pretium id acceptum est pro re aliqua emptori grata, & utili, & ad quam venditor non tenebatur. Ita Nauar. D. Anton. Sylu. Nauarra, quos refert ac sequitur Turrian. *d. iust. d. 14. dub. 2. n. 7.* Valsq. *de rest. c. 7. dub. 2. n. 25.* Molitor. *1. tr. 1. d. 94. l. c. 1. d. 14. dub. 8.* & alij communiter.

212 Cum his opinor.
Certè quæ de meretricibus *Dub. 38. & 39.* dixi, eadem de lucro ob quæque alia crimina affirmari, eadem enim ratio hic, & inibi militat. Addidi verò, *Quando leges non reddunt incapaces retinendi*, quia non est animus modo tractandi quæstionem illam, num Indices, & alij publici ministri teneantur in conscientia restituere, quæ ultra proprium stipendium à litigantibus accipiunt. de hoc enim suo loco agendum. Fateor profecto peccatum non esse aliquid pretio æstimabile, aut vendibile, sed in nostro casu non tam venditur peccatum, quam restitudo, qua aliquis in gratiam emptoris se priuat. Et licet actio illicita non possit licite vendi, tamen vera est pretio æstimabilis, cum afferat delectationem, & utilitatem emptori tali pretio dignam.

DVBIVM

DVBIVM XLI.

Qui promisit prodigè ob peccatum patrandum teneaturne postea totum implere, præsertim si cum iuramento promiserit

213
Non tene-
tur quoad
quantitatē
prodigè
promissam.
Non teneatur quoad quantitatem prodigè promissam, sed solum quoad partem, etiam si promissio cum iuramento fiat. Quia promissio rei de se male non obligat etiam cum iuramento: sed quoad excessum, in quo est prodigalitas, dare pecuniam illam est malum saltem venialiter, cum prodigalitas sit culpa saltem venialis: Ergo quoad illum excessum promissio est prodiga, & non debet impleri. Quare si quis etiam cum iuramento meretrici promisit centum aureos, non teneatur postea nisi ad illam summam, quæ eiusmodi mulierculis dari consuevit à viris eius conditionis. Ledelma, Mercado, Palacios, Salon, Bañes Mañan. Aragon. quos refert Sancius l. primo decal. 6. 9. num. 27. dicens, id esse probabile. Suar. l. 2. de iuram. c. 28. sine.

214
Teneatur
plene.
Promittens siue cum iuramento, siue sine illo teneatur, patratum iam dare totum, quod promissit, dummodo non sit inæqualitas in contractu oneroso, etiam si prodigalitas adsit. Quia promissio obligat, & debet obtemperari, quoties res promissa potest, præcedente promissione, sine peccato poni. Ad indicandum ergo de obligatione promissioni, non debeat attendi, an illicite res promittatur, nec an res illa promissa secundum se illicita sit, sed an sit talis, ut posita etiam promissione, illicita maneat: quando enim promissio non tollit malitiam à re promissa, sed adhuc illicita manet, promissio non obligat, quando vero promissio facit, ut res, quæ antea non erat licita, iam tunc licite poni possit, obligat proculdubio. Talis autem promissio est in casu nostro, quæ tollit à datione illius pecunie malitiam totam, quam prius habebat: (erat enim mala, quia erat prodiga) eo tamen ipso, quod pecunie postea dantur ex promissione, non dantur gratis, & sine causa, sed ex gravissima causa nempe propter ius à promissario acquisitum: Ergo eo ipso non est prodiga, imo nec est donatio, sed debiti solutio. Ita Molina tom. secund. d. 271. Sanchez supra citat. in eam inclinat. Lugo tom. 1. de iust. d. 18. num. 6.

215
Stando ra-
tione hoc
probabilius
esse iudico.
Prima sententia cum communis sit, probabilis quidem valde est. At in ratione stando multo verior est secundam esse crediderim. Quia qui promissio coniugio virginem desloravit, etiam si ipse sit nobilis & dives, femina autem sit infimæ sortis, & pauper, atque adeo ille prodigè promiserit adhuc teneatur postea promissum implere, saltem si non sicte promissit; quia licet promissio fuerit prodiga, ac turpis, posita tamen promissione, & debito ex contractu oneroso, impletio nec turpis, nec prodiga est, sed rationabilis, ac debita ex iustitia: Ergo quod meretricia stultè, ac prodigè aliquid promittatur, non facit, quod impletio sit prodiga & irrationabilis, atque adeo debebitur; quia promissio de re quæ licite potest impleri potest, obligat ad sui observationem.

DVBIVM XLII.

Quæ alicui dantur, ut faciat, vel omittat id, ad quod faciendum ex iustitia tenebatur, debetne, restitui?

216
Sic Indices, ac ministros publicos non possent aliquid accipere pro iis, ad quæ ex iustitia tenebantur propter officium, de quo alibi: Quæstio procedit de cæteris iustitiæ obligationibus. Profecto in foro conscientie non debent restitui, quæ alicui dantur ne fiat peccatum aliquid contra iustitiam. Quia nulla lege redditur incapax retinendi. Et quia licet ille ex iustitia teneatur ad id præstandum, non tamen tenebatur id in tui gratiam præstare: Ergo propter hoc potest aliquid accipere. Sic Navar. summæ capite 17. numero 33. & 34. Sotus de iust. l. 4. q. 7. a. 1.

217
Debet restitui in foro conscientie ea omnia quæ dantur ob opus, vel omissionem, ad quam quis ex iustitia tenebatur. Quia illud inuoluntarie datum est, ad redimendam vexationem iniustam. Et quia æqualitas violatur, quoties pro eo, quod quis debet ex iustitia, aliquid amplius accipit, quasi non deberetur. Ita Corderius. reg. peccatum, §. 3. Corduba lib. primo quæstionar. quæst. 32. Medina Codicæ de restit. q. 25. Mercard. l. sexto capite. 16. Sylvest. Gabr. & Adrian. apud Valquez. de restit. capite 7. dub. 5. numero 32. Lessi. l. secund. capite 14. dub. 9. numero 93. & alij communiter.

218
Hæc sententia regulariter vera mihi. Addiderim tamen quandam limitationem, & exceptionem. Potest enim contingere, quod pretium illud ei detur non ab illo cui ex iustitia debebat opus vel omisio nihil debebat. Et tunc alii qui dicunt, posse acceptum retineri. Quia licet opus illud deberet, non tamen debebat facere in huius gratiam. Sic Sotus, quam impugnatur Lessius numero septimo. Quia quando res ipsa vendi non potest, affectus circa illam minime potest vendi; alioquin usurarius posset aliquid ultra sortem accipere non pro mutuo, sed quia in tui gratiam alteri det mutuum; & reuera ille qui dat pro affectu, quo in eius gratiam dos mutuum, sed pro mutuo, quod solum intendit obtinere; quare accipis pretium pro re non digna pretio. Aliter ego distinxerim, ut limitationem secundæ sententiæ doctrinam. Nam tertius ille, qui dat tibi aliquid, ut facias, quod ex iustitia debes, dupliciter potest id præstare primo ut proximas iniuriam non patiat, & in eius gratiam, ac commodum; secundo solum in gratiam tui, quem diligit, & ne pecces, vel ne te periculo infamie exponas, vel poenæ temporariæ ea de causa subeundæ, si primo modo se gerat, pretium illud retinere non potest, secus si secundo. Ratio differentie est quia in primo modo qui pretium dat, vere dat pro re ipsa tuam gratis dare debes, & ad quam ius habet ille, cuius causam geris. In secundo autem casu qui dat pretium non curat de immunitate alterius, aut pretium pro illa impertit, sed de indemnitate tua, & bono tuo spirituali aut temporali, ad quod bonum ipse nullum habet ius ex iustitia; neque etiam tu cuius ille partes

ELSCOBAR
Theob. Mar.
Tom. VIII. II.
E. IV.

partes agit, & utilitatem procurat, debet tibi ex iustitia illud bonum; cum nemo habeat erga se ipsum iustitiam; non dat ergo pretium pro aliquo, quod tu deberes illi gratis dare, seu quod ex iustitia illi debeas, vel alteri, cuius partes agit, & ideo in hoc secundo casu non apparet, cur debeas restituere, quod accepisti.

DVBIVM XLIII.

Qui accipit, ut faciat quod debet ex aliis praeceptis, extra materiam iustitiae facere; debetne id restituere ex iustitia?

219
Restituere
debet.

Restituere debet, praesertim si accipiat pro operibus debitis ex Religione in dei obsequium, vel etiam propter ea quae debentur ad propriam operantis utilitatem, aut etiam ob ea, quae ex charitate debentur. Quia id non est voluntarie datum, sed ab invito, qui aliter non poterat obtinere, quod sibi ex aliqua alia virtute debebatur. Et quia acceptio est iniusta, saltem quando accipitur pro re quae soli accipienti ut illis erat, & nondanti: v. gr. si detur tibi pecunia, ne inebrieris, ne luxurieris, ne ludas: quae omnia tibi soli utilia sunt: vendis ergo id, quod emptori non est utile, atque ideo non est vendibile. Sic Sylvestr. v. *Restitutio* 2. §. 2. Covar. Cordub. Med. apud Vaquez de *restitut.* cap. 7. numer. 33. sed certe si haec sententia consequenter procedat, idem debet dicere de acceptis ob vitandum aliquod peccatum praesertim mortale, cum omnia peccata mortalia habeant malitiam contra Religionem, quatenus incidunt Dei contemptum.

220
Non debet
restituere

Minime debet restituere acceptum propter opus bonum, vel omissionem ex alia virtute ex debito iustitiae. Quia sine alterius iniuria acceptum est ex dantis voluntate; non est ergo obligatio restituendi ex re accepta, quia translatum est dominium à potente transferre; neque etiam ex iniusta acceptione, cum non interveniat iniuria. Ita Card. de Lugo to. 1. de *iust.* d. 18. numero 67.

221
Idem affirmo.

Idem affirmo adiciens, ex debito alterius virtutis aliquando restituendum esse, aliquando non. Ex. gr. aliquando erit obligatio restituendi pretium acceptum propter opus, quod ex charitate erga proximum debebatur, aliquando non erit obligatio; ut si non tenebatur alieni extreme laboranti ex charitate subvenire, & nolis, nisi accepto pretio, id agere: non teneris ex iustitia pretium reddere, quia iustitia non obligabat ad subveniendum ei, ut suppono: Ergo nec obligat iustitia ad subveniendum absque acceptione pretij, seu ad non accipiendum pretium pro subventionem. Aliquando tamen erit obligatio ex eadem charitate non accipiendi, vel etiam restituendi pretium, quando scilicet charitas obligabat ad gratis subveniendum; quia ea obligatione posita, acceptio pretij impedit, ne possit fieri satis charitatis praecipuum, cum pretio accepto, non subvenitur gratis proximo, pro ut charitas praecipiebat.

DVBIVM XLIV.

Tradis alicui vinum tuo nomine vendendum, quem scis venditurum minuendo mensuram, vel aquam admiscendo: Peccasne contra iustitiam tenerisne ad restitutionem?

Peccas contra iustitiam, & ad restitutionem teneris. Quia tu re vera vinum illud vendis, ac iniustitiam per tabernarium tanquam per tuum ministrum censuris committere. Secus si vinum tabernario iusto pretio venderes, qui tamen postea tuo nomine cum illis fraudibus vendit: tunc enim non peccas, si absque gravi tuo damno non potest illud vitare, eo quod non facile tabernarium vales invenire, cui absque eo periculo vendere possis. Sic Sanchez lib. primo Decalog. cap. septimo numer. 37. Molfesius summ. tractatu octavo cap. 11. numero 63. Lugo tom. primo de *iust.* dist. 18. numer. 84.

Non peccas contra iustitiam, nec ad restitutionem teneris, si iusta ad sit causa tradendi vinum tabernario, ut tuo nomine vendat, & si id tradas iusto pretio vendendum. Quia ex iusta causa simili potest absque peccato pecuniam tuam apud usurarium deponere, etiam si scias, cum pecunia tua ad illicitas viarum usuras. Nam traditio vini, & depositio pecuniae indifferens ex se est, sic Caietan. 2. 2. q. 78. articulo 4. bannes ibi *quasi*. 77. articulo 4. dubio primo ad secundum. Arago. *quasi*. 62. articulo quinto Salon. ibidem controu. 2. sine Valent. dist. quinto *quasi*. 2. 1. puncto ultim. Molina rem. secundum. tract. 2. dist. 33. 1. Rebellus p. secundum. leg. 2. *quasi*. 16. sect. 4. num. 20. Diana rem. secundum. tract. 6. resol. 44.

Ego quidem existimo hanc sententiam haud solido fundamento niti. Nam praeter Dianam reliqui Auctores loquuntur in casu omnino diverso, in quo non ex iustitia, sed solum ex charitate obligaris ad impediendum peccatum usurarii, quando vinum tuo gravi incommodo potes, nec tu viam per usurarium exeres, nec ille tuo nomine mutuum impertit. Aliud tamen est, quando tu vinum per tabernarium vendis; tunc enim ex iustitia obligaris ad servandum emptorem indemnem, cui vinum vendis.

DVBIVM XLV.

Iniuste Iohannes litteras alienas aperuit, quibus Antonius in cura existens de Beneficio vacante admoneretur, iterum causas Antonio reddit, illum tamen praenitens, & Beneficium impetrat. Tenerne Iohannes Antonio restituere Beneficium?

Non tenetur. Quia & si Iohannes commisit iniuriam adversus Antonium in legibus Non tenetur. & sur.

& apertendis litteris, non tamen in comparando Beneficio, cum Antonius non haberet maius ius, quam Ioannes. Sic Diana p. 2. tr. 6. ref. 33. Palao 10. 2. tr. 13. de Benef. p. 11. §. 5. n. 7. citans Lell. 2. c. 12. dub. 18. n. 124. quod tamen in prioribus editionibus inueni, inueni in posteriori eum. 130.

226 Tenetur planè. Quia violans iniuste secretum (vt volum. 5. vidimus) tenetur, ad reparandum damnum, quod ea de causa sine in fama, sine in bonis fortunæ passus fuerit is, cuius secretum iniuste violatum est. argo qui iniuste violauit sigillatæ epistolæ secretum eam apertendo, ac legendo, tenetur ad reparandum omne damnum, quod ea de causa Dominus Epistolæ passus fuerit. Ita Lugo 10. 1. de iust. d. 18. n. 104.

227 Eiusdem sum mentis. Vnde si ea occasione, ac publicatione in ista Epistolæ secreta alius certis impetraret beneficium, tenetur ad restitutionem pro hoc damno ille qui literas aperuit, & publicauit, cum ex ipsius iniuria totum hoc damnum passus fuerit Epistolæ dominus. Si ergo implemet, qui iniuste Epistolam aperuit impetret beneficium, multo magis tenebitur ad restitutionem damni, cum totum hoc damnum ex sua iniusta actione procedat, ita vt etiam ab aliis illarum teneatur ipse compensare, & impedire, quantum posset, ne ab alijs inferretur, quanto magis debet ex iusticia impedire, ne à se ipso inferatur.

DVBIVM XLVI.

Quis mendacius, ac fraudibus impedit, ne confitentur sua, vel alterius bona, qua in commissi criminis poenam sibi addicenda erant: Teneturne ad restitutionem?

228 Tenetur quidem. Tenetur profectò. Quia cū fisci ius habeat ad rem, quatenus potest iuste petere, quod ea bona ipsi applicentur, qui per fraudem impedit, ne talia bona applicentur, videtur iniuriam in fiscum committere, & per consequens obligationem restituendi contrahere. Sic Diana p. 3. tr. 6. ref. 35. Mol. 10. 1. de iust. tr. 2. d. 9. §. n. 36. Laym. 3. sect. 5. tr. 2. c. 6. n. 4. Sor. de iust. l. 1. q. 6. a. 6. Calto de l. pen. l. 2. c. 15. §. ex his.

229 Non tenetur. Quia huiusmodi occupatio bonorum constituta est in poenam criminis, sed poena non debetur ante sententiam saltem declaratoriam criminis, vt communiter fatentur Doctores, imò soluenda non est ante sententiam constitutam poenæ, qua ipsa poena solui iubeatur. Ergo sententia non secuta, poena huiusmodi non debetur. Ita Tanner. 2. 2. d. 5. q. 6. dub. 2. n. 76. Lell. 2. c. 12. dub. 18. n. 134. Azor. 10. 1. l. 5. c. 8. q. 5. Sanch. 10. 1. Decal. l. 2. c. 2. n. 22. Valq. 2. 2. d. 17. c. 12. n. 13. & 14. Nau. sum. c. 13. n. 49. & alij.

230 Hoc probabilius esse teor. Annoto tamen, præfatam impediendam confiscationem, vel applicationem poenæ eo animo, vt noceat iis, qui bus poena erat applicanda, peccare contra iustitiam, & debere illis restituere pro damno illato. Eos autem qui non eo animo faciunt, sed solum vt se vel amicum ab eo damno teneantur, obligandos ad restituendum non esse.

Esch. & M. ed Theol. Moral. tom. V.

DVBIVM XLVII.

Furtum est quis modicum tritici, qui valebat duos aureos, sed postea creuit pretium vsque ad tres; Postea ille restituere debet, & non debet tres aureos, si Dominus venditurus esset id quando duos valebat?

231 Non debet tres aureos sed duos solum restituere quia solum debet reddere quantum valet damnum domino illatum. Cum ergo dominus non sit damnificatus quoad illum excessum, nam triticum non erat habiturum apud dominum illum valorem, non est aliquid pro excessu, quem nunc habet, restituendum. Sic Bonac. de contralt. distin. 1. question. tertia puncto 11. numero 9. & probabilem dicit Diana part. secund. tract. tertio resol. 51.

232 Tres debet restituere aureos. Debet tres aureos restituere, siue triticum reddere iuxta summum valorem, siue intrinsecum, siue extrinsecum, quem habuit tempore intermedio. Quia cum res maneat Domini, valor etiam extrinsecus domino crescit. Si ergo res conseruata est vsque ad illud tempus, iam ex parte fortunæ domini auctæ sunt qui habet in bonis rem maioris pretij, vnde cumque illud augmentum prouenerit. Non potest ergo fur priuare dominum illo augmento sine noua iniusticia, quam committit dum eo tempore, quo triticum plus valet, non restituit domino, prout restituere deberet. Ita Nauarra sum. cap. 17. numero 26. Gabriel. in 4. distinctione 15. question. secund. articulo 3. dubio primo conclus. 3. Syluest. v. Furtum. quasi. 16. Angel. ibi §. 44. Malder. 2. 2. tractat. 4. cap. 1. dub. 9.

233 Mediam capio viam. Mediam capio viam asserens, non attendendum esse in restitutione ad valorem, quem res habuit, sed ad damnum, quod domino illatum est per iniustam ablationem, aut retentionem, Quam quidem sententiam, & regulam ego verissimam existimo, si debito modo intelligatur, quare Medin de restitution. question. 6. Valq. de restitutio. cap. 5. §. prim. dubio 12. Turtian. de iustit. distinctione 10. dub. secund. Rebel. de iustit. part. prim. libro secundo question. 6. Mol. tomo tertio distinct. 725. num. 6.

& alij huius meæ sententiæ Auctores variant multum in huius regulæ ad casus particulares applicatione, vnde ipsi consulendi.

DVBIVM

DVBIUM XLVIII.

An quando dubitatur, an dominus rei servaturus fuisset iustum, verb. gratia ad tempus, quo plus, vel minus valet? In dubio indicandum sit contra furem secundum id quod iustum est domino?

²³⁴ *In favorem domini est indicandum.* Quia dominus potuisset illo maiori pretio vendere. Sic Valq. de rest. c. 5. §. 1. dub. 12. n. 77. & hanc esse communem aliorum Doctorum sententiam docet Lef. l. c. 2. 12. dub. 16. n. 109.

²³⁵ *Non est indicandum in domini favorem.* In favorem fatis indicandum est, & aliquid detrahendum de meliori statu, ac valore, quem res habuit, propter illam incertitudinem. Quia pro damno incerto non debet tantum restitui, quantum pro certo. Ita Lef. citat. Turrian. de iust. d. 10. dub. 2. n. 7. Lugo tom. 1. de iust. d. 18. n. 133. Molina tom. 3. d. 725. n. 8. Diana p. 2. tr. 3. resolur. 5. 2. Imo Valq. à sua sententia discedens, huic se se dedit.

²³⁵ *Magis mihi haec placet sententia.* Mihi magis haec placet. Quia quoties agitur de restitutione lucris cessantis, vel damni emergentis, regula generalis ab omnibus tradita est, quod debeat restitutio fieri non integrè, sed iuxta maiorem, vel minorem talis lucris, vel vitandi damni certitudinem, quantum scilicet spes illa incerta valere poterat, attentis ijs omnibus, quibus effectus poterat impediri. Et hoc etiam obligatio restituendi ex delicto descendat. Cum ergo in casu nostro agatur de restituendo maiore valore rei, quam habuit, eo quod poterat eam dominus vendere tunc, quod lucrum ob furtum pendidit; non debet fieri restitutio integra illius lucris, quando dubium est, an dominus vendere voluisset, sed solum quanti illa incerta spes potest aestimari.

CAPUT XVIII.

Circa obligationem restituendi ex cooperatione ad damnum iniustum.

DVBIUM XLIX.

Si cooperantes ad damnum iniustum ad restitutionem obligentur et sine necesse, eos ita influere, & concurrere ad damnificationem, ut sine illis damnificatio iniustano fierent?

²³⁶ *Necesse est.* Quia si absque eorum cooperatione ea damnificatio iniusta fieret, accidentale est, quod ipsi sua

cooperatione concurrerent. Ergo ad restituendum non tenentur, qui simpliciter non concurrere ad inferendum damnum. Sic D. Thom. in 4. d. 15. q. 1. a. 5. ad 3. quest. Nauar. sum. c. 17. n. 17. D. Anton. Sylu. Palud. Richard. apud Lessi. libro secundo cap. 13. dub. 2. numero primo, Layman. l. 3. sect. 5. d. 2. c. 5. n. 5. Gab. Adrian. Angel. Alexand. Alen. quos affert Valq. de rest. c. 9. §. 1. num. 2.

²³⁷ *Necesse non est, sed sufficit, quod causa illa influat, & concurrat ad opus, & damnum iniuste illatum.* Quia quoties tuum consilium verè mouet, & influat, licet eo deficiente, damnum id inferretur, adhuc tu verè es causa damni. Ita Caiet. Sotus, Med. quos refert, & sequitur Valq. n. 3. l. c. n. 2. Mol. to. 3. d. 736. n. 5. & alij recentiores communiter.

²³⁸ *Existimo hanc sententiam esse veriorum.* Quia esse causam, non est, quod illa deficiente effectus non fieret, sed quod illa etiam influat de facto influxu proportionato in suo genere. At tunc re vera consilium tuum influat, cum ab illo moveatur fur de facto ad furandum, licet non ab illo solo: Ergo re vera denominat te causam damni, ac per consequens facit te restitutionis reum, ad quam solum requiritur, quod vere sis causa damni iniuste illati.

DVBIUM I.

Quando volenti furari post duodecim dies, consulisti furari cras, tenerisne ad totum damnum restituendum?

²³⁹ *Teneris quidem.* Quia ad id totum cooperatus es. Et quia si non furatus ille fuisset cras, potuit ante duodecimum diem mutare consilium, vel aliis modis à furto impediri. Sic Mol. to. 3. d. 736. n. 3.

²⁴⁰ *Minime teneris.* Quia ille non verè furatus est, quod tu consulueris, tu enim non consulisti furtum, sed ex suppositione furti, circumstantiam temporis, quæ parum, vel nihil damni domino superaddit. Vnde qui iuste vel iniuste occidendus est meridie, petere potest, ut tribus potius horis ante meridiem occidatur, qua hora minor concursus hominum erit, vel ipse erit melius ad mortem dispositus, nec per hoc censetur ad suam mortem cooperari, quia id solum petit ex suppositione, quod occidendus sit, sic in casu nostro non censetur cooperari ad furtum, qui ex furti suppositione solum consulit horam, vel diem. Ita Cardinalis de Lugo tomo primo de iust. distinctione 19. numero 15.

²⁴¹ *Equidem si consilium tuum non fuit absolute, sed conditionatum solummodo, ut si furatus erat, furaretur cras: vel si fur non fuisset, non fuisset.* non est motus tuo consilio ad furandum, sed solum ad temporis circumstantiam ex suppositione, quod furatus erat, nullam reor te restituendi habere obligationem, nisi forte illa circumstantia referret ad ipsam substantiam furti.

fieri ponendam, & esset spes, quod fortum dilatum impediretur. Alioquin potuit illud consilium esse bonum, ut si dies a fure statuta esset festus, in qua deberet etiam festum violari propter opus servile necessarium fortasse ad furtum exequendum,

DVBIVM LI.

Quando adest perseverans dubium, an ex tuo consilio, vel cooperatione secutum re vera fuerit damnum, tenerine partem aliquam restitueret?

²⁴³ Non teneris vel partem aliquam restituere, perseverante dubio post sufficientem examen. Quia in dubio melior est possidentis conditio. Sic Gordon. 10. 1. Theol. mor. 1. 5. q. 2. c. 2. §. 4. n. 13. Sylu. v. Restit. 5. q. 6. Ioan. Medina de rest. q. 7. Henric. 1. 14. c. 3. n. 4. lit. C. Reb. Sayr. & Tabien. apud Sanch. 1. 1. Decal. c. 10. n. 44. Diana p. 2. r. 5. resol. 84. & p. 3. r. 3. res. 20. & 63. alios affert recentiores.

²⁴³ Teneris restituere partem pro ratione dubij perseverantis. Quia ille, qui causam ininflam damini apponit, equiparare debet ei, qui cum fide dubia incipit rem aliquam possidere: hic autem facto postea examine, & perseverante dubio, debet partem restituere iuxta dubij proportionem. Et quia si constat vnum ex tribus, qui singuli causam sufficientem apponere, damnum intulisse, & quisnam ex illis sit ignoratur, debent singuli restituere plus minusve pro maiori, vel minori probabilitate, quod ipsi damnum cum effectu intulerint. Ergo similiter in casu nostro. Ita Mol. tom. 3. de iustit. d. 7. 36.

²⁴⁴ Ego distinguendum existimo inter eum, qui consilium v. gr. dedit, & dubitavit, an fur suo consilio motus fuerit, & inter eum, qui suffragium tulit, & ignoratum fuerit inter priora, quibus damnum illatum est, an inter posteriora. In primo casu videtur esse contra illum presumptio, quare in foro externo, dum consilium datum probatur, & non probatur eius inefficacia, condemnabitur, quia presumptio est, quod consilium, secuta postea executione, acceptatum fuit, & movet, quare presumptio etiam in foro interno locum habet, ut annotat Sanchez libro prim. Decal. cap. 10. numero 44. ponens in eo casu obligationem restituendi integrum damnum. At vero quando dubium est, an suffragium tui illud damnum intulerit, non est possessio aut presumptio aliqua pro efficacia suffragij (suppono enim quod aliqua suffragia nihil damni dederit, nam fuerunt superflua, nec maiorem esse rationem ad indicandum de his, quam de illis) tunc esse in possessione eum, qui suffragium tulit, videtur, atque adeo procedere primam sententiam. Adhuc tamen in hoc casu sentio cum Molina, facto examine, ac remanente dubio, teneri eum, qui suffragium tulit iniustum, ad restitutionem. Eschob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

tuedam partem pro ratione ac mensura dubij. Quia si habes aliquid alienum, & ignoras, quis ex tribus sit Dominus, debes restituere, dando singulis plus minusve iuxta dubij proportionem, ut docent Caietan. 2. 2. quaestione 62. artic. 5. ad 3. & Sotus libro quart. de iust. quaestione 7. artic. 1. ad 3. Ergo similiter si dubitatur, quis ex tribus damnum intulerit, singuli debent partem restituere pro dubij ratione.

~~~~~

De Mandante.

Iussio.

DVBIVM LII.

Mandat quis homicidium, vel furtum patrari, sed voluntate mutata, renocat mandatum, & hoc mandatorio intimat: qui tamen putat id a mandante non serio dici, & ex vi prima infionis occidit, aut furatur mandans, tenerne restituere damna?

²⁴⁵ Recole ex sectio. prim. Carmina illa Iussio, consilium &c. & circa verborum iussio. Quaestio sit, an mandatorius ad restitutionem teneatur, si falso credidit, infionem illam non fuisse verè reuocatam? Non tenetur. Quia per ipsam non stetit, nec effectus sequitur iam ex suo mandato, sed ex ignorantia mandatorij putantis verba illa in alio sensu, vel alio fuisse animo prolata. Et quia si consulens homicidium putavit bona fide, sufficere reuocationem solam consilij, non est irregularis, etiam si sequatur ex vi consilij prioris, alioquin esset necessaria bona fides, si non ex consilio, sed aliunde sequeretur nex, ad excusandam irregularitatem: Ergo a fortiori si mandans bona fide putavit, mandatum esse sufficienter reuocatum, non contrahet restituendi obligationem: ad minus enim tenetur mandans, quam consulens, ut impediat suum influxum, mandato reuocato. Sic consequenter ex casu illo irregularitatis debent profiteri Diana part. tertia tract. secund. resolut. 24. & alij, quos affert.

²⁴⁶ Tenetur quidem ad restitutionem. Quia ad hanc non est attendendum, quod ex eius culpa mandatum postea non reuocetur, sed sola culpa commissa, quando primum mandavit, quidquid enim ex illa culpa sequitur, licet sine vlla nova eius culpa sequatur, imputari debet mandanti in ordine ad restitutionem, nec potest impediri ille influxus, nisi impediat, quod mandatorius in operis executione moveatur a mandato prius accepto. Hoc autem impeditur per mandati reuocationem ipsi intimatam, & ab ipso intellectam. Quamvis enim ipsi intimetur si ipse propter invidiam, vel distractionem non perciperet, vel

F 2 non

EL SCOBAR

Theol. Mor.

Tom. V. V. II.

EL IV

6

²⁴⁶ Ad restitutionem tenetur.

64 Theologia Moralis Lib. XXXVII.

non attenderet, non impediretur influxus prioris mandati, quia adhuc verè mandataris in opere exequendo à priori mandato moneretur. Perinde verò est, non intellexisse sensum verum eorum verborum, ac illa non audisse, aut non percepisse. Qui enim non intelligit verborum significationem, quamvis materialiter verba audiat, non tamen audit formaliter. Si ergo constat mandanti, reuocationem suam non esse auditam, seu intellectam à mandatario non excusatur ab obligatione restituendi, quia adhuc effectus sit dependenter à priori mandato, & ab illo mandataris mouetur. Ita Cardinal. de Lugo *tomo primo de iustit. d. 19. numero 26.*

247
Huic ap-
plaudo sen-
tentia.

In rigore metaphysico loquendo veram hanc sententiam existimo eius fundamento applaudens. Nec enim rationes pro prima expresse virgent. Nam prima iam ex ipso nostro sententia fundamento corrumpitur. Ad secundam respondeo, doctrinam illam falsam esse, si vniuersaliter intelligatur, nam bona fides consulenti exulare poterit non tam culpam consiliarij, non tamen impedit influxum consiliarij præcedentis in effectum, quod sufficit ad irregularitatem contrahendam, & ad restituendi obligationem. Nam si consiliarius, vel mandans reuocationem per nuncium misisset, qui nuncius falso diceret, se litteras mandatario dedisse, mandans, vel consulens bona fide putaret, se satisfecisse, ac sufficienter reuocasse, & tamen non liberaretur ab obligatione ex opere sequuto, quia re vera reuocatio non fuit intimata, & per consequens nec mandati aut consilij influxus fuit sufficienter impeditus.

DVBIVM LIII.

Quis mandauit fieri Antonio damnum, & non potest iam tempestiue admonere mandatarium, ut ab inflictione damni desistat: Debetne Antonium admonere, ut rebus suis consulat?

248
Non debet
monere.

Non debet. Quia in hoc differt mandans à consulente, quod mandans solum debet reuocare in datum, consulens vero debeat etiam monere verb. gr. occidendum, quando videt reuocationem consilij non sufficere ad homicidium impediendum. Sic Stephan. de Auila *de censur. part. septim. d. 6. sectio. secund. dub. quart. conclus. 3.* Hentique libro 14. cap. 16. numero secund. Villalob. *tomo primo sum. tractat. 21. difficultat. 20. num. 7.* & videtur tenere Diana *p. 3. tract. 2. re-solut. 14.*

249
Debet mo-
nere.

Debet profecto. Quia mandans homicidium non solum debet reuocare mandatum, sed etiam monere occidendum, ut caueat, si reuocatio mandati non sufficiat. Ergo strictiori iure tenebitur eum monere, si non possit primum reuocare mandatum: Tenebitur enim totum id præstare, quo possit proximi, quem læ-

dere intendit damnum evitare. Ita Cornijo in 3. p. tr. 5. d. 1. dub. 2. q. 2. n. 2. Turrian. *de censur. l. 7. d. 6. 3. dub. 3.* Hurtad. *de irregul. d. 2. diffi. 6. num. 24.*

Ego vero distinguendum reor. Nam vel mandans potest monere proximum absque periculo longe maioris proprii damni, vel non potest. Si potest tenetur proculdubio eum monere, ut mandati impediatur executionem. Quia etiam si damnum esset illatum, deberet restitui, quando potest id fieri sine longe maiori damno proprio, ut omnes sentiunt. Ergo à fortiori, quando nondum est illatum, debet impediri etiam cum equali periculo, vel non longe maiori damni proprii. Si non potest, non tenebitur. Quia sicut non est obligatio restituendi cum grauiori longe incommodo proprio, ita non erit obligatio impediendi effectum ex causa iniuste posita, quando iam non est in tua potestate, nec potest impediri absque longe maiori tuo incommodo. Vnde si mandasti damnum fortunarum Antonio inferri: nec potest mandatum reuocare: non teneris cum graui infamia tua; vel etiam cum longe grauiori damno tuo fortunarum Antonium præmonere, sed sufficet postea damnum illatum relacere, ad quod planè teneris, quia id ex tua actione iniuste processit.

250
Distingue-
dam exi-
simo.

DVBIVM LIV.

Qui non mandauit, damnum alteri inferri, sed ratum postea habuit, tene-tur ad restitutionem, sicut si man-dasset?

Quia Regula 1. iuris docet ratihabitio-nem retrotrahi, & mandato non est du-bium comparari. Habetur reg. Ratihabi-tionem 10. de reg. iur. in 6. Sic natur. sum. c. 17. n. 133. Angel. v. Furtum §. 20. Syluest. & Palud. apud Valq. de rest. c. 9. §. 1. n. 18.

251
Tenetur
quidem.

Minimè tenetur in ordine ad restitutionis obligationem in foro conscientie: Quia ratihabitio subsequens non potest me villo modo facere, causam damni iam illati, non possum enim nunc verè producere effectum præteritum: Ergo damnum illud non processit ex mea iniuria, atque adeo non teneor restituere ex iniusta latione. Sed neque teneor ex re accepta, cum illa ad me non pronenerit: Ergo ex nullo capite teneor. Ita Medina q. 7. de restitut. ad 4. argument. Lessius libro secundo cap. 13. dub. 3. numer. 12. Valq. de rest. c. 9. §. 1. num. 19.

252
Non tene-
tur.

Tenetur quidem ad restituendum, si ratihabitio subsequens esset causa saltem conseruans damnum illatum, ut si esset causa, quod non restitueretur, tunc enim iam esset cooperatio ad iniustam retentionem subsequen-tem. At respectu præteriti nullo modo potest ratihabitio esse causa cum positum iam inueniat effectum, ad illam verò iuris regulam respondeo ratihabitionem subsequen-tem posse non physicè, sed æquiuacenter, & per fictionem iuris acceptari eiusdem iuris

253
Auctoritas
sententia.

juris interpretatione in ordine ad aliquos effectus pro mandato; hoc tamen non habere ex natura sua, atque ideo in foro externo non potest inducere obligationem restituendi, quæ fundari debet in vera causalitate, non in ficta. Poterit tamen prodesse rati habitio ad firmandos aliquos contractus, ad quos à iure acceptatur loco mandati. Potest etiam inducere obligationem ad poenam post sententiam, quia leges instæ in poenam possunt ratum habentem obligare ad restitutionem, ne datur occasio scelerum sub spe futuræ rati habitio- nis.

De Consulente.

DVBIVM LVI.

DVBIVM. LV.

Qui consilio aliquem ad damnum inferendum movet, & postea re integra consilium revocat, & constat illi cui, consilium dedit, eum serio, & ex animo non coactum, vel propter aliquem extrinsecum respectum id agere: Damno secuto, hic liberne est à restituendi obligatione?

²⁵⁴ Liber quidem est. Quia operator damni iam proprio ex parte rem gerit, cum illius consiliarius iam se omnino exemerit à delicti illius participatione dum consilium revocavit. Sic Nauarra, Salonijs, & alij, quos refert Lessi. l. 2. cap. 13. dub. 3. numer. 18. dicens eam sententiam non esse improbabilem. Præposit. in 3. p. 9. 5. de irregular. dub. 8. numer. 62. & 64. Diana p. 2. tr. 2. ref. 17. & 18. Layman. l. 2. tract. 6. p. 2. c. 5. numer. 7. Auila de censur. p. 2. capit. 5. d. 3. dub. 7. Tanner. 2. 2. d. 4. quæ. 6. dub. 14. numero 394.

²⁵⁵ Non est liber. Quia consilium revocatum adhuc influit, v. gr. si consuluit abortum vel homicidium ad vitandam infamiam ostendens modum etiam si postea consilium revocet, & consulat contrarium, poterit adhuc qui consilium accepit moveri ab iis motibus, quæ ei prius proposuit, vel alijs artibus vti, quas ei manifestavit, & tunc illius consilium, non obstante revocatione influit, & facit eum restitutionis obligationi obnoxium. Ita docent agnoscetes quoad hoc differentiam inter mandatum, & consilium Molin. tom. 3. d. 731. Lessius ubi supra, deb. quinto Valq. de restitutione cap. 9. §. prim. numer. 10. & 11. & alij communiter.

²⁵⁶ Distinguendum esse reor. Aliquando enim consilium petitur ad sciendam solum veritatem, aliquando vero ad sciendam utilitatem, & commoditatem: In primo casu, si serio consilium revocetur, liberabitur consulens ab omni obligatione. In secundo autem casu fieri potest, ut consilium revocatum adhuc influat, vti exposui, & ideo qui dedit Escob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

à restituendi obligatione non eximatur. Quia consilium non influit propter voluntatem perseverantem consulentis, sed propter motum utilitatis, vel commoditatis, quam in opere in quo ille manifestavit. Hæc autem motus sunt sicut arma, quibus si aliquem ad homicidium, vel furtum semel iniuste armasti, licet postea petas, ne illis utatur, semper denominant te causam damni inferendi, nam totum illud prius voluisti in causa, & prævidere debebas fore ut postea non posses, etiam si velles arma repetere, vel motus illa, quibus animum ad operandum damnum instruxisti.

Quando consulisti alicui duellum, vel homicidium, & is, cui consilium dedisti ea occasione occisus fuit, & sic irregularis tenerisne restituere?

²⁵⁷ Irregularis es, & ad restitutionem teneris. Quia ex tuo consilio damnum sequutum est, quo contrahitur irregularitatis poena, & ad restituendi damnum obligatio. Sic Suarez de censur. d. 44. §. 3. numero 18. Nauarra, & Coninch. quos refert Hurtad. de irregul. d. 2. difficultat. 6. numer. 22. Auila de censur. part. septim. d. 6. sect. secund. dub. 5. conclus. quart. Sayr. in clavi libro septim. cap. tertio numero 3. Cornejo in 3. p. tract. 5. d. 1. dub. 2. quæstion. 2. numer. 3. Villalob. sum. to. 1. tr. 2. 1. difficult. 20. numer. 16.

²⁵⁸ Non est irregularis, nec ad restitutionem teneris. Quia irregularitas ex consilio homicidij non est in iure inflata, nisi quando consilium directe tendit ad ipsam occisionem, tunc enim secuta occisione, ad quam consilium tendebat, irregularitas contrahitur. Ita Turrian. de censur. l. 9. d. 63. dub. quart. Hurtad. citat. Præposit. in 3. p. 9. 5. dub. 10. n. 76. Quibus occasionem dedit P. Valq. l. 2. d. 100. nu. 45. ubi dicit, eum, qui alteri suadet furtum, ex quo scit illam puniendum poena capitali irregularitatem non incurrere. Henric. l. 14. c. 16. nu. 1. Lug. 10. 1. de iust. d. 19. n. 40.

²⁵⁹ Ego quidem cum his sentiens, hanc sententiam admodum probabilem esse reor non solum quoad irregularitatem, sed etiam quoad restituendi obligationem. Hoc tamen limitandum puto, ut non procedat, quando eo animo consilium illud dedisti, ut ille occideretur, vel aliud damnum incurreret. Tunc enim verè causa fuit illius damni. Nec alia de causa David dicitur occidisse Uriam gladio filiorum Amon, nisi quia in bello alioquin iusto eo animo constituit Uriam in loco magis periculoso certaminis, ut ab hostibus occideretur.

DVBIVM

EL SCOBAR
Theol. Mor.
Tom. V. lib. II.
EL IV

DV B I V M LVII.

Consulens furtum minus ex bonis Antonij, ut auertat aliquem à furto maioris ex bonis Ioannis: tenetur ne illud minus damnum Antonio restituere?

260
Certum sta-
tuo.

Quando illa duo mala inferenda erant eidem personae, certum mihi est non debere consulentem quidquam ei restituere. Quia utiliter potius eius negotium gessit, verbi gratia si volenti occidere Antonium consulo, ut auerat ei pecuniam, & non vitam, non potest Antonio de huiusmodi consilio conueniri, sed potius gratias agere. Unde licet consiliarius opem furi obtulerit, ipsumque inuenerit positum ad furtum exequendum, ad restitutionem non tenebatur; quia id totum fecit in gratiam Domini, ut eum à nece iniusta liberaret. Difficultas est, quando utrumque malum respicit diuersas personas, an si consulat quis furtum minus ex bonis Antonij ut furtum auertat à furto maiori ex bonis Ioannis, teneatur restituere illud minus damnum Antonio?

261
Non licet.

Minimè licet. Quia cum fur de Antonio non recordaretur, ut ei damnum inferret, consulens id, causa est singularis totius illius damni: cum neque ex iniuria, neque ex charitate teneatur huiusmodi furi consilium exhibere. Ergo debet Antonio illud minus damnum refarcire. Sic Valquez de restitut. c. 9. §. 1. m. 14. quando fur tantum decemisset furtum maius Ioanni facere, & alij.

262
Licet plane

Licet equidem. Quia qui solum dicit, minus malum esse furtum Antonio factum quam Ioanni, explicat solummodo veritatem honestam, non reddens per hoc possibile furtum, quod antea fieri non posset, sed solum excludit furem à domo Ioannis ostendens maiorem malitiam illius furti, quam alterius minoris, quod proprie non est allicere ad aliud furtum, sed remouere ab isto, ostensa maiori malitia eius. Ita aliqui apud Nauarrum, & Salonium, ut annotat Sanchez lib. 7. de matrimonio. dnb. 22. n. 14.

263
Auctoris
resolutio.

Ego autem existimo, negari non posse, quot aliquando valeat licite consuli minus malum volenti omnino facere vel utrumque, vel alterum è duobus, nec data spe eum ab utroque auertendi. Quia consilium illud non est absolutum sed conditionatum saltem implicite, quod est dicere si alterum faciendum est, hoc minus malum potius, quam illud maius praesta. Unde etiam si mala illa sint respectu diuersarum personarum, cogitanti iam de illis duobus malis consulere poteris, ut faciat minus furtum Antonio, & non grauius Ioanni. Quia per hoc solum explicas illi veritatem quandam certissimam, quod scilicet minus peccatum sit hoc quam illud; nemo autem potest rationabiliter esse inuitus aut conqueri, quod veritatem utilem & honestam explices indigenti nam licet Antonius ius habeat ad rem suam, non tamen habet ius, ut non explices proxi-

mo veritatem honestam. Quod quidem negari non potest, si fur te de hoc interrogasset; deberes enim tunc veritatem respondere. Quod autem id non interroget, parum videtur referre; quia etiam non interrogatus poteris suggerere veritatem, quam ipse utiliter interrogasset, & quam interrogatus explicare deberes. Quare in hoc magis consequenter videtur locutus P. Valquez ubi supra concedens, quod dubitanti inter malum minus Antonij, & maius Ioannis & volenti alterum facere, licet consulere minus Antonij, quam Sanchez, qui id negauit licet, nisi vellet omnino facere utrumque.

DV B I V M LVIII.

In eo casu, quo licet minus furtum consulere sine restituendi obligatione, potestne etiam absque eiusmodi obligatione consuli aequale malum parato iam ad alterum faciendum?

Verbi gr. volenti Antonio furari modicum tritici, vel pecuniam potius furetur in gratiam tuam, quia desideras triticum illud ab Antonio emergere: Item volenti furari centum à Petro, vel à Ioanne, dubitanti utri furetur, an consulere possis, ut furetur potius Petro, quam Ioanni, qui amicus tuus est?

Minimè licet. Quia electio aequalis mali nullam rationem boni inducit, quo possit cohonestari, ac prouide obiectum talis consilij malum est: sic Sanchez de matrimonio. li. 7. d. vndecimo n. 26.

Licet omnino. Quia obiectum talis consilij non est malum nam explicite vel implicite conditionatum est, ut supponi debet; Ergo consilium ex obiecto iniustum non est. Non enim consilis, si furandum sit, ut fiat potius hoc furtum aequale, quam illud: hoc autem conditionatum nihil continet contra Dei praeceptum, aut voluntatem: imò huiusmodi obiectum videtur esse tale, ut sit volubile à deo; Deus enim iuxta satis communem Philosophorum sententiam determinat indiuiduationem effectuum, qui fiunt à causis secundis; quare quando fur habet voluntatem furandi ex concensu Dei prouenit, quod fiat hac numero volitio circa tale obiectum potius, quam alia numero diuersa, quae possit esse circa idem omnino obiectum. Deus ergo licet non velit absolute quod fur velit furari, vult tamen quod si velit furari, velit potius per hunc actum voluntatis A. quam per actum B. omnino aequalem, qui posset esse circa idem omnino obiectum materiale, ac formale. Illa ergo electio conditionata interdum peccata equalia non continet ex parte obiecti aliquid in ordinatum, sed potest esse cum omnimoda a peccato auersione. Ita Lugo to. 1. de iust. d. 19. n. 52 Carbon. de restitut. questione 69. in solutione ad 4.

Verius existimo, non solum non obligari ad restitutionem ut Sanchez concedit, sed nec etiam peccare, qui consulti aequale furtum respectu eiusdem personae. Quod etiam verum puto in furtis equalibus respectu diuersarum

sarum personarum quando iam fur de vtraque cogitat, & non potest dimoveri à furto alteri ex illis inferendo, & anceps est inter illos. Et quidem quando furta equalia sunt respectu eiusdem personae, non video dubitandi rationem. Quando vero sunt respectu dinerarum, dubitari magis posset, quia tunc videtur consulens inclinare positivè forem ad damnum Petro inferendum quare videtur esse Petrus rationaliter inuitus, & conqueri posse de illa inclinatione adhibita contra ipsam, quando fur adhuc dubius erat. Ceterum in rigore non videtur id esse contra iustitiam. Quia ego habeo ins etiam tunc avertendi forem, quantum possum à furto mihi, vel meo amico faciendū. Ergo possum petere absolute, ne amico meo furetur: ergo possum petere, ut si sit furaturus non furetur meo amico in mei gratiam, per hoc enim non inclino illum directè ad furandum alteri, sed avertō à damno inferendo amico meo, licet ex hoc indirectè lequatur damnum alteris propter firmitatem decretum, quod fur habet furandi alicui.

Conferet.

De consentiente

D V B I V M L I X.

Scholasticus, cui desunt requisita accidentalialia ad suffragium, peccatne, suffragium ferendo?

168
Nonnulla
premitte.

PRæmitto consentientem in præsentī appellari eum cuius consensus desideratur, & influit ad effectum iniustum, ut consensus Principis, Senatoris, Electoris, & similiarum, qui suffragijs aliquid decernunt. Is autem, cuius consensus non præstat auctoritatem, nec influit, non tenetur ac restitutionem, cum non sit causa damni. Porro aliqua, quæ specialiter magis spectant ad Scholasticos, qui in aliquibus Academicis habent eligendi Magistros, qui stipendijs publicis cathedras moderantur, adnotare lubet, certum autem mihi, scholasticum, cui desunt substantialia requisita ad ius suffragij, si se ingerat ad id ferendum, peccare contra iustitiam, & ad restitutionem teneri ei, cui suo suffragio damnum intulit. Requisita autem substantialia sunt, quod fuerit auditor illius facultatis, vel scientie, ad quam cathedra conferenda pertinet, per annum quare qui cum sit Theologie auditor in Cathedra iuris Canonici, vel civilis suffragatur, peccat contra iustitiam, quia ius suffragij non habet. Item qui plures cursus fingit, vel qualitates, quam habet, unde suffragium ipsius est magis qualificatum, & alijs minus qualificatis preponderat, peccat contra iustitiam, quia desunt substantialia ad illud genus suffragij. Ceterum etiam mihi, quando non desunt requisita substantialia, sed accidentalialia solum suffragium esse validum, atque adeo non peccari contra iustitiam si, alias feratur iuxta concurrentium merita. Accidentalialia vocito, si non sit matriculatus Scholasticorum ad-

scriptus, si non habuit approbationis schedulam, quæ prius exigi solet à publico Grammatices Preceptore ad superiorem disciplinam audiendam, idem dixerim de eo, qui aliqua commisit, ob quæ in penam, vel ob suspensionem suffragio privatur ex Academicæ statuti, quæ privant suffragio alicui cum, qui fuerit ingreßus domum alicuius ex oppositoribus, vel acclamaverit publicè ob eius gratiam, vel si munera accepit data eo animo, ut pro aliquo suffragetur, & similia. Quæ tamè omnia dāt quidē ius ut suffragio privetur, ante sententiam tamen & condemnationem non debet à suffragio abstinere, & hoc videtur praxi receptum, nec in alio sensu statuta illa accepta esse crediderim. Iam quæsierim, num scholasticus habens huiusmodi defectus accidentiales peccet?

Peccat plane. Quia antequam suffragium ferat, interrogatur sub iuramento, an aliquod ex illis statuti violaverit. Sic nonnulli, quos, presso nomine, memorat Lugo de iust. eo. 1. d. 19. n. 57.

169
Peccat plane.

Non peccat. Quia illa interrogatio debet intelligi iuxta mentem interrogantis, v.g. si loquutus est cum oppositoribus in materia gravi ad id negotium pertinenti. Quare si de alijs rebus loquatur, vel leviter de eo negotio, nihil refert. Et quia quoties non precedente infamia, vel indicij probatis interrogatur, nec præcedente semiplena probatione, non tenetur se prodere, sed potest æquinoctiatione uti, & negare in aliquo sensu, ut vitet periculum. Ita Sanchez l. 2. Consil. cap. prim. dub. 52. & 53. & alij apud ipsum, & Cebellus l. 3. de iust. questione 7. qui nimis stricte loquuntur.

270
Non peccat

Cum his opinor. Nam illa omnia interrogantur, & suffragium aufertur propter præsumptionem suffragij non recte, & sincere danti. Quare qui scit, se in his omnibus motum non fuisse, ut à iustitiæ debito declinet, sed curaturū se iuxta merita suffragari, perinde ac si ea non præcessissent, iam curat iuxta mentem interrogantis, & præipientis, qui de ijs rogat, quatenus rectam suffragium impedire possunt, & quatenus ad id movere poterunt.

271
Cum his
opinor.

D V B I V M L X.

Si Scholasticus interrogatus an aliquod ex statutis universitatis accidentalibus violaverit, neget, & ita absolvetur, & suffragium ferat, teneaturne postea ad restitutionem, si causa fuit, quod qui dignus erat, cathedram non fuerit affectus?

Teneatur planè. Quia qui interrogatus negavit iniuste manet privatus iure suffragij perinde ac si fuisset condemnatus. Sic Sotus, & Ledesma apud Sanchez l. secund. Consil. capite prim. dub. 52. numero 14. Ipse vero Sanchez fatetur, suffragium fuisse validum, quia ante condemnationem ius suffragandi non perditur: asserit tamen manere cum obligatione restituendi, ei qui exceptionem veram opposuerat, si ea de causa impeditur à cathedra obtinenda.

272
Teneatur
quidem.

EL SCOBAR
Theob. Mor.
Tom. VIII. II.
EL IV

68 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

obtinenda. Quia licet reus iudicè interrogatus negans veritatem non teneatur ad poenam ante condemnationem: tenetur, tamen ad damnum inde secutum lege Doctorem l. 10. de matrim. d. 3. n. 14.

273
Non tene-
tur.

Non tenetur. Quia licet reus iniuste negans, & ideo euadens poenam teneatur ad damnum quod pars diuersa legitime, ac iuste litigans cogitur ea de causa subire, vt si cogitur expendere in lite, & alia similia: non tamen videtur, quod teneatur illa restituere damna, quae pars aduersa incurrit praecise ex eo quod poena non sit imposita, haec enim cum ipsa poena carentia computatur. Quare sicut non habet ius iustitiae ad poenam obtinendam, nisi mediante sententia, & condemnatione, ita minus videtur habere ius iustitiae ad ea emolumenta, quae ex poenae applicatione consequeretur. Ita Lugo Cardin. tom. 1. de iust. d. 19. n. 59.

274
Mibi haec
placet opi-
nio.

Placet mihi sapientissimi Doctoris sententia. Quia in hoc casu cathedrae consecratio non aliter ei obveniret, nisi quatenus in poenam condemnaretur reus ad suffragij priuationem, ex qua poena executioni mandata accusator haberet illud commodum, quod contra se vnum suffragium minus adesset, & posset cathedram consequi: Ergo sicut ante sententiam non habebat ius ex iustitia ad hoc vt reus non suffragaretur, ita nec videtur habere ius iustitiae ante condemnationem ad ea commoda, quae ex illa suffragij priuatione posset consequi; nam haec non debentur illi immediate, sed mediante sententia. Suppono autem contra Sotum & Ledesnam, reum iniuste negantem non debere restituere postea poenam, ad quam condemnari debuisset, si non iniuste negasset, quod etiam ipse Sanchez fatetur. De quo alibi.

DVBIVM LXI.

An Scholastici, qui in cathedra collatione nolunt ferre suffragium, peccant, contra iustitiam: teneantur, quoad restitutionem?

275
Peccat &
teneatur re-
stituere.

Peccat quidem & ad restitutionem tenetur non solum qui positivè iniustum suffragium tulit, sed etiam ille, qui suffragium non tulit, cum suffragatis posset. Quia ex negatione illa suffragij facilis admodum actionis, causa fit, vt cathedra dignus aliquis privaretur. Et sicut delinqueret, qui proximi divitias non tuetur, si facile ac sine proprio incommodo posset furem arcere; sic qui abnegatione voti alium à cathedrae consecratione privavit. Sic Molina to. 3. d. 732. dicit cum Innocen. ad c. 1. de iis, quae à maiori parte capituli, & Synodis v. consensus, q. 3. docet eos, qui sua suffragia in capitulo renunciant, quando ea de causa aliquid iniuste decernitur, praenotandis pro parte iniusta suffragijs, peccare lethaliter, & ad restitutionem teneri damnorum, quae ex omissione suffragij sunt consecuta. Quia tenebatur impedire ea damna tanquam praeter communis illius, cui ius suffragandi competit. Quod de Cardinalibus, Senatoribus, Consiliariis ac Decurionibus

civitatum asserunt Cardin. de sacro cons. p. 2. q. 6. & 7. Gracia de Benefic. to. 1. p. 3. c. 2. num. 525. Molfesius summ. to. 1. tr. 6. c. 7. n. 93. Diana p. 2. tr. 2. resol. 6.

Scholastici, qui in cathedra collatione nolunt ferre suffragium non peccant contra iustitiam, nec ad restitutionem tenentur. Quia illud suffragij ius non videtur illis ex officio competere, sed potius in eorum gratiam vt possint sibi idoneos Magistros eligere, & non cogantur habere Magistros minus aptos ab aliis constitutos. At possunt huic facultati renunciare, & accipere Magistros ab aliis electos: nulum enim gessere pactum, aut officium publicum suscipere, cui tale onus sit iniunctum. Ita Armil. v. electio, num. 20. Gutier. qq. Canonice. l. 2. c. 1. n. 187. Peregrin. in commentar. ad cons. clerico. Regul. p. 3. c. 9. lit. T. §. 13. n. 6. Lugo to. 1. de iust. d. 19. n. 63.

Ego autem huic sententiae adhaerens eam vberius expendam. Aliquando ius suffragij datur in favorem eius, qui illud habet: v. gr. in aliquibus Religionibus iis, qui tot annos docuerunt Theologiam in premium conceditur, vt in capitulis Provincialibus ius suffragij habeant sicuti superiores locales. Aliquando vero hoc ius competit ratione officij non solum in gratiam habentis illud ius, sed in ordine ad bonum publicum. Porro quum ius suffragij convenit priori modo, non tenetur ex iustitia, qui illud habet ad eius facultatis usum, unde potest sine iniustitia, aut restituendi obligatione non ferre suffragium, sed vel congregationi abesse, vel in ea à suffragio ferendo abstinere. Quia vnus quisque potest suo favori renunciare. Cum igitur Scholasticis hoc ius ex officio non competat, possunt sine iniustitia à ferendo suffragio abstinere. Secus dixerim de iis, quibus suffragij ius ratione officij competit, qui quidem tenentur ad consulendum bono communi, & suffragium ferendum. Quod etiam procedit tamen si officium illud concedatur alicui in eius gratiam, & ad eius meritum remunerationem. Quamvis enim in collatione officij attendatur favor illius, cui conceditur: datur tamen officium cum oneribus ipsi officio annexis.

277
Huic heres
sententia.

De Adulatore, & Receptatore. Palpo, Receptus.

DVBIVM XLII.

Advocatus, vel alius qui furem adiuvat in iudicio, vt à poena capitali euadat, teneaturne ex iustitia procurare, vt ablata restituatur?

Advocator, qui & palpo, seu palpator dicitur, tunc, ad restitutionem tenetur. Certe supplicatio seu laudibus causa est, quod vel damnum fiat vel factum non restituatur. Ideo autem est dicendum de eo, qui ita alicui exprobrat irridere, si iis opprobriis, vel irrisionibus tandem mors ille alius damnum iniuste intulit, vel illatum non compensat. Haec enim sunt quasi consilia, quare qui

278

eo modo concurrat, perinde obligatur, ac si concurreret. Receptio autem seu receptus tunc inducit restituendi obligationem, cum influat ad iniustitiam inferendam: ut cum quis concorsit, forem recipiendo, prædam seruando, vel occultando, securitatem præbendo, quibus fur animosior fit ad damnum inferendum vel retinendum. Ad quod genus causæ reducitur Adnecatus, vel procurator, aut quilibet alius, qui furem in iudicio defendit, vel excusat. Quod non intelligo, quando ipse fur possit se iurè à pena imponenda defendere: tunc enim posset licite ad eum finem ab aliis adiuari. Quæstio vero, an in eo casu teneatur Adnecatus, vel Procurator ex iniustitia procurare, ut fur ablata restituat?

D V B I V M L X I I I.

Qui in domo sua recipit ad ludendum filios familias, vel alios de quibus constat, aut suspicio est res esse alienas, si cooperetur dans chartas, aut aleas ad ludendum, lumen, mensam, sedilia, &c. teneaturne ad restitutionem?

Teneatur profecto. Quia cooperatio illa positive non concurreret, sed permissiue tantum, sciens eos ad id esse ingressos, & eos plane non eiciens, contra iustitiam non delinqueret. Quia solum ex charitate, & non ex iniustitia eiusmodi ludum impedire tenebatur. Sic Molina 10. 3. de iust. d. 733. n. 3.

Non teneatur. Quia cooperatio illa dando mensam, lumen, chartas, & domum accommo- dando, est adeo remota, & indifferens, ut possit sæpe interuenire causa rationabilis, quæ illam à peccato graui contra iustitiam excolet, prout de locante domum vlturario saltem indigne fatentur multi, quos refert, ac sequitur Sanchez l. 1. Decalog. c. 7. num. 20. ita Lugo 10. 1. de iust. d. 19. n. 76.

Eiusdem sum mentis. Nam licet in peccatis contra requiratur ad excusandum à peccato cooperatio, quam in aliis, potest tamen sæpe talis causa inueniri præsertim quando cooperatio est adeo remota, & te non cooperante peccatum non impeditur; quia alius similiter necessaria ministraret. Qualis autem debeat esse causa proportionata, & quæ pensanda sint ad eam proportionem in causa particulari astruendam indicat Sancius ibi qui bene aduertit, maiorem causam requiri ad cooperationem in peccato contra iustitiam, quam contra aliam virtutem.

De Participante.

D V B I V M L X I V.

Cooperans positiue ad damnum, teneaturne restituere partem, non totum?

Quoties causa cooperans positiue influit non in vnam solam partem damni, sed etiam in totum, licet influat particulariter, & licet sine ipsa fieret damnum, obligatur ad restituendum: (quod intelligo non restituentibus aliis suas partes) Quia saltem ea causa facit, ut citius ac facilius fiat, & ad substantiam rei semper concurrat. Quod autem magis confirmauerit, colligi potest ex eo, quod citius, vel atrocius gessit, vel quia prius non omnino firmiter decreuerat, vel ex aliqua varietate in opere externo: quæ si nulla fuerit non facile poteris dici causa damni. Sic Medina, Calat.

279
Teneatur ex iniustitia procurare ut fur restituat.

180
Non teneatur ex iniustitia procurare ut fur restituat.

181
Hic sententia applaudenda.

282
Teneatur plane.

283
Non teneatur.

284
Eiusdem sum mentis.

Participans.

285
Teneatur totum restituere.

EL SCOBAR
Theob. Mar.
18m. VVIVII
EL IV

Caiet. & Sotus apud Valques *de restitu. cap. 9.*
§. 1. *dub. 2. num. 29.* Molina *tom. 3. d. 734.* Co-
uarruias Laym. & Tanner. quos affert Dia-
na *p. 2. tr. 5. resol. 86.* Lessi. *l. 2. cap. 13. dub. 4.*
Qui explicat, id intelligi debere, quando dam-
num est indiuiduum, vt si ioues ad eandem
domum incendendam, ad eundem gregem
abigendum. Nam si damnum sit sit diuiduum
non teneris ad totum, sed ad partem, quam
irrogasti, nisi forte solum impuleris, citius
vel alacrius faceret, vel nisi omnes sese vicissim
permonerint, vel animauerint. Vnde infert,
militem gregatum in bello iniusto non teneri
ad totum damnum, sed ad illud, quod ipse dedit.

286
Non tene-
tur restitu-
re totum.

Quoties plures concurrunt partialiter partia-
litate causae ad idem damnum etiam indiui-
dum non tenentur singuli ad totum damnum
iniustum sed ad partem illius. Quia illi tunc
non sunt singuli causae adaequatae, nec sufficien-
tes sed partiales, ex quibus fit vna causa adae-
quata, & sufficiens; vt quando plures aufe-
runt lapidem, quem singuli auferre non pos-
sent. Si plures traherent vnam nauem, quam
singuli trahere non possunt, non debetur cer-
te singulis integra totius tractionis merces, sed
omnibus simul qui debent inter se diuidere:
Ergo sic etiam quando damnum inferunt, non
debent illud diuidere inter se, vt laeso satisfaciant
Ita Henricus Strouesdorff. *de iustit. quest. 62. articulo 7. d. 4. conclus. 1.* quem affert
Diana *parte 3. tr. 4. resol. 79.* qui dicit, idem
in Academia Lomaniensi anno 1615. docuisse
publice doctorem Alardum Vvicium publi-
cum in illa Academia professorem.

287
Sententiam
hanc quoad
aliquid ve-
ram esse
crediderim,
quod expo-
no.

Ego quidem sententiam hanc quoad ali-
quid veram esse crediderim, in cuius ex-
positionem praemitto, causam partialem ali-
quando ita concurrere, vt tamen ex modo
concurrendi ipsa sola sufficeret; aliquando ve-
ro non ita, sed taliter vt ipsa sola non habeat
sufficienciam ad ponendum effectum. Quando
ergo causa partialis primo modo se habet con-
trahit omnino obligationem ad totum dam-
num; quia ex modo, quo insit, totaliter
ponit effectum, & vt causa simpliciter illius,
quare si duo simul lethaliter vulnerent aliquem
singuli eum occidunt, quia singuli ponunt
id, quod sufficit ad eius mortem. Quando ve-
ro causa partialis ob suam imperfectionem in-
diget illa concausa, quam ipsa ponere non
potest, nec determinare ad concurrendum, tunc
licet ei corresponsdet totus effectus, quia non cor-
respondet illi, vt causae sufficiens, atque
adeo non continetur in virtute illius nisi solum
partialiter. Hoc supposito satis probabile existi-
mo, eum qui insufficienter cooperatur ad danu
nec monet totaliter alios ad illud opus, & illa
causa ablata opus fieret, nulla addita alia causa;
no contrahere obligationem restituendi totaliter
sed solum partialiter pro damno in quo sensu
sententia Nauarri *sum. c. 17. n. 17. & 21.* & alio-
rum, qui negant huiusmodi obligationem,
quando damnum sine tali concausa fieret, recipi
potest; quam quidem probabilem esse dicit Les-
sius *l. 2. cap. 13. dub. 2. numer. 8.* & alij, quos
affert, & sequitur Rebellus *p. 1. l. 2. q. 14. selt. 2. num. 5.* Reddo rationem, quia cum
tota obligationis ratio sit causalitas & influxus

in damnum, non debet maior esse obliga-
tio, quam sit ipse influxus; Ergo qui solum
partialiter concurrunt, solum partialiter obligatur

DVBIUM LXV.

Concurrans per suum suffragium ad
damnum iniustum, quod solo
suo suffragio inferri non poterat:
teneaturne, ad totum
damnum?

288
Non tene-
tur.

Qui satis suffragiis damnum iniuste dede-
re, quando singulorum suffragium sine
suffragio aliorum non erat efficax,
non tenentur singuli ad totum damnum. Quia
non sunt singuli causae adaequatae; nec suffi-
cientes, sed partiales, ex quibus fit vna causa
adaequata, & sufficiens. Sic Strouesdorff.
apud Dianam *p. 3. tr. 4. resol. 79.*

289
Teneatur
plene.

Ad totum damnum singuli tenentur, aliis
non resistentibus. Quia vel suffragium da-
tum est postquam alia suffragia sufficientia ad
damnum irrevocabili data fuerant, & tunc
suffragium superueniens non inducit obliga-
tionem nisi forte pro maiori illo dedecore, aut
damno aliquo emergente ex maiori suffragio-
rum contrariorum numero. Vel suffragium fuit
ante alia suffragia sufficientia ad damnum: &
tunc singuli ad restitutionem totius obligantur
Quia damnum inferitur statim ac ponuntur suf-
fragia irrevocabilia sufficientia, quae sola ad il-
lud concurrunt, & singula concurrunt vt cau-
sae partiales, sine quibus aliae concausae & alia
suffragia per quae de facto damnum inferitur
non possent id inferre, nisi loco huius alia
causa partialis adderetur. Potuit ergo suffragia-
tor ille impedire, ne damnum inferretur saltem
sine aduentu alterius causae. Ita Lugo *p. 1. de
iustit. d. 14. n. 85.*

290
Idem affir-
mo.

Dixi Dubio 64. sententiam Strouesdorff. quo
ad aliquid esse veram, quia quoad hoc pun-
ctum falsum esse credo, quia vt dixi, poterit
suffragator ille impedire, ne damnum inferretur,
saltem sine alterius causae aduentu, quod
autem ipso non concurrente, alia causa concu-
reret, quae modo non concurrat, parum re-
fert; quia tunc illa alia causa subiret onus
restitutionis, quod modo non subit, inuenit
enim iam damnum possum ab aliis causis pra-
cedentibus.

DVBIUM LXVI.

Miles gregarius, qui adiunxit in bello
iniusto, teneaturne in solidum
ad totum damnum, aliis
sociis non restituen-
tibus?

291
Teneatur
ex eo, quod ipso non militante alij mi-
litarent, cum haec excusatio neminem ex-
co

eo, quod sine hoc milite damnum etiam illatum fuisset, quia concurrere de facto sufficit, licet sine eius concursu res gerer, ad hoc ut obligatio integra ad totum damnum oriatur. Sic Adrian. Gabr. Caietan. Sotus, Covar. & Angl. quos refert, ac sequitur Laym. lib. 3. tract. secund. cap. 6. num. 5. Tannerus 2. 2. dist. quarto questio. sexta dubio 14. n. 296.

292 Non tenetur. Quia totius damni causa non fuit. Neque obstat, quod singuli iuxerint ad integram expugnationem, & ingressum in Vrbem: quia solum iuxerant agendo partem suam non ante procurando, ut alij inam in illo damno facerent, aut ut Vrbem expugnarent. Unde si- cut iste non est causa damni nisi ratione par- tis, quam ipse intulit; ita non tenetur ad res- titutionem nisi pro sua parte; sicut enim to- tus exercitus est causa totius damni, ita sin- guli suae tantum partis, nisi alia ratione alios iuxerint, vel incitarint. Ita Lessi. lib. se- cund. cap. 13. dub. 4. num. 37. Valquez de restitu. cap. 9. paragrapho primo dubio secundo numero 36. satis, Quia ipse non fuit causa totius, cum in manu illius nec fuit bellum im- pedire, nec ipse totum damnum fecit sua in- dustria.

293 Profecto Molina rono tertio d. 734. num. 3. efficaciter contra hanc sententiam arguit. Quia nullum fere damnum vnus miles infert, ad quod omnes alij milites non concurrant. Nam si hic miles solus esset sine sociis, qui eum defenderent, & comitarentur, certe ipse so- lus non auderet vllum damnum, inferre; Et- go ideo audeat, quia videt se numerose nume- roso exercitu stipatum. Ergo ad damnum quod hic miles infert, concurrunt omnes alij saltem pro tegendo, animo, & audaciam dando, quae abunde sufficiunt ad aliquod co- operationis genus. Quae ratio cum de omni- bus militibus procedat consequens videtur esse, quod singuli ad omnia damna teneantur. Propterea ingenuè fateor de rigore iustitiae asse- rendum esse singulos milites ad totius dam- ni restitutionem teneri. Attamen excusati posse reor vel propter impotentiam, quam singuli habent ad totum restituendum. Vel quia recurrit ad praesumptam benignitatem eorum, qui damnum subire. Quia non est cre- dendum ita inhumanos esse, ut post damnum in- flictum velint tanta lenitate singulos obligare ad restituendum secundum vltimum de potentia; sed contenti erant, quod sin- guli milites gregarij damnum, quod ipsi dedere, restituerent.

***

De concurrentibus negativè ad damnum.

DVBIVM LXII.

Quando ex officio, vel ex contractu non obligatur quis ad damnum impediendum, sed ex charitate solum: teneturne ad restitutionem

REcolo Mutuum esse, qui non praecipit non consulit, non clamat, non monet, non scribit ante damnum factum: Non ob- stantem, qui non defendit, non repellit, non custodit, non impedit, Non manifestantem, qui post damnum factum non reuelat, non admonet. Iam quaesierim, an qui solum ex charitate tenebatur impedire damnum, obli- geretur ad restitutionem?

Cum certum sit teneri cum qui ex officio vel contractu debebat impedire: quales sunt Gu- bernatores, Ministri publici, custodes, Me- dici, Chirurghi Procuratores, Advocati, Turo- res, Curatores, licet inniti coacti fuerint ad id munus suscipiendum, quia munus quomo- documque impositum affert secum obligatio- nem iustitiae eo quod sint causa damni; etiam qui solum ex charitate tenebantur, ad restitu- dum obligati sunt. Quia etiam hi sunt indirecte damni causa, sic Caiet. v. Restitutio, 1. Richard. in 4. dist. 15. articulo 5. q. 4. Maior. eadem dist. 15. q. 26. ad 3. Innocent. I. II. cap. Quanta, de sent. excom. dicens, eos qui contentiunt iniicientibus violentas manus in clericos, & eos qui iniiciunt condemnari pari pena ab Eccle- sia, nempe excommunicatione. Alexand. I. II. ad cap. sicut dignum, de homic. ait. Qui potuit hominem liberare à morte, & non liberavit oc- cidit.

Non tenetur. Quia obligatio ex sola chari- tate non affert secum restituendi obligationem. Ita D. Thom. 2. 2. q. 62. articulo 7. ad 3. & Non tenetur alij plurimi quos referunt, ac sequuntur Moli- na tom. 3. d. 735. num. 2. Lessi. l. 2. cap. 13. dub. 10. num. 63. Valquez de restitu. c. 9. §. 3. dub. 1. n. 6. & alij passim.

Hoc certum omnino. Quod quidem Innocen- tius Alexander minime abnegant. Nam Inno- centius ut adnotat Glossa ibi loquitur de iis, qui ex officio tenebantur, quod satis indicat verbum illud Consentiens, nam consensus est aliquid positivè influens. Alexander verò agit de praesumpta voluntate ac favore praestito, in- fertur enim immediate ex illo dicto, Constat ab homicidij reatu immunem non esse, qui oc- cisoribus opem contra alios prestare venerunt: nec caret scrupulo societatis occulta qui manifeste facinorosi desinit obviare.

Mutui, non obijans, non manifestans

294 Quasiomè status.

295 Tenetur plane

296

297

Hoc certum omnino.

DVBIVM LXVIII.

*Quia ex iustitia non tenebatur impedire
damnum alterius, sed ex charita-
te tantum, assamen ex odio, & af-
fectu ut damnum sequeretur, non
impediuit: Is teneatur restituere?*

298
Teneatur
quidem.

Teneatur profecto. Quia eadem actio po-
test esse contra iustitiam propter nocendi
affectum, quae sine tali intentione, non
esset contra iustitiam. Ergo licet qui solum ex
charitate obligatus erat damnum impedire, &
non impediuit, non teneatur ad restitutionem,
ad eam teneatur, qui prae illo affectu iniustam
reddidit illam actionem, sic Angel. v. *Furtum*
num. 26.

299
Non tene-
tur.

Minime teneatur. Quia affectus ille internus
non efficit, quod ille sit causa damni, cum
verè non influat in damnum quantumvis de-
priuatus affectus. Ita Molina tom. 3. d. 735. nu.
2. Lessi. l. 2. cap. 13. dub. 10. num. 63. Valq.
de restit. 9. §. 3. dub. 1. num. 6.

300
Verissimum
hoc mihi.

Hanc sententiam verissimam esse profiteor.
Nam ille, qui non influat illo modo posi-
tione, sed solum negativè, verè & in rigore
non est causa, nec influat. Quare quando
peccat contra iustitiam est causa solum imputa-
tione, quatenus propter debitum iustitiae imputa-
tione, ac si non influat. Cum ergo tota ratio
imputandi sit debitum iustitiae, & tota ratio in-
fluendi sit imputatio, consequens est, ut cessante
debito ex officio, vel contractu, cesset funda-
mentum imputandi, atque adeo effectus solus
nocendi non facit vere causam neque etiam
imputatorem in ordine ad restitutionem. Quia li-
cet proximus habet ius iustitiae ut ego non pro-
curem eius damnum etiam per causas remotas
& idè peccem contra iustitiam quando ex in-
tentione pono causam etiam remotè, & per ac-
cidents influentem; non tamen habet ius iustitiae
ut ego sine alio debito ex officio, vel contractu
procurem eius bonum positivè; satisfactio enim
toti eius iuri, dum non procuro eius malum;
procurare autem ex tali fine, non est in rigore
procurare.

DVBIVM LXIX.

*Quia sine vi ac fraude suadet alicui ne
furtum Petro inferendum impediat,
qui tamen non tenebatur ex iustitia
impedire, sed solum ex charitate,
vel fortasse absque ulla obligatione
illud impedire volebat: teneaturne
ad restitutionem.*

301
Omnino te-
neatur.

Teneatur omnino. Quia licet ille, cui per-
suadet, non peccet contra iustitiam non
impediendo, peccat hic suadendo, nam ille
negativè se habet, hic vero positivè concurrat
suadendo; sicut, qui non defendit proximum,
quando ex officio non teneatur, non peccat

contra iustitiam, quantum auferret alicui arma
quibus se poterat defendere, contra iusti-
tiam delinquit, sic in casu posito dissuadendo
defensionem Petri à furto, videtur hic posi-
tione ei auferre arma, quibus sed defendere pos-
set. Et hoc quidem licet non adit vis, seu fraus
sed nuda persuasio. Sic Ioan. Medina de re-
stit. 9. 9. Cuius sententiam approbat Valquez
de restit. cap. 9. §. 3. dub. 1. num. 9.

Minime teneatur si absque vi, vel fraude
furtum fieri Petro non impediat. Quia cessan-
te vi ac fraude, is qui impedit bonum alte-
rius, quod illi ex iustitia non debetur, etiam
si id ex odio eius faciat, non peccat contra
iustitiam, ut si volenti Antonium relinquere
haeredem suadeas sine vi ac fraude, ne id faciat
propositis veris rationibus, non teneris ad resti-
tutionem. Sic autè se habet, qui suadet alicui ne
impediat damnum Petri, quod ex iustitia im-
pedire non debet, & hoc non per vim, & frau-
dem, sed propositis veris rationibus: si enim il-
le solum ex charitate debet impedire, iam tuis
suasionibus non tollis aliquid, ad quod Pe-
trus iustitiae ius haberet. Ita Molina tom. 3. d.
735. num. 4. Lessi. l. 2. cap. 13. dub. 10. num. 66.
Lugo tom. 1. de iustit. d. 19. num. 101. & alij.

Hoc verius esse crediderim. At si ille alius nec
ex charitate tenebatur, sed ex misericordia vo-
lebat damnum illud Petri impedire, & tu pro-
ponis veras rationes; sicut ille potest licite his
rationibus moveri ad non impediendum: ita &
tu poteris eisdem ad id suadendum moveri. Rec-
cabis ergo si ex odio facis, non tamen contra
iustitiam; quia nihil debitum impedis.

DVBIVM LXX.

*Fur dat tibi aliquid, nè eius furtum im-
pedias, quod non tenebaris ex iustitia
impedire: Teneaturne ad restituendum?*

Certe si id quod accipis sit ex ipso furto,
debes id Domino restituere. Questio est, *Quaestio*
quando fur dat ex rebus suis, de quibus dispo- *frat.*
nere potest, num ad restituendum damnum il-
latum?

Teneris quidem. Quia tunc non solum non
impedis, sed etiam positivè concurris animando *Teneris qui-*
furem actu quodam externo positivo, nempe *dem.*
acceptione pretij, qua videns furi securitatem
spondere. Sic Salomus pag. 273. Nanarra de re-
stit. lib. 3. cap. 4. num. 132. Lessi. lib. secund. c.
13. dub. 10. num. 68. Diana par. secund. tract. 6.
resol. 58.

Non teneris, si ex iustitia non debebas fur-
tum impedire, quia sicut potuisti ob preces fu-
ris tacere absque iniustitia, cur non poteris ob
munera, seu pretium acceptum? Ita Sotus libro
quarto de iustit. quaest. 7. articulo 3. Navar. sum-
ma capit. 17. numer. 21. Lugo to. 1. de iustit. dist.
19. numer. 102.

Verum hoc existimo. Nam quod pretij ac-
ceptio animum addat furi, hoc ipsum dici pos-
set furem animare. Non ergo omnis animatio
furis est iniusta ex parte eius, qui non debet ex
iustitia impedire; sed animatio, quae positivè in-
fluat;

Aut, non illaque oritur ex ablatione sola ter-
roris, quem non tenebaris incutere. Nam si-
cut abique iniustitia potes illum non terred,
ex quo animatur etiam, dum videt te non mo-
ueri, poteris etiam abique iniustitia dicere, ego
non te impediam, ego nolo me ingerere in
ipsaque ad me non pertinent. Ergo nec hoc ip-
sum dicere pretio accepto, erit contra iusti-
tiam?

DVBIVM LXXI.

*Qui à fure accepit pretium, ne eius
furtum impedit, vel nunquam
non taceat, teneturne semper
restituere, quod ab
eo accepit.*

308
Tenetur
semper.

Tenetur plane semper. Quia contractus,
quo accepit pretium illud, est nullus, nec
eum obligat, nec furem, sed utique debet
ab illo contractu resilire, eumque dissolvere,
datum enim fuit pretium, ut in perpetuum ta-
ceret, id autem implere non potest absque
peccato, saltem contra charitatem, cum ex
charitate teneatur, saltem postea furtum, &
furem domino reuelare. Ergo sicut femina ac-
cipiens pretium pro fornicaria copula reddenda,
teneatur pactum non implere, & pretium
acceptum restituere, desistendo à pacto inito,
quod sine peccato implere non potest, ita ille
debet pretium furi restituere, & desistere à pa-
cto quod sine peccato nunquam implere non
potest. Sic Molina 3. d. 335. n. 3.

309
Non sem-
per tenetur.

Non semper tenetur. Quia aliquando non
recipitur pretium illud pro re illicita, non enim
semper secluso illo pacto, & pretio accepto,
tenebatur ex charitate manifestare furem, vel
illum impedire, nam fieri potest, ut propter
grauē damnum, quod vel ex manifestatione, vel
resistentia ei prudenter timeatur sine iustis, siue
iustis inferendum, possit licite non impedire,
nec manifestare furtum, quo casu non pro-
mittitur id, quod licite non possit obseruare. Er-
go potest pretium pro eo acceptum non resti-
tuere absque peccato, cum valeat licite obser-
uare promissum. Ita Lugo tom. 1. de iust. d. 19.
numer. 104. Sorus lib. 4. de iust. q. 7. articulo 3.
Nauarr. sum. cap. 17. numero 21. Lessius lib. se-
cund. cap. 13. dub. 10. numero 68.

310
Hic senten-
tia mihi
magis arri-
det.

Horum sententia mihi magis aridet. Quia
licet ex taciturnitate nullum illi periculum im-
mineat videtur semper aliquid dignum pretio
promittere, etiam si abique peccato possit ta-
cere. Nam semper interuenit damnum amici
vel noti, cui damnum inferitur, vel certe dam-
num Republice ex delicto commisso, quod
damnum tolerare, & impedire, si possis, ali-
quid pretio dignum est propter affectum, quem
quisque habet eiusmodi damna amicorum, vel
Republice auerrendi. Semper ergo ponis ex
parte tua aliquid pretio dignum comprimendo
affectum illum, etiam si aliud damnum
tibi ex taciturnitate non immineret. Quoties
ergo id, pro quo pretium datum est, potest si-
ne peccato, Mend. Theol. Moral. Tom. V.

ne peccato impleri, vel iam positum est, da-
tio valida sit, & poteris pretium retinere, ut
Doctores secundę sententię asserunt, siue
teneris: siue, non teneris furtum impedi-
re. Quando vero nondum est positum id, quod
ob pretium promissisti, nec illud sine pecca-
to implere potes, tunc locum habebit Petr.
Molina sententia, & debebit pretium furi red-
dere, contractumque dissolvere, ut tunc obli-
gationi satisfacias.

DVBIVM LXXII.

*Famulus, cui peculiariter custodia aus-
cura domus demandata non est, vi-
det non à domestico, sed ab extraneo
furtum de rebus Domini fieri, non
impediat, aut manifestet teneaturne
ad restitutionem?*

Fareor non teneri, quando furtum ab alio
famulo domestico fieri videt, nisi ei cura,
& custodia speciali munere commissa sit
Nauarr. sum. capite 14. numero septim. Lessius
libro secund. cap. 13. dub. 10. numero 75. Molina
tomo tertio d. 735. numer. 5. Layman. libro tertio
sectio. 5. tractat. secund. capite quinto numero se-
ptim. & alij communiter. Unde teneatur etiam
famulus, quando ei datur, clavis ad extrahen-
dum aliquid de aliquo loco, nam pro tunc cu-
stodia eius loci ipsi committitur. Tenentur
etiam qui curam penus habent, vel ad custo-
diam, & vigilantiam suprā res domesticas, vel
familiam præficiuntur. Quæstio autem est, an
famulus communis, cui peculiariter cura, at-
que custodia demandata non est, quando videt
non à domestico, sed ab extraneo furtum de
rebus domesticis fieri, & non impedit, aut
non manifestat, ad restitutionem teneatur.

311
Nonnulla
mihi certa
iudico.

Non tenetur. Quia si non tenetur ex com-
muni sententia ad restitutionem damni famu-
lus, cui non est specialis domus custodia aut
cura commissa, cum videt conseruum, aut
domesticum de rebus domini furari, nec tene-
bitur, quando furtum ab extraneo patratum,
esse enim domesticum, aut non domesticum
nihil addit ad furti substantiam, & ad obliga-
tionem, cum ex eo quod furtum ab extraneo
patratum, non reddatur famulus illius rei specia-
lis custos. Sic Molina tomo tertio d. 735. numer.
5. fatum. Quando vnus famulus videret aliquem
famulum, aut quemvis alium accipere aliquid de
rebus, quarum cura aut custodia, aut defensio
nullo modo esset ei commissa, ac taceret, non re-
neretur id restituere. Rebel. de iust. l. 2. q. 14. sect.
8. num. 62. Azor. tom. 3. Decal. l. 8. jc. 13. de loca-
to, & cond. q. 8. Bon. de resi. d. 1. q. 2. pun. 7.

312
Non tene-
tur

Tenetur omnino. Quia aliqua domus custo-
dia huiusmodi famulo videtur esse commissa,
licet non cum speciali vigilantia. Et ita com-
munis hominum sensus habet. Ita Nauarra de
resi. l. 3. c. 1. num. 224. Lessius l. 2. c. 3. n. 71. Sor.
l. 4. de iust. q. 7. n. 3. Lugo tom. 1. de iust. d. 19. nu-
mero 66.

313
Tenetur
omnino.

G Mihi

ELSCOBAR
Theos. Mor.
Tom. IV. II.
El. IV

74 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

314
Mibi hoc
veris.

mibi hoc verius videtur. Vnde infero primo idem dicendum, si famulus videret alium familiam ex rebus domesticis congerere, ut notet cum illis au fugiat. Quia iam fortum esset quasi ab exterioris factum. Infero secundo, idem asserendum, si famulus dum dominum extra damnum comitatur, videret furem Domino crumenam arripere. Quia famuli sunt tunc quasi custodes domini, vj cum defendant.

CAPVT XVIII.

Circa Ordinem Restitutionis.

DVBIVM LXXIII.

An debita certa preferenda sint, debitis incertis?

315
Preferenda sunt
certa debita
incertis.

Non est dubium, quando omnibus debitis potest satisfieri, sed quando non potest, num debita certa incerti preferenda sint? Sunt plane. Quia debita incerta non sunt pauperibus restituenda, vel in pia opera ex iure naturae sed ex humana lege, lex autem humana non potuit, nec debuit contra ius naturale, quod creditores certi habent ad sua debita repetenda, distribuere bona illa in pauperes, & pios vsus: hoc enim esset contra bonum commune, cui lex humana debet prospicere; ad quod commune bonum pertinet, quod creditores certi non careant eo, quod sibi debetur, eo quod Respublica bona, ex quibus soluendum esset, distribuatur ex aequitate ob debita incerta in vsus pios, & in pauperes, quibus nihil debebatur. Sic Lessius lib. secund. capite 15. dubio primo. D. Antonin. Caietan. Sylvestr. Armil. Angel. Ioan. Medin. Gabriel, Maior. Nat. quos refert, ac sequitur Valquez de restitutione capite undecimo numer. 3. & alij communiter.

316
Preferenda non
sunt.

Preferenda non sunt debita certa incertis. Quia non est fundamentum ad eum ordinem inter debita certa & incerta petendum, tam ex naturali, quam ex humano iure. Et quia restitutio in pios vsus non fit propter ius, quod pauperes, vel loca pia habeant; sed propter ius ipsius veri creditoris, quod habet ad sua credita. Quare cum creditores illi quicumque sint, aequales sint in iure suo cum creditoribus certis, & aliunde velint voluntate interpretata, hoc modo expendi, quod ipsis debetur: non est, cur debeant aliis creditoribus postponi, sed in suo gradu anterioritatis, vel aequalitatis debent retineri. Ita Molina como tertio disput. 760. numero secundo. Quam sententiam probabilissimam esse Cardinalis de Lugo fatetur como primo de inst. d. 20. n. 5.

Idem existimo. Atramen nē à communi sententia penitus recedam, supponens obligationem restituendi pro huiusmodi debitis incertis esse ex iure naturae, asseruam, regulariter loquendo preferenda esse debita certa incertis, non tamen semper, & in omni casu. Nam cum tota ratio, cur creditori incerto, vel longe distanti restituendum sit circa opera pia & pauperes sit voluntas praesumpta creditoris: consequens est, iuxta diuersitatem circumstantiarum, diuersimode interpretanda sit eiusdem creditoris voluntas. Vnde quando debita omnia solui possunt iuxta voluntatem creditoris incerti praesumptam, debent in pios vsus debita incerta expēdi, quia ita creditor tunc ita velle, existimatur. Quādo vero non possunt omnia solui, & urgent alia debita certa: tunc possunt, & debent regulariter alia debita certa solui ex voluntate etiam praesumpta creditoris incerti. Sicut enim quando omnia possunt solui, praesumitur creditor incertus velle, quod expendatur, & solvatur in pios vsus: sic à fortiori, quando omnia solui non possunt, praesumitur velle, quod creditoribus certis solvatur.

317
Non semper esse certa incertis
preferenda
crediderim

DVBIVM LXXIV.

Quando venditio facta est, Dominio rei vendita verē in emptorem transiisse, sed nondum soluto pretio: venditor debetne, circa rem illam aliis creditoribus, donec pretium solvatur, preferri?

Suppono, venditionem dupliciter fieri posse. Primo, si venditor, non accepto statim pretio, tradat adhuc rem emptori sed emptore offerente pretium, per venditoris stetit, nē illud reciperet: vel non offerente, fideiussores accipiat, vel pignus, aut pretium pro soluto habuit, & contentus fuit emptoris promissione, vel denique emptoris fidem sequatur. Secundo modo, si nihil horum interueniat. In primo casu res emptoria non soluto pretio, transit in dominium emptoris ipsa traditione; in secundo casu non transit donec pretium solvatur, ut constat ex paragrapho venditio, Institutione de rerum diuis. lege Procuratoris, paragrapho plane, vers. sed si quis ff. de tribus. action. & obseruation. Quando igitur facta est venditio secundo modo, omnes fatentur venditorem preferendum esse aliis creditoribus, cum res vendita maneat adhuc in eius dominio donec pretium solvatur. Difficultas est, quando venditio facta fuit primo modo, & Dominium rei venditae transit verē in emptorem, an venditor adhuc preferri debeat circa rem illam aliis creditoribus donec, pretium solvatur.

318
Nonnulla
suppono ad
questionem
statum.

Debet preferri. Quia res vendita manet hypothecata, & obligata venditori pro pretio, quae quidem hypotheca est imperfecta & limitata, quā

319
Debet preferri.

qua res obligatur solummodo quamdiu apud emptorem primum perueniat. Sic Caietan. Finnis, Syluester. Medin. Nauarra Archidiaconus. Bald. & alij quos refert ac sequitur, Lessius, libro secund. cap. 15. dub. secund. numer. 11. Rebellus de iust. libro secundo quaestio. 19. numer. secund. Bonac. de est. d. 1. q. 8 p. 2. num. 9. & alij committunt.

320
Non debet
præferri.
Præferri non debet. Quia talis prælatio, vel hypotheca nullo iure naturali, vel positio inuenitur inducta. Ita Covarr. libro prim. variar. cap. 7. cum alijs, quos ipse refert. Molin. tom. secund. d. 3. 6. Nauarra de rest. libro quart. c. 4. n. 39. & alij, quos affert, ac sequitur Valquez de rest. cap. 11. dub. prim. numer. 19. Turrian. 2. 2. d. 19. dub. prim. numer. 6.

321
Hanc sen-
tentiam
plura appre-
hi.
Mihi secunda hæc sententia magis probatur. Quia etiam si venditor non solum tacite, sed expresse vellet, & significaret, se intendere rem venditam hypothecam, & obligatam manere specialiter pro pretio adhuc non deberet omnibus alijs creditoribus præferri circa rem illam. Nam minime potest aliquis facere, quod hypotheca posterior anterioribus præferatur, nisi ex iure tale habeat privilegium. Et quia non potest illa voluntas venditoris prævalere circa hypothecas privilegiatas in iure, cui iuri priuata voluntas non valet derogare. Vnde ille, qui privilegiatam hypothecam haberet deberet venditori præferri circa rem illam. Cum ergo neque ex iure habeat talem prælationem, neque ex voluntate venditoris possit illam habere cum omnimoda prælatione, sciendum est, abique sufficienti fundamento fuisse inductam.

DVBIVM LXXV.

An debita ex delicto soluenda prius sint quam debita ex contractu?

322
Prins sol-
unda ex
delicto de-
bita.
Prius soluenda sunt. Quia prius recedendum est à grauiori peccato quam à leuiori, ergo prius recedendum est à retentione magis iniusta, quam à minus iniusta, sed magis est contra iustitiam rapina, & furtum, quam vltura, & hæc omnia magis, quam debitum ex contractu licito: Ergo prius pro illis restituendum. Sic Ioann. Medin. quaestio. secund. de restitution. dub. 5. Saloni. quaestio. 62. articulo. 8. Angel. ver. Restitutio secund. numero. 18. D. Antonin. part. secund. titulo. tertio capite septim. §. prim. & secund. D. Thom. opuscul. 37. capite 18. Lessius libro secund. c. 15. dub. 3. numer. 14. citat D. Bonauenturam, sed nusquam Doctor de hoc egit, vnde existimo calami æquiuocatione pro Angelico, scripsisse Seraphicum.

323
Non soluenda
da prius
debita ex
delicto.
Non sunt prius soluenda debita ex delicto, sed potius debita ex iusto contractu orta. Quia non sunt accipienda aliena, vt ex ijs, inuito domino, restituantur aliena alia male accepta. Si autem debita ex contractibus iustis non redderentur, vt soluere priora debita ex delicto, iam inciperent retineri aliena, iniustis creditoribus, ad soluenda debita ex delicto: Ergo prius soluendum est pro debitis ex contractu iusto, Escob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

pro debitis ex delicto. Ita Caietan. verb. Restitutio, capite. 8. Nauarra. sum. cap. 17. nu. 52. Barthol. Medin. libro prim. sum. c. 14. §. 33. Arnul. v. Restitutio q. 35. Tab. ibi. n. 26.

Ego autem existimo non esse ordinem inter illa debita sine ex delicto, siue ex contractu iusto oriuntur, neque inter ipsa delicta esse asseruandum ordinem, vt prius soluantur debitum ex maiori iniuria, quam ex minori, Quia neque in iure positio talis ordo assignatur, neque ex iure naturali colligi potest: Non est ergo fundamentum, statuendi eiusmodi ordinem, vel prælationem. Hæc sententia satis iam communis est, & verior mihi exponitur, quam tenent Syluester verb. Restitutio sexto quaestione 5. punct. 5. Nauarra de restitution. libro 5. capite 4. numero quart. Valq. de restitution. capite. 11. dub. secund. mol. tomo tertio d. 760. Lessius libro secund. capite. 15. dub. 3. numer. 15. Turrian. 2. 2. d. 19. dub. secund. n. 4. Bannes, Aragon. azorius, & Reginal. quos refert, ac sequitur Bonac. de rest. d. 1. q. 8 punct. 2. n. 11.

DVBIVM LXXVI.

An Dos præferatur hypothecis anterioribus etiam expressis?

325
Præferunt
quidem.
Præferatur quidem. Quia id iure communi statuitur. Sic nonnulli apud Valquez de restitution. capite quinto §. secundo numero 36. qui fatetur rem esse dubiam de iure communi.

326
Non præ-
ferunt.
Non præferunt. Quia fidei, & dos equiparantur, & tamen fidei non præferuntur hypothecis anterioribus expressis ex leg. si pignus si qui potior in pign. & l. si fundum, C. eod. tit. Ergo nec dos. Et quia nisi clare exprimat non censetur lex iuri reali iam acquisito præiudicare, cum ergo non sit expressum, quod vxor præferatur habentibus hypothecas expressas priores, non debet affirmari. Imo licet cum hypotheca expressa fuerit dos promissa, vel tradita hypothecis anterioribus expressis non præferunt. Ita fere omnes, quos sequitur mol. tom. 2. d. 423. §. dubitant Doctores, & §. Dubium deinde est.

327
Hoc fere
verum vnicè
hoc verius omnino, imò fere vnicè verum. Fateor tamen præferri dotis tacitam hypothecam expressis posterioribus, vt contra Angelum docet Valq. n. 37. Quia cum hypotheca tacita inducatur semper ex iuris beneficio, potuit lex illud beneficium à se concessum anterioribus coarctare, ne procederet contra dotem vxoris etiam posteriorem, ij autem, qui expressam hypothecam anteriorem habebant, ex voluntate habebant contrahentium, quibus difficilius erat ius illud sibi à semetipsis acquisitum adimere.

G 2 DVBIVM

EL SCOBAR
Theol. Mor.
Tom. V. lib. II.
E. IV
6

D V B I V M LXXVII.

*An in foro interno praeualeat scriptura
privata prior, si eius veritas
sem secundus creditor
faciatur?*

328
Præualeat
quidem.

Praeualeat quidem in foro externo si eius veritatem sequatur creditor: fatetur; atque idem dicendum, si lecta fuit, recognita & intellecta per tres testes, antequam fieret scriptura publica secundi creditoris, licet in illa non subscriptus sit. Ergo etiam in foro interno sufficit confessio prioris creditoris: Ignorant quod ipse scit, verum esse prius debitum, & hypothecam, & per consequens apud legem id confitetur, debet in conscientia pro primo creditore, sic Conar. apud Valquez de restitutione cap. quinto §. 4. num. 22. Molina 2. d. §. 36.

329
Non præ-
ualeat.

Non præualeat, neque in conscientia tenetur secundus creditor priori cedere. Quia cum hoc privilegium praelationis habenti scripturam publicam totum proveniat ex concessione legis, quae tamen lex noluit illud concedere scripturae, nisi habenti tales condiciones: Ergo quoties illa delinit, scriptura privata non æquivalere publicae quoad hypothecam praelationem. Unde in foro conscientiae, dum restitutio fit ordo non est servandus secundum privilegium, sed creditor ille iudicandus est, sicut si scripturam non haberet. Ita Valquez de restit. cap. quinto §. 4. numero 14.

330
Hoc verius
esse existimo

Hoc verius esse existimo. Quia si sufficeret creditor, quod de veritate ad excludendum prioris hypothecam cõstet, sequeretur, nunquam secundum creditorem posse, tunc conscientia, petere illam praelationem lege concessam, quoties probatur debitum sufficienter ad excludendum emptorem, cum iam semper constet de prioris hypothecae veritate: Consequens videtur falsum, cum ius etiam eo casu audiat secundum creditorem & eius petitionem approbet.

D V B I V M LXXVIII.

Qui rem accipit siue titulo lucrativo, siue oneroso, conscius impotentia debitoris ad solvendum suis creditoribus in foro conscientiae teneatur restituere, si debitorem ad ita alienandam rem, in damnum creditorum non incitavit?

331
Tenetur sol-
vere, si debi-
torem inci-

Sillem, qui à debitore rem accipit, ex quo debitor impotens fiat ad restituendum creditoribus, siue eam titulo oneroso siue

lucrativo accipiat, sciat, ea acceptione debitorem fieri impotentem ad solvendum suis creditoribus, & tamen incitavit debitorem ad ita alienandam, tenetur restitueret. Quia contra iustitiam deliquit. Attamen si ad id non incitet, sed debitore offe- rente, ipse accipiet, siue gratis siue ex pretio rem oblatam, restituere non tenebitur. Quia contra iustitiam non peccavit. Sic Molina tem. 2. disp. 328. & 330: Conar. d. 3. variar. cap. 3. numer. 6. Navarra lib. 3. de restit. cap. 4. numer. 218. Lessi. lib. secund. cap. 15. dub. 19. num. 268.

Tenetur proculdubio restituere damnum creditoribus, etiam si debitorem non incitaverit ad ita alienandam in illorum damnum. Quia ille qui mala fide accipit, seu conscius fraudis, & damni creditorum propter illam solvendi impotentiam, eo ipso peccat iniustitiae criminis contra creditores, cooperatur enim impedimento, quo debitor reddit sibi impossibilem solutionem; & cooperatur quidem non indifferenter, sed determinate, cum non sit in potestate debitoris postea solvere, aut non solvere; Ergo adiuvat debitorem ad actionem iniustam, & ad damnum creditoribus iniuste inferendum, quod quidem nullo proprio lucro aut emolumento exculari, aut iustificari potest. Ita graves Theologi, quos refert, ac sequitur Rebel. l. 1. de contr. in generis q. 7. sect. 2. n. 14. Valquez de restit. d. 11. dub. 3. & alij plures, quos congruat ac sequitur ponac. de restit. d. 1. q. 8. pun. 2. n. 27.

Hanc sententiam eligo, quam ad hominem arguendo, confirmo. Quia prima sententia Auctores ad servum, peccare debitorum te contra iustitiam, si inducas debitorem ad alienandam, quia iam tunc causas damnum iniustum, quod creditoribus inferitur, sed non minus id causas acceptando rem gratis vel pretio oblatam, quam si induceres. Ergo tunc etiam peccas contra iustitiam. Minorem probo, quia ad damnificationem creditorum non minus conducit acceptatio tua, quam inductio; si enim tu rem non acceptares, maneret adhuc apud debitorem & ipse non esset impotens ad solvendum; Ergo per acceptationem non minus, quam per inductio- nem cooperaberis ad damnum, quod creditoribus inferitur; imò tu complex, & perficis illud, quod per oblationem debitoris solum erat inchoatum, & quasi in affectu; per acceptationem vero perficitur, & in effectum ponitur.

D V B I V M

DVBIVM LXXIX.

*An peccet, & contra iustitiam, qui ali-
qua peti ab usurario habente fir-
mum propositum non restituendi,
si animum habeat qui accipit ille
reddendi, quoti es usurarius, muta-
ta voluntate, soluere voluerit cre-
ditoribus, vici eius bona ad eum ef-
fectum auctoritate publica occu-
pentur?*

334 *Non peccat contra iustitiam.* Quia per
alienationem illam non fit usurarius mi-
nus potens soluere, cum accipiens ha-
beat animum reddendi, quod accipit, quo-
ties debitor iuis creditoribus voluerit resti-
tuere. Sic Lessius libro secundo cap. 15. dub. 19.
numero 168.

335 *Peccat contra iustitiam.* Quia licet acci-
piens id ab usurario eum animum apud se ha-
beat, si tamen illum non manifestat debitori,
iple non poterit illum prelumere, atque
ad id non minorem habebit difficultatem re-
stituendi videns se alienasse id, ex quo resti-
tuere potuisset, quam si accipiens eum ani-
mum non haberet. Ceterum ad minus in
morte debitoris, quando iam creditores habe-
rent us ad bona extantia illius, ille est cau-
sa, quod minus sit in eius bonis, per quæ
posse illis satisfieri, vel si creditores incerti
essent, quod pauperibus pro animabus cre-
ditorum distribuatur. Ita Cardinalis de Lu-
go libro primo de iustit. disputatione 20. nu-
mero 118.

336 *Ego quidem existimo casum hunc non esse
moralem in praxi, sed metaphysicum, nam
in praxi qui ab huiusmodi personis petunt,
& accipiunt, non se constituunt quasi deposti-
tarios rei acceptæ, sed volunt libere de ea
disponere sicut de alijs omnibus. Attamen
posse id formaliter concedi crediderim, quando
rem illam accepturus, vel petiturus quis sci-
ret, creditores de eo non curare, quia non spe-
rant, solutionem sibi illo modo faciendam,
& ideo non sunt iniuri, quod per illam accep-
tionem, vel etiam inductionem debitor magis
impotens ad soluendum reddatur.*

DVBIVM LXXX.

*An Debita ex contractu oneroso debeant pre-
ferri debitis gratuitis ceteris
paribus?*

336 *Preferri non debent.* Quia alias seque-
retur, quod inter debita ex contractu il-
la etiam preferendum sit, in quo contractus
fuit magis onerosus creditori: quare si emisti
Esob. & Menz. Theol. Moral. Tom. V.

viliori pretio ab vno, quam ab altero rem æ-
qualem, preferendus erit, qui viliori pre-
tio vendidit, quod non est admittendum, sic
Vasq. de restitution. capite 11. dub. secundo,
numero 47. dom solum ponit ordinem pre-
lationis inter debita realia & personalia, in-
ter personalia verò adinuicem nec ibi, neque
in tractat. de pignor. vllum ordinem ponit, sed
omnia illa debita æqualia facit, quando non
habent aliquod iuris privilegium. Turrian. 2.
2. d. 19. dub. 4. numer. quart. Azor. tomo tertio l.
4. c. 38. fine.

Cæteris paribus prius soluenda sunt debita
ex contractu oneroso, quam ex promissione
gratuita. Quia in gratuita promissione semper
intelligitur conditio illa, Dabo, nisi rerum
status mutetur, vel quantum decet, & potero
sine magna difficultate. Cum ergo magis obli-
gare se intendat quis per contractum, prius de-
bet eiusmodi debita ex contractu soluere. Ita
Mol. tomo tertio distinction. 760. numero quarto
Ioan. Medina de restitution. questio. secund. dub.
5. concl. 4. Nauar. sum. cap. 17. numero 5. Rebell.
de iust. p. 1. l. 2. questio. 19. numero 14. Lessius l.
2. cap. 15. dub. 4. numero 35. Reginal. & alij,
quos refert, ac sequitur Bonac. de rest. d. 2. q. 8.
punct. 2. n. 12.

Ab hac communi sententia non recedo,
quam video civili confirmari iure inter eos, s. His sub-
is quoque ff. de re iudicata, ibi. Qui ex causa
donationis conuenitur, in quantum facere potest,
condemnatur, & quidem is solus, deducto & re
alieno. Quia nimirum cum ex sola sua liberali-
tate debitor sit, æquum videtur, vt non cogatur
ad paupertatem reduci. Quod si non soluerit alia
debita prius, cum alij creditores eiusmodi ex-
ceptionem, & excusationem non admitterent,
cogeretur ad egestatem reduci, si debita etiam
gratuita simul cum alijs soluere cogeretur.
debet ergo prius debita ex contractu soluere,
& postea donatorijs soluere quantum commo-
de poterit, ita vt ad egestatem non reducatur.

DVBIVM LXXXI.

*An inter debita personalia paria, & eiusdem
generis prius debitum sit eis, quod tempore
est posterius?*

Preferendum non est. Quia omnes creditores
personales habent æquale ius: Ergo si vni
soli soluitur, alijs omnibus iniuria irrogatur idē
ius scilicet habentibus. Et quia si prioritas tem-
poris daret ius prelationis, id esset vel ex iure
positiuo vel ex naturali, non quidem ex positi-
uo, quia leges potius contrarium supponunt, sed
neq. ex iure naturali, quia si hoc esset, leges non
auferrent priori creditori hanc prelationem,
quæ ei naturali iure competit. Sic Bald. ad l. pro
debito C. de bon. auct. iud. possid. D. Ant. p. 2. n. 2.
c. 7 §. 3. Angel. v. Restitut. 2. nu. 16. Sylu. v. Resti-
tut. 6. q. 5. r. 5. Nauar. sum. c. 17. n. 51. Vasq. de re-
stit. 11. dub. 2. n. 49. Mol. to. 2. d. 536. l. 2. c. 15
dub. 16. Turrian. 2. 2. d. 19. dub. 4. n. 2. Azor. Re-
ginal. Bannes, & Atagon, quos refert, ac sequi-
tur Bonac. de rest. d. 1. q. 8. p. 2. num. 18. & 19. Et
in legibus ciuilibus ita expresse sup. ponitur l.
G 3 Privilegia,

EL SCORBAR
Theol. Mor.
Tom. V. IV. II.
EL. IV

78 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

Privilegia. ff. de privileg. credit. leg. si hominem § ult. ff. de positi. l. Pro debito. C. de bonis auctor. iud. possid.

341
Est praef-
rendum.

Hanc est praefrendum, iuxta regulam illam à Bonifacio VIII. ex pressam. *Qui prior est tempore potior est iure.* reg. 54. de reg. iur. in 6. Quia prioritas temporis non solum dat praerogationem habenti ius in re attento iure naturali, sed etiam habenti ius personale. Quod probatur exemplo à Doctoribus etiam contrariae sententiae admissio, quando scilicet eadem res ex intervallo duobus est vendita; & neutri tradita, quo casu neuter ius in re acquirit, sed solum ius personale, & ad rem, & tamen priori emptori debet proculdubio tradi, ut fateatur Lessius cum aliis libro secund. capite 21. dub. 19. Hinc arguo universatim, quia ibi prior emptor ideo solum praefertur, quod prius tempore obligavit venditorem ad rem illam sibi tradendam, quae cum non possit duobus dari in solidum, dari debet priori, quia cum prior sit tempore, est potior in iure. Sed similiter in casu nostro prior creditor obligavit debito rem ad sibi ex propriis bonis soluendum debitum: ergo si non potest utrique creditorum integrè solui, debet solui priori propter eandem omnino rationem. Ita D. Thom. opusc. 73. capite 8. Gabriel in 4. distinctione 15. quæstion. secund. articulo. 3. dub. 6. Ioan. medin. de restitutio. quæstione secund. Maior in 4. distinctione 15. quæst. 50. Valent. 2. 2. quæst. 6. punct. 10. Suar. opusc. de iustit. sect. 3. numero septim. Sà vers. Restitutio, numero 61. Saloni quæstio. 62. articulo. 8. Lugo de iustit. tomo primo disputatio. 20. numero. 146. Tolet. l. 8. c. 25. Rebel. de iust. l. 2. q. 19. n. 11. & alij.

342
Secunda
sententia
mihi magis
aridet.

Fateor, primam sententiam probabilissimam proculdubio esse tantorum Doctorum auctoritate confirmatam. At secunda mihi videtur magis iuri naturali consona, uti & Lessius profertur. Quia quando quis se priori obligat creditori ad solutionem debiti, eo ipso implicite se obligat, ad gerenda ad eum finem necessaria, & ad non ponenda solutionis obstacula. Ergo tenetur ad non se obligandum alijs creditoribus nisi salvo prioris iure: hoc enim modo tollit impedimenta, quæ moraliter possunt sub oriri, ne priori satisfaciatur alioquin semper exponit illum periculo omitendi vel in totum, vel in partem suum debitum. In hoc ergo sensu debemus intelligere omnes obligationes, quas cum alijs, postmodum contrahit.

DVBIVM LXXXII.

An creditor pauper debeat, creditori non pauperi praferri.

343
Potest ac
debet.

Potest, ac debet. Quia gravius nocuumtum patitur pauper, sed à maiori iniuria prius est recedendum, quam à minus gravi. Ergo prius est persolvendum pauperi, quam diviti. Sic D. Thom. opusc. 73. capite. 18. Sylvest. vers. Restitutio 6. fine, Ioan. Medin. Codic. de restit. quæstione secund. dub. 5. Saloni.

quæstione 62. articulo. 8. Sà verb. Restitutio, numero. 63. Sayr. in clavi libro decimo tractat. 5. capite 10. numero 36. Aragon. quæstione 62. articulo. 8. rebellus de iustit. libro secund. quæstione 19. numero 13. & probabilem fateatur Lessius citandus.

Non debet, nec potest. Quia nec ius positivum concedit pauperi tale privilegium, nec iure naturæ id probari potest, cum æque divites, & pauper habeant ius ad æqualitatem cum illis servandam, & non sit maius præceptum non nocendi pauperi, quam non inferendi æquale nocuumtum diviti. Ergo proportionem servata ad nocuumtum illatum eadem est restituendi utrique obligatio. Ita Lessius libro secund. capite 15. dub. septim. Azor. parti. 3. libro 11. capite 17. quæst. quart. Valq. de restitut. cap. 11. dub. secund. numero 39. & dub. quart. numero 92. Turrian. 2. 2. distinction. 19. dub. 3. numero quarto Bonac. de restitution. disputatio ne 1. quæstione 8. puncto secundo numero 24. & alij passim.

Crediderim, nullam habendam esse quoad hoc paupertatis rationem. Retenta enim nostra sententia superius expressa, quod priori creditori personali prius soluendum sit, consequenter dicendum est, siue pauperis damnum extrinsecum, siue intrinsecum maius sit, si tamen divites sit prior tempore, huic esse prius integrè soluendum, quam pauperi. Quia sicut si essent duo divites, quorum primo deberentur centum & secundo mille, prius essent soluenda integrè illa centum, quam pars aliqua secundo, licet huius secundi damnum gravius esset, quam illius primi, sic licet pauperis damnum æstimeretur duplum propter eius inopiam, vel propter damnum extrinsecum, si tamen sit posterior tempore praferendus est divites quoad integram sui debiti, etiam minoris solutionem, sic etiam faciendum esset si essent creditores cum hypotheca, & hypotheca divitis esset prior. Ergo eodem modo faciendum erit, licet sint debita personalia, cum prioritas temporis in nostra sententia det ius prælationis contra alios creditores personales non privilegiatos, sicut dat hypotheca.

344
Nec debet,
nec potest.

345
Auctoris
placitum.

DVBIVM LXXXIII.

An primò petens possit praferri alijs creditoribus eiusdem qualitatis, hoc est, non hypothecariis, nec habentibus privilegium prælationis?

Praferri potest. Quia id debetur ei ob vigilantiam maiorem suam in petendo; dummodo, in quam, ijs quibus praefertur, hypothecarij non sint, nec habeant prælationis privilegium, in iis enim antiquitas hypothecæ, prælatione privilegiata observanda est. Sic Nanarr. sum. cap. 17. num. 52. Sylv. v. Restit. 6. q. 3. l. effi. l. 2. c. 15. dub. 5. Eandem sententiam quoad forum externum amplectitur Moli. tomo secundo d. 536.

Praferri non potest. Quia in foro externo negatur actio contra eum, qui suum debitum

346
Praferri
potest.

347

³⁴⁸ *proferri*
à debitore prius accepit impotente aliis soluere
dummodo id non fiat, postquam facta est bo-
norum cessio, vel ad publicam auctoritatem
sit auocata debitoris solutio in quo casu non
potest creditor exigere à debitore, nec accipe-
re solutionem præter iuris ordinem à Iudice ser-
uandum. Leges autem negantes actionem aliis
creditoribus contra solutionem prius factam
non reddant tutum in conscientia creditorem,
qui prius petiit, vel accipit conscientis debitoris
impotentia. Quia ad multa negatur actio
in foro externo, quæ tamen in consciencia
debetur, ut contingit in venditione supra
iustum pretium, quando excessus dimidium
iusti pretij non attingit; hoc enim fit in foro
externo ad vitandas lites, relicto tamen one-
re conscientie illius, qui iniuste læsit. Ita Val-
quez de restit. c. 11. dub. 5. Turrian. 2.2.d.
19. dub. 3. n. 6. Medina autem Codic. de usur. q. 4.
addit creditorem non posse prius petere, pos-
se tamen solutionem à debitore oblatam accipe-
re, & retinere. Si autem posterior sit tempore
non posse exigere, quia hoc esset inducere debi-
torem ad id, quod ipse non potest iniuste facere.

Ego quidem, retenta sententia, quod inter
creditores æquales non privilegiatos, vel non
magis privilegiatos præferri debeat, qui prior
est tempore: consequenter affirmatim, debito-
rem non posse iuste soluere creditori posteriori
etiam prius petenti, & multo minus non pe-
tenti cum aliorum creditorum præiudicio.
Qui cum solus ille habeat ius prælationis, qui
prior est tempore, nec petitio prior afferat ex
iure positio, vel naturali eiusmodi privilegium
iniuste peroritur ille ordo contra eos, quibus
prælatio de iure naturali competeat.

CAPVT XIX.

Circa alias Restitutionis cir-
cumstantias.

DVBIVM LXXXIV.

Restitutio debita ex delicto, faciendane
est, expensis debitoris, quando
creditor ad alium locum abiit?

³⁴⁹ *Questionis
suarum.*
NOMINE restitutionis ex delicto com-
prehenditur, quod debetur ex furto,
& viis, & ex iniusta lesione, vel dam-
nificatione, &c. Igitur si debitor abiit ex lo-
co, ubi creditor aderat, ad alium locum, expen-
sis debitoris res est immittenda ad creditorem,
Quid vero si creditor in alium locum abiit?
³⁵⁰ *Expensu
debitoris non
est immitti-
da, sed
creditoris.*
Immittenda res est creditoris expensis, non
debitoris. Quia hic non fuit causa discessus, &
ei sufficit præstito esse ad reddendam rem eo lo-
co, ubi eam iniuste à creditore accepit. Sic
Palud. in 4. distinct. 15. quest. secund. articulo
quinto casu 4. D. Antonin. p. 2. tit. 2. capite. 3.
Abbas, Anan. & Rauenna ad c. cum in de v.
fur. quibus fauet inibi Glossa.

Immittenda res est non creditoris, sed de-
bitoris expensis. Quia qui ex delicto debet, con-
sequenter tenetur creditorem indemnem ser-
uare, perinde ac si delictum non præcessisset:
quare parum refert, quod creditor, vel debi-
tor discesserit, solum enim considerandum est,
quid creditor haberet, si non passus fuisset in-
iuriam; atque idem si creditor rem illam attulis-
set secum ad illum alium locum, eo etiam mit-
tenda est debitoris expensis, deductis tamen
expensis illis, quas creditor ultra eas, quas
de facto gessit, addidisset, si rem secum appor-
tasset. Ita Doctores communiter, asserentes, &
approbante Cardinali de Lugo ro. 1. de iustit.
dicto 20. numer. 181.

Equidem primam sententiam merito reiciit à
communi Doctorum iudicium ob adductam
rationem. Addo tamen, si creditor rem ante
profectionem vendidisset posse pretium eo mit-
ti expensis debitoris, nisi dominus mallet rem
suam adhuc extantem ad se remitti: quod tunc
expensis creditoris ipsius faciendum erit, si
expensas transmissionis pretij excederent; nam
hos sumptus non faceret dominus ob delictum,
sed mutato consilio voluit rem habere in eo
loco, in quo, delicto non præcedente, non
habuisset.

DVBIVM LXXXV.

Si dominus plus expendisset rem secum
deferendo, nisi furto ablata fuisset,
quam nunc expendit fur ad illam
transmittendam; debitorne potest,
illum excessum ex re ipsa extrabe-
re, & sibi retinere, nolente Domi-
no illum soluere?

³⁵³ *Non potest*
Minimè potest. Quia debitor non debe-
t ex delicto suo lucrum re portare. Sic
Rebellus de iustit. p. 1. lib. secund. q. 13. sectio.
2. numer. 8.

Potest plane. Quia lucrum illud non est ex
delicto immediate, sed ex industria, ac bona
fortuna. Ita Bonac. cum aliis quos tacito no-
mine memorat d. 1. de restitut. quest. quinta
num. 8. cui videtur fauere P. Valquez de resi.
cap. 10. dub. 1. n. 29.

Ego autem vtor distinctione. Nam vel di-
minutio sumptuum provenit ex eo quod de-
creuerit pretium traiectionis, rerum, vti si
pecunia transferenda erat, quia decreuit pre-
tium cambij: vel si mari transferendum erat
triticum, decreuit pretium naui soluendi. Vel
diminutio provenit ex peculiari debitoris in-
dustria, cui minoris fiat transmissio quam com-
muniter etiam nunc aliis fieret. In primo casu
existimo non posse debitorem illud lucrari, quia
in Domini vilitatem facta est illa decrecio
pretij qui cum non dum transfulerit rem suam
nunc minori pretio transfert; sicut si rei ipsius
valor creuisset in Domini, vilitatem cres-
cit, licet hoc occasione delicti prouenerit. In
secundo autem casu admitto, lucrum illud de-
bitori cessurum; quia ipse solum tenetur, do-
minum indemnem seruare, deductis expensis,
quas Dominus fecisset; non autem tenetur,
peculiarem industriam adhibere, vt sine expen-
sis

³⁵¹
*Expensis
debitoris est
immittenda
non credi-
toris.*

³⁵²
*Primam
sententiam
reicio.*

³⁵⁴
*Potest ipla
fortuna.*

³⁵⁵
*Distinctio
ne quæstion
satisfactio*

EL SCOBAR
Theob. Mor.
Tom. VII. II.
EL. IV

sis nunc res mittatur, & Dominus lucretur illas expensas, quas fecisset.

*Si facienda sint magna expensae ad re-
stituendam rem in loco, ubi cre-
ditor commoratur; gerendane
est restitutio debitoris
ex delicto expensis?*

356
Gerenda
non est.

Si magnas faciendæ sint expensæ ob loci distantiam, vel alia ex causa, non est gerenda restitutio debitoris ex delicto expensis. Quia iustitia non obligat, vt qui vnum aureum, v. gr. furatus est, & non valeat ad Dominum immittere nisi centum expendat, infamatum centum, vt vnus restituit. Ita Scotus, Richard. Gabriel. Angel. Almain. quos affert Valquez ibi, numer. 13. Syluest. v. Restitutio 4. quasi. 4. Molina tom. 3. d. 752. numero 5. Lugo tomo primo de iustit. dist. 20. num. 185. Lessi. l. 2. secund. capite 15. dubio 8. Salom. Arag. & alij, quos affert, ac sequitur Bonacini l. 1. de restit. c. 5. n. 5.

tur, posse differri restitutionem, nisi probabile sit, Domino non displicere, quod amicis eius vel pauperibus detur. Molina affirmat, posse differri, vel omitti etiam restitutionem, quando longè maiores expensæ faciendæ essent, quam sit valor ipsius debiti, & tunc dandam esse pauperibus, vel operibus piis. Cum Molina opi-

Quod ex contractu licito debetur, restituendumne est, debitoris expensis, ipso longius recedente?

Debitoris expensis est restituenda, quando ipse longe circumfuit, & expensæ non magnæ essent. Quia in debitoris utilitatem contractus ille cessat, & ideo debet damna subire, sic aliqui, quos refert Valsquez de restitutione capite decimo, dubio secundo, micro 30.

Non est restituendum debitoris, sed creditoris expensis. Quia etiam abique culpa, & ob necessitatem vel utilitatem propriam debitor longius discesserit, creditor qui mutuum Romanæ dedit cogetur abique sua culpa solutionem recipere in Hispania, unde non nisi magnis expensis Romam possit deferri: nec contractus iustus cum eo onere fuisset: quod idem à fortiori dicendum est in emptione & venditione; pretium enim solvi debet, ubi res traditur, & æstimatur, vt emptio iuste fiat. Ita Caietan. & Sorus apud Valquez num. 31.

Et resolutione aduerto contractus esse in
 triplici differentia. Primò in aliquibus reddi de-
 bet idem, quod acceptum est, vt in depositis,
 & commodato. Secundò in aliis non redditur
 id, quod accipitur, vt in emptione, locatio-
 ne, cenſu, &c. Tertiò in aliis nihil redditur,
 vt in donatione, promissione, legato, &c. De
 debitis hoc tertio genere contractuum omnes
 conueniunt, solutionem non debere fieri ex-
 pensis donatoris, sed reddendum esse id in lo-
 co, in quo erat, quando donatum, vel pro-
 mutuum fuit. Lessi. libro secundæ. cap. 15. num. 8.
 numero 59. Valquez de reſiſſiſ. cap. 10. numero
 58 Bonacin. de reſiſſiſ. diſt. 1. quæſt. quinta. pun-
 ctio. n. 13. Quid ad reliqua duo genera con-
 tractuum, qui proprie contractus dicuntur, hæc
 regulam vniuerſalem cum Molina to. 3. d. 752.
 num. 2. ſtatuo. Vt ſi locus designetur in con-
 tractu, ille ſeruandus ſiſi, ſi verò nullus designa-
 tus ſit, ibi debeat ſolutio fieri, vbi quando
 contractus ſuit factus, inrelligebatur debito-
 rem ſolutionis tempore habiturum domicilium
 Quare ſi debitor præter id, quod tunc cre-
 debatur, aliò migret. debet ſuiſ expenſis mittere
 ſolutionem ad creditorem in eum locum vbi
 debitor permanſurus credebatur.

DVBIVM

DVBIVM LXXXVIII.

*An debeat, absoluti penitens, qui ad-
monitus alias Confessario restitutio-
nem promissit, & non observauit?*

³⁶²
Sequitur
Quæstio.
Quod ad tempus atinet, certum est, debi-
ta ex delicto, vel ex re accepta, statim
esse soluenda: debita autem ex contractu
soluenda esse tempore illo, quo expressè vel
tacitè in contractu est designatum. Quæsierim
verò an debeat absoluti penitens qui admoni-
tus alias a confessario restitutionem promissit, &
non observauit?

³⁶³
Debet ab-
soluti.
Debet absolui, si adest animus restituendi,
& creditor non graue damnum patitur
ex dilatione solutionis. Quia tunc debitor
non est culpæ grauis reus, Molina. *tertio*
dist. 753.
³⁶⁴
Non debet
absoluti.
Absolui non debet, donec restituat. Quia
merito debitor Sacerdos de verò restituendi
proposito, & timet facturum penitentem
quod alias fecit. Ita Caiet. *v. Restitutio cap. 8.*
& alij communiter.

Hoc certè esse crediderim. Quia sicut non est
relinquendus cum concubina intra domum
vel cum alio periculo proximo peccandi, sic nec
cum rei aliene debito, quod maximo obno-
xium est periculi in peccato, periculo. Se-
cus esset, si non potest nunc totum, vel par-
tem restituere, vel si sint tales circumstantiæ
quæ suadeant penitentem, nunc magis ex ani-
mo id promittere, & re ipsa observaturum.
Oportet tamen in hoc casu saltem penitenti
imponere, vt non prius ad Eucharistiam ac-
cedat, quam re ipsa restitutio sit facta.

DVBIVM LXXXIX.

*Quando penitens petit indulgeri, sibi
aliquod tempus, vt paulatim re-
stituatur, & indicatur, id melius
esse creditori, & penitenti: potest-
ne id tempus indulgeri, si mox sol-
uere valeat?*

³⁶⁵
Indulgeri
potest.
Indulgeri quidem potest. Quia si melius est
creditori, qui hoc modo certius debitum
recipiet, & melius etiam esse debi-
tori, qui adduci non potest, vt debitum totum
simul restituatur: absolutio cedit in creditoris
utilitatem, & debitor tandem ab hac obligatio-
ne expedietur. Sic Nauar. *summa cap. 17. num.*
65. Angel. *v. Restitutio ultim. §. 3.* D. Anton.
p. 2. tit. 2. cap. 8. Nauarra *de rest. lib. 4. cap. 4.*
dubio quinto. Quando creditor non parum si-
bi noxiam.

³⁶⁶
Non potest
indulgeri.
Non potest indulgeri. Quia si debitor tene-
tur, & potest statim totum debitum restituere,
& non vult, eo ipso non est dispositus ad
absolutionis beneficium, nec potest illi confes-
sarius obligationem remittere, cum non sit cre-

ditoris procurator. Ita Molina. *tertio dist.*
dist. 756. numer. 1. Medi. *de restit. quæstio. quinta*
Sotus lib. quarto de iust. quæst. 7. articulo 4.
qui immerito citat pro contraria sententia Syl-
uestrum, tenet enim hanc, vt notauit Molina
Aragon. Saloni. Sayros, & alij, quos affert, ac
sequitur plana p. 2. *tratt. 6. resol. 5.*

Ego quidem hanc sententiam vnicè veram
esse iudicans, existimo. Auctores pro contra-
ria citatos id asseruisse; sed quod ex circumstan-
tiis præsentibus possit confessarius præsumere
creditorum contentum esse, vel esse debere, quod
talis dilatio concedatur, quæ eidem creditori
erit utilior. Sed neque tunc poterit penitens
semper absolui, sed tunc solum, quando cre-
ditor irrationabiliter urgere, & iniustus esse
conferetur. Si verò creditor præsumitur illi di-
lationi consentire, eo quod debitor aliter non
vult soluere: tunc quidem confessarius utiliter
gerit creditoris negotium, eam dilationem
concedendo, vt creditor suum debitum reci-
piat ex præsumpta creditoris voluntate; non
tamè poterit debitor absolui, quia tota illa volu-
tas, & licentia præsumpta creditoris nō est libera,
sed coacta, quod debitor aliter nō velit solu-
re, propterea debebat. Non ergo manet debitor in
conscientia tutus, dum debitum totum non offert,
cum possit, atque ideo non est in eo status
dispositus ad absolutionem recipiendam.

DVBIVM XC.

*Qui non habet opportunitatem, aut po-
tentiam restituendi, teneturne
tamen habere propositum re-
stituendi, quando
poterit?*

Tenetur planè. Quia in praxi ferè est im-
possibile, vt qui habuit semel animum
restituendi, quandiu mentem non mutat
per contrariam voluntatem non quæcat habi-
tinaliter in illo affectu, ita vt data occasione
prorumpat in eundem actum voluntatis, &
committat nouum peccatum saltem in affectu
cum id propositum non fouet. Sic Sotus *de ius-*
t. l. 4. quæst. 7. articulo 4. Nauar. *summa capite.*
17. numer. 67.

Non tenetur. Qui à præceptum iustitiæ non
obligat nisi ad restituendum: Ergo sicut iusti-
tia non obligat ad dicendum. Nolo occidere, sed
ad non occidendum: ita præceptum restitutionis
solum ad restituendum obligat, non autem ad
dicendum, volo restituere, quando actu non
est opportunitas. Ita Rebellus *de iust. lib. se-*
cund. quæstio. 17. numero sexto Azor, & alij, quos
refert, ac sequitur Bonac. *de restit. dist. 1. q.*
6. n. 8. Logo *to. secund. de iust. dist. 2. n. 215.*

Hæc sententia in rigore Metaphysico vera
est mihi: sed vt absolui possit debet illum
actum positum habere saltem in consulo:
debet enim habere propositum seruandi omnia
præcepta, quorum vnum est restituendi cum po-
terit. In praxi verò (vti prima sententia anno-
tat) difficile est, vt ille affectus habitualis non
remaneat.

DVBIVM

³⁶⁷
Hoc teneo,
& confir-
mo.

³⁶⁸
Tenetur
quidem.

³⁶⁹
Non tene-
tur.

³⁷⁰
Auctori
iudicium.

EL SCORBAR
Theol. Mor.
Tom. V. VIV. II.
EL. IV
6

DVBIVM XCI.

*Qui multo tempore restituere omittit,
committitne plura peccata?*

371
Committit
unum solū
modo pec-
catum.

Committit unum solummodo numero peccatum non plura quamvis ea omisso per multum duret tempus, & peccatum non discontinuatur per summum, nec per alia, nisi per propositum restituendi statim accommodè possit. Quia omisso restitutionis pro toto eo tempore quamvis longo, est tantum una, imò ipsa prima acceptio moraliter continuatur cum ipsa restitutionis omissione, nam prima acceptio, & omisso sunt moraliter una retentio: Ergo quamvis longo tempore duret, & tantum unum numero peccatum. Quod verò discontinuatur per subsequens restituendi propositum, quando eo cessante, iterum non restituere proponit, probatur: Quia eo proposito elicto, ipsa retentio præcedens, aut omisso restitutionis præcedens definit esse peccatum; Ergo formaliter seu in ratione peccati discontinuatur a retentione aut ab omissione restitutionis sequente post dictum propositum; nam post ipsum cessans incipit esse rursus peccatum, Sic Nauarra de restitu. l. 4. cap. 4. n. 9.

372
Non committit
unum solummodo
peccatum,
sed plura.

Non committit unum solummodo numero peccatum, sed plura, quando eo longo tempore omissionis non adest aliqua sufficiens differendi causa. Quia omisso restitutionis, aut retentionis rei debita quando longo tempore durat pluries moraliter discontinuatur, seu in ratione peccati; Ergo qui longo tempore restituere omittit, plura omissionis admittit peccata. Consequentia patet, antecedens probatur; Quia tunc omisso restitutionis discontinuatur moraliter, seu in ratione peccati, quoties discontinuatur in esse libera, seu quoties definit esse libera; nam omisso absque libertate nequit esse peccatum; omisso autem restitutionis pluries longo in tempore definit esse libera; nam in primis definit esse libera in somno, & in proposito restituendi statim accommodè possit, & impotentia restituendi, quamvis non adsit restituendi propositum; & etiam in consideratione naturali ipsius omissionis, tunc enim ipsa omisso definit esse libera, & humana, seu capax malitiae; & etiam in consideratione naturali ipsius malitiae, quamvis omisso ipsa avertatur; quia tunc definit esse libera in ratione peccati, quāvis sit libera in ratione omissionis; Ergo cū saltē aliquid ex his, quibus omisso definit esse libera, accadat omissioni, quando longo tempore durat, is qui longo tempore omittit restituere, non vno tantum peccato omissionis, sed pluribus numero distinctis irretitur. Ita Valquez de restitu. c. 5. §. 1. dub. 3. Rebel. de iust. p. 1. d. 2. q. 17. sect. 2. Bonac. de restitu. d. 1. q. 6. Hurtad. de iust. disp. 3. disp. 6. & alij.

373
Idem affirmo.

Idem affirmo. Quia licet tota omisso sit physice una, imò & prima acceptio in esse physico moraliter contigetur cum ipsa omissione, quando etiam res retinetur in esse tamē morali, seu peccati discontinuatur non

solum proposito restituendi in quo Nauarra mecum convenit, sed etiam in reliquis præfatis.

CAPVT XIX.

*Circa causas à Restitutione
excusantes.*

DVBIVM XCII.

Licet quis clam accepit decem aureos à quodam, ut ius extrema necessitati subveniret, sed sine aureorum illorum insumptione extrema illa necessitas abscissi: Teneturne restituere aureos huiusmodi?

NON tenetur. Quia in extrema sunt omnia, sicut ergo in ea necessitate potuit ille rem alienam accipere, & mox ablumere, ita à fortiori poterit sibi viiupare, cum per accidens fuerit, aureos illos nummos, quorum tunc extremè indigens dominus erat, absumptos non fuisse, sic viri de libertaria Republica optimè meriti, quos consului.

Tenetur planè si res extet in propria specie, elapsa ea necessitate, eam Domino reddere. Quia ea non eguit ad suam necessitatem sui levandam, cum adhuc non consumpta perleperet; extrema autem illa indigentia fuit, quæ acceptionem illam honestavit, qua non existente, nullus adest titulus, qui huiusmodi iustificet retentionem. Ita Valquez c. 2. de elemos. dub. 4. Coinch. d. 27. de charit. dub. 30. num. 167. Lugo to. 1. de iust. d. 21. n. 1.

Certè qui accipit aliena ad suam necessitatem sublevandam, aliquando potest illa sibi omnino viiupare absque restituendi obligatione; aliquando autem solum potest ad tempus accipere cum obligatione restituendi postea rem acceptam, vel etiam eius valorem, imò & pretium vñs rei acceptæ. Vnde in casu nostro dixerim, si res extet in propria specie restituendam esse Domino ob rationem pro secunda sententia expressam. Addiderim, si quis mutuum acceperat ante illam necessitatem, ob quam à restitutione excusatur, transacta necessitate solvere mutuum debere. Quia per mutuum præcedens translatus est Dominium in illum pecuniæ mutuo acceptæ.

Ergo in necessitate non eguit pecunia, sed per illam iam suam suæ occurrit necessitati.

DVBIVM

DVBIVM XCIII.

Pecuniam vel rem quis ex delicto habebat, & in necessitate extrema consumpsit; manetne obligatio postea pecuniam, aut rei valorem restituendi?

377
Obligatio manet

Manet obligatio, quia licet pecuniam, vel rem alienam sine delicto habens possit in necessitate extrema succurrere, absumere sine restituendi obligatione: delictum, quo huiusmodi pecuniam, aut rem acquisivit, raptorem facit restitutioni obnoxium, ne sua cui faveat aut commodum afferat iniquitas. Sic Scot. Richard. Palud. & Sylvest. quos citat, & sequitur Lessius. l. 2. c. 16. dub. 1. n. 6.

378
Non manet obligatio.

Obligatio non manet, quia quod obligatio fuerit ex delicto, vel ex contractu, nihil refert si extrema necessitas superveniens ius illi dedit rem illam consumendi. Ergo si obligatio ex contractu restitutioni obnoxia non est, consequenter idem est afferendum de obligatione orta ex delicto. Ita aliqui, quos pressio nomine memorat, & sequitur Lugo to. 1. de iust. d. 2. n. 3. Vasquez, Coninch, & Nanarra ab ipso citati.

379
Item sententia, aliter qua additur.

Ego autem sic dissolvam quaestionem. Si fur ante necessitatem pecunias furatus fuerit, & ita suis admisit, vel mixtione Dominium earum comparaverit, & postea necessitate superveniente, eas absumpsit, obligatus manet ad restitutionem; quia tunc nihil alienum ob necessitatem accepit, sed proprias pecunias: obligatio autem personalis ad solvendum tantundem pecuniae, non fuit ob necessitatem extincta, cum obligatio illa nihil deseruierit ad occurrendum necessitati. Similiter si triticum adhuc alienum fortium in necessitate postea consumpsit, videndum erit, an necessitas fuerit talis, qua posset tantundem tritici denovo accipere absque obligatione villa solvendi postea pretium; an vero ut solum posset accipere cum tali obligatione; & ita etiam iudicandum erit de fure consumente in necessitate triticum, quod antea furatus fuerat.

DVBIVM XCIV.

Qui pressus necessitate rem assumpsit alienam, teneturne restituere, quando creditor in equali necessitate versatur?

380
Quaestio ista

Conveniunt Doctores quod si subtrahitio rei illius creditor ad aequalem necessitatem deveniat non liceat cuique auferre, ad suam necessitatem subleuandam, idcircoque si accepit, ad restituendum obligatur. Quia in pari causa ac periculo melior est conditio domini possidentis. Quid autem si quis extreme indigens ab alio accepit pecuniam simili egestate laborante?

381

Restituere non tenetur. Quia creditor, mi-

nime retinet illius rei ablatae dominium, cum in extrema necessitate omnia sint communia, & melior sit conditio debitoris possidentis, etiam si ex delicto possidere inceperit, & deferre restitutionem; Ergo a fortiori, si ad extremam necessitatem subleuandam tunc egestate creditore accepit Sic Bonac. de rest. d. 1. q. ult. punct. 1. numer. 31. Lessius lib. secund. cap. 16. numero 31.

Restituere non tenetur.

382
Tenetur restituere.

Si quis rem extra necessitatem furto accepit & postea Dominus incipiat extreme indigere, debet illi restituere, etiam si ipse simul, vel etiam post illum extreme indigeat. Quia ille alius cum dominus adhuc sit, debet aliis praferri in equali necessitate. Ita Vasquez de elemos. c. 1. dub. 9.

383
Auctoris iudicium

Sententiam P. Vasquez reicit Bonacina, quia supponit falsum, nempe creditorem adhuc retinere rei ablatae dominium. Sed verius hac sententia falsum supponit. Nam fur nunquam potuit Dominium illius rei acquirere aut creditorem suo Dominio priorem; quia necessitas extrema non dat ius rem alienam usurpandi, appropriandique sibi, quando eius Dominus in equali inest necessitate, si ergo iam Dominus extreme re illa indigebat, quando fur cepit illa indigere, non potuit necessitatis titulo eam rem a Dominio prioris Domini extrahere. Profecto si non attendendum esset ad dominium, sed solum ad possessionem iustam, vel iniustam, sequeretur, quod si in extrema necessitate abstulisti panem a domino in necessitate equali existente, licet peccaveris auferendo, non tamen teneris postea ad restitutionem, & possessio praesens postea te Domino praefert; consequens vero est falsum, & negatur ab illis Auctoribus: Ergo necessitas extrema non tollit, quod praeferendus sit Dominus.

DVBIVM CXV.

Ob extremam necessitatem non solum suam, sed tuorum parentum liberorum, uxoris, fratrum, poterisne restitutionem omittere, vel differre?

Non poteris omittere, vel differre. Quia hoc solummodo concessum est ad propriam necessitatem subleuandam: aliis autem extreme indigentibus id etiam licebit accipere & eius vel omittere restitutionem, vel differre, tibi auctorem non licet ad eos subleuandos accipere. Sic Covar. & alij apud Lessium l. secund. cap. 16. numer. 15.

384
Non poteris omittere

Poteris quidem. Quia licet cuilibet accipere etiam aliena ad subleuandum proximo cuiuslibet extreme indigenti, (proximus enim alter ego,) quando ex propriis bonis non potest illi subuenire; Ergo & poteris restitutionem omittere, vel differre; Ergo a fortiori id licebit ad tuorum parentum, liberorum, uxoris fratrum extreme egestatum necessitatem subleuandam. Ita Sotus, Ludou. Lopez ab eodem Lessio citati. Toletus de septem peccatis capitalibus cap. 39. id de fratribus asserit quod probabile indicat. Lessius

385
Poteris quidem.

84 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

Lessius. Lugo. *tomo primo de iustit. dispnt. 2. 1. numer. quinto.*

Non solum id verum existimo ad tuorum parentum, liberorum, vxoris, fratrumque extremam inopiam subleuandam, sed & ciuilibet extreme genti succurrendum. Certe Lessius *numero 15.* id concedit de graui proximi necessitate, à fortiori id debebat concedere de extrema, si ergò licet aliena ob eam causam accipere, multo magis licebit retinere, differendo restitutionem, quamdiu durat necessitas.

DVBIVM XCVI.

An ob graue detrimentum, quod quis ex restitutione in bonis fortuna incurret, possit eam differre?

³⁸⁶ *Potest quidem.* Quia probabilis admodum sententia est debitorem ex delicto, quando longe maiores expensas facturum esset in restituenda domino, quam esset illius valor, non debere cum tanto suo onere eam Domino mittere, sed posse expectare tempus, quo sine tanto suo onere eam restituat. Ex qua Doctrina aperte sequitur, detrimentum magnū in restitutione subeundū dare facultatem differendi restitutionem. Parum enim refert, quod detrimentum sequatur ex expensis ad rem mittendam necessariis, vel ex alio capite, si debitor æque patitur in vno casu, ac in alio. Igitur qui debet centum aureos, potest differre solutionem, si non potest nunc restituere, nisi domum, vel prædium multo minoris vendat, quam valet. Item potest solutionem vir nobilis differre, ne cogatur priuare se omni famulorum obsequio, & a sui similibus abstinere confortio. Sic D. Antonin. Scot. Henric. Nanar. quos affert, ac sequitur Bonac. *de restit. d. 1. quæst. ultim. pun. 1. num. 22. Lessi. lib. 2. c. 16. n. 22. Et 25.*

³⁸⁷ *Minime potest.* Quia non videtur creditor debere consentire, dilationi, ut debitor à statu non decadat. Nam superior status non est debitis magis vni, quam aliis, spectata hominum conditione, sicut enim fortuna solet quosdam ad superiorem statum eleuare, sic eadem fortuna alios ad inferiorem deiecit. Et quia in foro externo quando a cessionem bonorum deuenit debitor spoliatur iuste omnibus suis bonis relictis solum quotidianis non pretiosis vestibus, ac alimentis, iuxta suum statum. Neque obstat aliquibus ex privilegio concedit ut non cogantur soluere ultra id, quod commodè possunt; hæc enim sunt indulta specialia, quæ potius ostendant, rigorem iuris in contrarium esse, & obligare ad restituendum statim etiam si debitor egere in posterum compellatur. Ita Molina *tomo tertio de iustit. dispensation. 754.* cum alijs Caietan. *v. Restitutio. quæstion. sexta* Socius *libro quarto de iustit. quæstion. septima. articulo 4.* si id ex delicto debeat.

³⁸⁸ *Auctoris resolutio.* Profecto sententia hæc licet speculatiue possit sustineri, in praxi tamen nimium est rigida, & argumenta pro ea adducta nimium probante iudico. Primum, quia concluderent, quando soluere debitor non potest debitum centum a-

reorum, nisi perdat centum millia propter expensas in restitutione faciendas, vel quia cogetur vendere bona illius valoris pro centum aureis, adhuc ad id obligari, & creditorem posse vigere pro solutione sui debiti statim faciendâ: quod tamen non est credibile, neque æquitas naturalis id patitur. Patendum ergo est, aliquando ex detrimento, quod debitor sequitur, posse licite saltem differri ad tempus restitutionem, quo sine tanto detrimento geri valeat. Deinde quia illa argumenta ex foro externo deducta probarent, etiam in quasi extrema debitoris necessitate restituendum esse; nam in foro externo vix admittitur exculatio debitoris in extrema necessitate. Vnde primæ sententiæ adhaereo.

DVBIVM XCVII.

An quando debitor iuste excusatur à restitutione statim faciendâ ob notabile detrimentum, debeat postea ultra debitum ipsum restituere etiam damnum lucris cessantis, quod creditor ob eam dilationem est passus?

³⁸⁹ *Debet profecto.* Quia tenetur tacito pacto, velle dilationem sub onere relatiendi damna, quæ ea de causa creditor patitur; nec enim creditor tenetur ex iustitia, sed ex charitate illud damnum propter debitorem sustinere. Sic Caietan. *2. 2. q. 62. articulo 8. dicens, si debitor restitutionem distulit, ut vitaret damnum proprium in bonis fortunæ, tenetur ad compensandum postea damna creditoris; sed quando distulit, ut vitaret damnum in bonis ordinis superioris, ut in bonis corporis, famæ, vel honoris.* Molina *tomo tertio de iustit. dispnt. 755. ad finem,* dicit, utroque casu teneri. Rebellus *p. 1. de iust. lib. secundum quæstionem 17. sect. 4. numer. secunda.* & Nanarra *lib. 4. de restit. cap. 4. num. 56. contestantur.*

³⁹⁰ *Non debet.* Minime debet. Quia neque ex iniusta acceptatione tenetur, cum in ea mora non peccauerit; neque ex priori delicto processerit; neque ex re accepta; neque etiam ex contractu, quia ad casum fortuitum, & inculpabilem non te obligasti vti ille est casus. Ita Lessi. *libro secund. cap. 16. num. 32. Et 31. Lugo to. 1. de iust. d. 2. 1. numero 13.*

³⁹¹ *Quid dicitur expono.* Ego existimo in presenti differentiam esse inter debitorem ex delicto, vel ex contractu, nam qui debet ex delicto, cum culpabiliter sit cendum causa totius damni secuti, etiam si illud postea fortuito eueniat, totum debet restituere, etiam si absque nona eius culpa postea subsequatur. Vnde etiam si postea non teneatur, nec possit restituere etiam ob grauem vel extremam necessitatem, debet postea omnia creditoris damna rescire; quia omnia ex eius delicto primo ortum habere, si autem debitor sit ex re accepta, certum est, non teneri ad damna emergentia interim suo domino, quandiu in mora culpabili non fuit, si verò fuit in mora culpabili, iam erit deinceps debitor ex delicto, & tenebitur ad damna omnia. Si autem nondum fuit in mora culpabili, & quidem moraliter peccaminosa,

minola non tenebitur ad damnum graue restituendum.

DVBIVM XCVIII.

An detrimentum graue debitoris sufficiat, non solum ad differendam solutionem, sed etiam ad omittendam, quando non est spes, quod cum minori detrimento poterit postea restituiri.

392 Non sufficit. Quia eo in casu creditor ins habet ad rem suam recuperandam, nec vilo ex capite tenetur ab eo onere debitorem liberare. Sic Mol. to. 3. de iust. d. 754. §. Quando vero absque. Quod videtur inponere Lel. l. 2. c. 16. dub. 2. ubi temper ex graui detrimento facultatem solum concedit, ad differendam solutionem, nunquam tamen ad omittendam.

393 Sufficit plane, vt simpliciter omittatur restitutio, persequente eadem causa, & ratione, quando debita non sunt contracta ex delicto. Quia si necessitas hanc concedit, vt possint aliena capi; etiam liberat omnino ad restitutionem: nam si potest debitor in eo casu aliena accipere, quanto magis poterit non solueret, quod debet. Ita Reb. de iust. p. 1. d. 2. q. 17. sect. 4. n. 26. & alij.

394 Certe si debita non sint ex delicto crediderim, posse detrimentum illud debitoris persequens in perpetuum a restitutione excusare. Debet autem ad hoc detrimentum debitoris esse multo maius, quam ad restitutionem differendam, quia multo maius detrimentum est creditoris fraudari in perpetuum, quam solum ad tempus suo debito, quare maius detrimentum debitoris requiritur ad hoc maius creditoris detrimentum superandum. Posito tamen excessu in debita proportionem, idem erit dicendum, quia sicut detrimentum, vt quatuor, quod creditor ex dilatione patitur, potest permitti propter detrimentum maius aliquod debitoris, ita detrimentum vt decem eiusdem creditoris ex omissione proueniens, poterit superari ex detrimento maiori eiusdem debitoris semper persequente.

DVBIVM XCIX.

An Debitor excusetur, a restitutione facienda creditori nocitura?

395 Exemplum commune est, quando dominus perit a te tuum gladium tibi commodatum, quo vult se, vel alterum iniuste interimere, vel peti solum mutuum tibi datum, quia vult indere, vel meretrici dare ad peccandum. Conueniant autem omnes, si creditor repetat suum debitum ad laedendum aliquem contra iustitiam, & possis absque graui tuo damno differre solutionem, esse obligationem differendi, ad damnum proximi vitandum. Lege ressum l. 2. c. 16. dub. 4. & Molinam to. 3. d. 755. Quia si iustitiam itaque, cum quando restitutio non affert detrimentum alteri, nisi solummodo Esch. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

ipso creditori, sit etiam illam differenti obligatio?

Non est obligatio differendi, nec debitor excusatur ab ea gerenda restitutione. Quia petit creditor quod suum est, & sufficit correctione in praeiudicium debitoris, ne illi res sua abutatur. An non vxor tenetur reddere conjugale debitum marito petenti, etiam si ipse illicite petat contra votum castitatis? Quis dubitet? Ergo debitor etiam debet reddere creditori pecunias, licet ipse illicite petat, vt eis cum peccato abutatur. Sic Nauar. de rest. l. 4. c. 2. n. 34. Azor. p. 3. l. 4. c. 39. sine, Sanch. de matr. l. 9. d. 6. Bon. de rest. d. 1. q. ult. p. 1. n. 1.

397 Est quidem differendi obligatio, excusaturque debitor a restitutione tunc gerenda. Quia charitas obligat ad impediendum proximi damnum, quoties absque graui incommodo quis potest. Ita Lel. citat. Mol. ubi sup. n. 2. Reginald. & alij, quos affert, Bonac. ibi. Lugo to. 1. de iust. d. 2. n. 26.

398 Crediderim, per se loquendo, debere illum solutionem differre, ex qua graue nocumentum soli creditori sequatur, quando id sine graui incommodo gerere potest. Nam charitas obligat ad impediendum proximi peccatum, quoties id fieri potest. Quare sicut tunc debeo ad eum finem correctionem praeiudicare, vt aduersarij fatentur, sic etiam debeo solutionem differre, si absque graui incommodo facere possum. Vnde si carnes alienas creditor a me petat (v.g.) ad violandum ieiunium debeo solutionem differre in sequentem diem restitutionem, si facile possum, vt eis licite ille velci valeat. Profecto consequenter dixerim, vxorem posse, ac debere negare debitum marito voto castitatis obstricto, si commode valeat ita eius futurum peccatum impedire. De facto tamen raro tenebitur ad negandum, quia actio reddendi ex se semper est indifferens, & quia parum vtilitatis ex negatione illa speratur, nam maritus vrgebit, & alias fortasse causas negandi in vxore esse concipiet, & passione pressus insistet. Ceterum cum vxor habeat ius petendi (nisi ipsa etiam sit castitatis adstricta voto) potest tunc facile ipso iure suo vt, ac petere, quo casu iam maritus licite reddet vxori petenti, licet voto sit castitatis obstrictus.

DVBIVM C.

An peccet contra iustitiam, qui restituit creditori debitum, quo ipse abusus est, debitore sciente, in alterius iniuriam?

Non peccat contra iustitiam, sed solummodo contra charitatem, nisi eo animo reddat, vt creditor in alterius iniuriam abutatur. Quia illa actio reddendi debitum, gladium, v.g. indifferens est reddenti, qui non intendit proximi damnum. Si autem sciat gladium a creditore requiri ad occidendum, peccabit quidem contra charitatem, cum impedire poterit damnum illud, differens solutionem. Sic Mol. to. 3. d. 755. n. 1. & alij.

Contra iustitiam peccat. Quia proximus, quem creditor tunc conatur occidere, habet ius ne gladium ei absque urgente necessitate, submittes; quando cum vult occidere, nam illa actio reddendi gladium nimis proxime

H accedit

EL SCORBAR
Theol. Mor.
Tom. V. V. II.
EL IV

86 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

accedit ad eius necem, nec nisi ex gravissima necessitate licita reddi potest, in nostro autem casu nulla urget necessitas, ut gladium reddas, imò saltem ex charitate est necessitas non reddendi, ut adversarij fatentur: Ergo agis contra ius, proximi, & verè ad eius mortem cooperaris. Ita Lel. l. 2. c. 16. n. 59. quem cum alijs sequitur Bon. de res. d. 1. q. ult. pun. 1. n. 8.

401
Hoc mihi
verum:

Hunc sententiam probabiliorē esse crediderim. Nam ille, qui proprium gladium commodat volenti alium occidere, peccat contra iustitiam, & ad necem cooperatur, quia subministratio gladij in ijs circumstantijs est cooperatio nimis proxima, & quasi determinata ad necem, atque adeo contra ius illius, qui occiditur, nisi gravissima causa necessitatis excusetur. Ergo cum in nostro casu non sit talis necessitas, non minus erit contra iustitiam, siquidem non minus influit. Quare tenebitur ille ad restitutionem damnorum, sicut vera causa cooperans iniuste homicidio.

DVBIVM CI.

An sicut fas est, solutionem differre propter creditoris detrimentum, sic liceat ei usurpare res suas, & ad tempus retinere ob eandem rationem.

402
Non licet.

Non licet, quia rarissimū erit, ut quis sine gravissimo incommodo proprio id valeat prestare, cum se se exponat periculo infamiae furto suspectus, & fortasse poenae, si furtum detegatur; sic nonnulli non infimae notae Theologi.

403
Licet plane

Licet omnino. Quia iustum est procurare, ut proximi peccatum impediatur, ob quod vel vitam prostituere, & despiciere fatum: sanctum prorsus est. Unde fas erit surripere fœmine fucos, & pigmenta quibus allicit homines ad libidinem, & lufori instrumenta luforia, quae habet ad inique ludendum. Ita Mol. 10. 3. d. 755. n. 3. Sor. l. 4. de iust. q. 7. a. 1. D. Ant. p. 2. 10. 1. c. 14 §. 2. Nauar. sum. c. 17. n. 5. & 63.

404
Hoc mihi
vnicè verū,
quod tamen
expono.

Hoc mihi verum vnicè, si tamen illo modo impediatur peccata, alioquin si alia similia statim essent emenda, non liceret ea surripere. Adiderim, ad hoc faciendum non esse obligationem ex iustitia in persona saltem priuata, quia hic non impediens eo modo peccata illa, nullatenus eis censetur cooperari, sed solum permittit, seu non impedit, quod non est contra iustitiam. Deinde annoto, maiorem causam requiri ad hoc faciendum, quia multo maius habet ius dominus ad furtum prohibendū, quam ad exigendam solutionem, quae saepe ob minores causas differri licitè potest, propter quas tamen non licet aliena accipere. Denique multo maior, & gravior causa desideraretur, ut esset obligatio ex charitate ad id gerendum, quod rarissimum erit, quia vix (ut Accitores primae sententiae innunt) sine notabili incommodo suo poterit quis id facere, cum se periculo infamiae, ac poena exponat.

DVBIVM CII.

An aliquando liceat priuato cuique, per vim auferre volenti peccare, quod suum est, ut peccatum impediatur.

Nunquam id licet priuato cuique. Quia peccata eo modo impedire proprium est solum publicae potestatis, vel eius, cui id ex officio incumbit, sic Mol. 10. 3. d. 755. n. 3.

Id licet aliquando. Quia si aliquis vult se ipsum occidere, licitè quidem auferetur ei per vim gladius, ne se interimat, imò saepe obligatio erit, per vim auferendi. Ita Lugo 10. 1. de iust. d. 21. n. 34.

Existimo propter hanc rationem P. Molinae sententiam in vniuersum loquendo, veram non esse. Monuerim tamen ad hominem à crimine vi renouandum, gravissimam requiri causam. Nam volentem verb. grat. ad patrandam libidinem pergere non licebit priuato per vim detinere, & includere, ac ligare, ne ire valeat, quia usurpatio illa iurisdictionis non potest sine gravissima causa in initium assumi abique iniuria notabili, posita tamen causa proportionata, vel aliqua superioritate personae cogentis; licitum hoc erit, & aliquando, licet raro, obligatorium.

DVBIVM CIII.

Quando cessio bonorum fit in loco publico cum certis caremoniis ignominiosis à lege statutis, extinguitur ne, omnino ulterius integrè debita soluendi obligatio in conscientia?

Recolo ex sect. 1. ob commune bonum introductum esse iure civili cessionis bonorum beneficium, ut debitores, qui propter debita civilia conueniuntur, ac detruduntur in carcerem, quando non sunt soluendo, possint cedere bonis suis, eaq; omnia iuridice tradere, ut creditoribus quantum fieri possit, ex illis satisfiat, l. 1. C. qui bonis cedere possunt. Verum facta bonorum cessione, duo privilegia, seu commoda consequitur, qui bonis cedit. Primum est, quod à carcere liberatur; nec amplius potest molestari l. 4. §. Sabinius ff. de cess. bonor. secundū est, quod si postea aliqua bona acquirit, non spoliatur omnibus hisce bonis, sed solum conuenitur in quantum commodè facere potest, & relicta ei parca quidem, sed congrua sustentatione, dicta leg. & duab. seqq. ff. de cess. bonor. l. ex contractu. C. de bon. aufer. ind. possid. §. ult. Inst. de actio. Quod etiam in conscientia fore locum habet, cum sit privilegium iure concessum, & contractus iuxta leges sint celebrati. His suppositis, quaesierim, an cessio bonorum facta in loco publico cum caremoniis ignominiosis à lege statutis, extinguitur omnino

408
Nonnulla
Recolo.

406 *Omnino*
extinguitur
omnino in conscientia obligatio ulterius integre debita solvendi.
Omnino extinguitur. Quia illa poena, & ignominia subitui videtur. Integre loco solutionis. Sic nonnulli, quos, pressio nomine, memorat Lel. l. 2. c. 16. n. 49. Elias Danza in pugna Doctor. c. 3. de contrumace, nu. 12. Navar. collect. 3. n. 1. apud Dianam p. 3. n. 4. ref. 78.

407 *Non extinguitur*
omnino
Non extinguitur omnino obligatio in conscientia ulterius integre solvendi. Quia ignominia illa non extinguit, obligationem naturalem solvendi debitorum, sed est poena propter culpam praesumptam contrahentis debita supra suas vires, & ad deterrendos alios, ne prodigalitate, ac negligentia ad similem deveniant statum. Ita Comar. l. 2. var. c. 1. n. 6. Lel. citat. Mol. 10. 3. de iust. d. 75. §. Quamvis qui bonis, Fill. ro. 2. n. 3. n. 1. 3. Bonac. de rest. d. 1. q. ult. p. 1. nu. 38. reit. de iust. d. 17. dub. 2. n. 2.

408 *He tenet*
dam.
Certe hoc omnino tenendum. Quia nec in foro externo id nullus admittit, ut constat ex l. Cum, & filij familias C. qui bonis cedere possunt.

DVBIVM CIV.

An qui bonis cedit, possit de bonis antea habitis licite occultare aliqua ad vivendum iuxta suum statum?

409 *Licitum id*
posse.
Licitum id potest. Quia ex legibus civilibus aperte colligitur. Sic Lel. l. 2. c. 16. n. 49. & alij postea citandi.

410 *Non potest*
id licite.
Id licite non potest. Quia nullum est in legibus ad id ascendendum, fundamentum, loquuntur enim leges solum de bonis postea acquisitis, ex quibus retinere poterit debitor, quantum sufficit ad se, parce quidem, iuxta suam conditionem sustentandum. Ita Lugo tom. 1. de iust. d. 2. n. 41.

411 *Primum*
prima be-
nef. sen-
tentia, nam
explicat
confirma.
Scio, Theologos communiter dicere, de bonis etiam antea habitis posse retinere illum, quantum satis est, ut renuter iuxta suum vivat statum. Sylvest. v. Restitut. 7. q. 6. Navarra de rest. l. 4. c. 4. n. 60. Bonac. de restitut. d. 1. quest. ultim. punct. 1. n. 37. Qui assert. rebellum l. 2. de rest. q. 17. sect. 4. n. 30. sed ille solum videtur loqui de bonis post cessionem acquisitis, licet non se satis explicet. Loquuntur autem hi de debitore, qui absque culpa bonis cedit, non de debitore ex delicto. Quare immerito Diana dicit, id etiam procedere in debitore ex delicto notorio. Pro qua sententia citat Lel. n. 63. ex errore, nempe pro n. 46. sed ibi Lellus loquitur de bonis acquisitis solum post cessionem, ibi. De quibus etiam is, qui debitor est ex delicto potest retinere quantum necessarium est, ut pro sua conditione non indecoro vivat. Postea autem loquens de bonis, quae erant ante cessionem, de quibus falso dicit, quod leges permittant ex ijs etiam retinere alimenta necessaria, subdit. Quod est equitati consentaneum in debitore, qui absque culpa non est solvendo. Non ergo loquitur de debitore ex delicto, imo neque de debitore ex contractu, qui culpa sua factus est impotens ad solvendum. Loquendo ergo de re ipsa, dixerim, ex natura rei, & in foro conscientiae, posse Esob. & Menad. Theol. Moral. Tom. V.

debitorem retinere sibi necessaria ad se parce sustentandum, quando sine illis esset in gravi necessitate constitutus, de bonis ante cessionem habitis. Aduerto tamen, quando debitor ex contractu ea de causa occultat, & retinet sibi necessaria alimenta, non posse in conscientia vel privilegij in iure concessis eis, qui bonis cedunt. Quia cessio bonorum in iure tunc datur. Quando omnia bona praesentia ceduntur ad debitorem solutionem, qui autem aliqua bona sibi retinet ad alimenta necessaria, non facit veram bonorum cessionem. cui in iure privilegia conceduntur. Quare ex bonis postea acquisitis non poterit tantum fortasse retinere, quia privilegium illud, quod ex ijs bonis non debeat solvete, nisi quantum commode possit, concessum est solum post veram bonorum cessionem, & postquam omnia bona debitoris semel vendita sunt, poterit tamen ex ijs in foro conscientiae retinere, quantum necesse est, ut extrinsecam, vel gravem necessitatem non pariat, hoc enim non ex privilegio, sed ex iure naturae ipsi conceditur.

DVBIVM CV.

An cessio bonorum cum privilegijs consequentibus concedatur non solum pro debitis ex contractu, sed etiam pro debitis ex delicto oris?

412 *Questionis*
statum.
NOMINE debiti ex delicto intelliguntur illa etiam, quae licet ex contractu descendunt, postea vero vel propter moram culpabilem, vel propter aliud debitum admixtum, factae iam debita ex delicto. Quae si rim itaque, an pro huiusmodi debitis possit fieri cessio bonorum, sicut pro debitis ex contractu obortis?

413 *Potest qui-*
dem.
Potest quidem. Quia iura indifferenter de vno, & altero debito loquuntur. Sic Gregor. l. 2. per l. 4. tit. 1. §. partita 5. glo. penult. Comar. l. 2. var. c. 1. n. 8. Gutier. de iure conf. c. 17. n. 27.

414 *Non potest*
Minime potest. Quia de iure communi non est id concessum nisi debitoribus, qui merè civiliter debent, de quibus solis leges loquuntur, quando bonorum cessionem concedunt. Ita Mol. ro. 3. de iust. d. 57. §. His tamen constitutis. Lugo ro. 1. de iust. d. 2. n. 43. & alij.

415 *His adha-*
reo.
His adhæreo, sciens tamen, de iure Hispano id peculiariter extendi ad debitorem ex delicto l. 9. tit. 16. l. 5. non collect. non tamen de poena ob delictum parti offensa applicata. Quod etiam de iure Gallico sancitum esse ex repellano refert Covarruvias. Vnde infert Molina, facta illa extensione ad debita ex delicto, gaudere fortasse clericos in eisdem Regnis privilegio, ut nec propter debita ex delicto possint incarcerari, sicut prius non poterant propter debita civilia ex cap. Odoardus, de solut. *

EL SCORAR
Theol. Mor.
Tom. V. V. IV. II.
EL IV

DV B I V M C V I.

*Privilegium clericis concessum Cap. Odo-
ardus ne indigeant cessione bonorum,
ut pro debitis non incarcerationentur, in-
telligiturne, de omnibus clericis sacro
ordine non initiatis?*

416
Nonnulla
premitto.

IN Cap. Odoardus, de solus. coacceditur quod Clericus, qui solvere non potest, non possit pro debitis excommunicari. Vnde Glossa in c. Miles. ff. de re iudica. & cap. studeat, dist. 50. Abbas, Imola, Archidiaconus, & alij Doctores colligunt, Clericum non posse pro debitis civilibus carceri addici, nec conveniri, nisi quantum facere possit, deductis necessariis ad alimenta: ne in status Ecclesiastici opprobrium mendicare cogatur. Vnde non potest Clericus huic privilegio renunciare, quia esset in praedictum status Ecclesiastici: idem mihi certum non indigere cum bonorum cessione, quae introducta est ad vitandum carcerem, & retinendum ex postea acquisitis, quae necessaria fuerint ad alimenta, & ad decenter vivendum. Requisierim autem, an hoc intelligendum sit de omnibus Clericis, an solum de solis ordinis sacro initiatis?

417
Non intel-
ligendum
de omnibus
Clericis.

Non intelligendum de omnibus Clericis, sed solum de eo, qui sacro ordine est initiatus, vel qui proprio ministerio Ecclesiae inseruit. Quia ad hos speciatim pertinet incarcerationis indentia, a qua ex huiusmodi privilegio liberantur, sic Couar. l. 2. variat. c. 1. n. 9.

418
De omnib.
Clericis in-
telligendū.

De omnibus Clericis intelligendum privilegium. Quia semper indecens est, Clericum vel sola tonsura prima initiatum ob debita civilia carceri addici. Vnde non coarctandum privilegium ad solum Clericum in sacris constitutum, dum expresse id in textu illo non annotatur. Ita Rebuffus apud Lessium l. 2. c. 16. n. 51.

419
Auctoris
resolutio.

Ego autem privilegium illud extendo cum eodem Lessio ad eos, qui iuxta Tridentinum sess. 25. c. 6. gaudent privilegio fori exceptis tamen coniugatis. Quare comprehendit omnes habentes ordinem Sacrum, vel Ecclesiasticum beneficium: ac eos, qui cum habitu, ac tonsura alicui Ecclesiae ex mandato Episcopi inseruiunt ac denique eos, qui in seminario Clericorum aut in aliqua Schola, vel universitate de licentia Episcopi, quasi in via ad maiores Ordines duerantur, habitum, & tonsuram deferentes, non tamen Clericos coniugatos, qui cum Virgine contraxerint, & alicui Ecclesiae ex deputatione Episcopi in seruiunt, & habitum Clericalem, ac tonsuram deferunt, qui licet gaudeant privilegio fori, non tamen ceteris Clericorum privilegiis, ut constat ex Capite unico de Clerico coniugato l. 6.

DV B I V M C V I I.

An contrahens possit se ad debita obligare, renunciando ius ad bonorum cessionem faciendam?

Non potest. Quia in commune bonum id videtur concessum, & per Epixeam censendum est, non fuisse ita concessum ut posset renunciari, sic Mol. 10. 2. d. 57. 2. §. ult. potest planē. Quia effectus privilegij huius potest quis renunciare, nempe non posse carceri addici, & non solvere debita ex acquirendis cessionem, sicut ex antea acquisitis, quod est indirecte privilegio cessionis renunciare. Ita Lugo 10. 1. de iust. d. 2. 1. n. 24.

Iuxta quam Doctrinam ego sic distingo. Illa obligatio ad tria diversa potest terminari. Primo ad cedendum bonis. Secundo ad non petendam liberationem ex carcere ob cessionem bonorum. Tertio ad non recipiendum eodem titulo alimentum necessaria iuxta statum ex acquirendis post cessionem. Quod ad primum attinet, existimo non posse debitorem ad id se obligare, quia cedere bonis, ut satisfiat creditoribus, est actus bonus, & maiori ex parte debitus ex iustitia, quae exigit, quod debita solvantur; quomodo ergo obligabit se debitor ad non soluenda debita ex bonis, quae habuerit? Quod autem attinet ad secundum, poterit quidem se debitor obligare directe ad non petendam se carcere liberationem. Sed Index ex officio poterit, & debeat eum ē carcere liberare, facta cessione quia leges ob commune bonum ita disponunt, ne frustra carceres occupentur, & miseri debitores sine causa vexatione afficiantur. Quoad tertium denique censeto, posse, si velit debitor se obligare ad non vtrudū, eo privilegio cessionis, sed ad soluenda debita etiam ex acquirendis post cessionem, sicut ex antea acquisitis; quia ad id potest se expresse obligare, & postea licite facere, Nam cum possit postea, si velit, applicare ea bona omnia ad integram debitorum solutionem non video, cur non valeat sponte sua ad id antecederet se obligare?

DV B I V M C V I I I.

An Remissio creditoris sit, libera, quando ei solutio non offeratur?

Certum est apud omnes (quod ex sess. 1. re-
colo) condonationem creditoris potentis
condonare, si libere fiat liberare debitorem a re-
stituendi obligatione: sicut & consensus credi-
toris liber permittit dilationem liberat
ab obligatione restituendi statim. Duplex ergo
conditio requiritur. Prima est, quod
creditor libere condonet, sed dilationem
consentiat.

consentiat. Ex quo fit, non sufficere remissionem per vim, fraudem, aut metum extortam. Secunda est, ut fiat à potente condonare. Quæstio autem circa primam, an sit libera remissio, quando creditori solutio non affertur.

Libera non est. Quia visa pecunia presente,
raro debitori creditor debitum assollet con-
dona- facilius autem condonat, quando non
operat adest substantiam, ex quo debitum tra-
capere possit. Ve igitur liberata constat esse
condonationem, necesse est creditori offerri
pecuniam, precibusque ac rationibus expressis
eam allicere, ut non accipiat, sed condonet. Sic
D. Antonin. & alij citati a Mol. *l. 3. d. 7. §. n. 2.*

Libera est. Mida est remissio, licet solutio
non offeratur, quia licet visa pecunia presente
fortasse creditor non condonat, non ideo in-
voluntarie, non visa condonat: semper enim
habet ius ad debitum illud exigendum, cui ce-
dit volens condonare. Ita Caietan. 2.2. q. 62. a.
6. ad 3. & in sum. v. *Remissio*, cap. 7. Medina,
Socus, Nauar. quos refert, & sequitur Molina
citatus Lessib. 2. cap. 16. n. 3. & alij commu-
niter.

Idem affirmo consulens cum his Doctores,
ne offerat creditori pecunia, quia fortasse à
remissione concedenda retardabitur. Aliud esset,
me auctore, si proponeretur impotentia, vel
paupertas debitoris maior quam sit: tunc enim
si creditor ab ea moueretur ad remittendum,
remissio esset inuolutario mixta, & oporteret
creditorem in plenam libertatem restitui à de-
bitore, ut omnino libere remittat, vel retineat
debitum.

DVBIVM CIX.

An sic graue furtum, quando aliquis
accipit rem non petitam, quam
si petiiffet Dominus im-
periret?

427
Quæstio
nem.

Regulam generalem indico ad excusandos
piures penitentes a restitutionis obli
gatione, quando scilicet putant, quod
si se per, vel per alios manifestarent Domino
suum debitum, ipse liberaliter condonaret, vel
nollet obligare ad restitutionem iam enim da
tur voluntas præsumpta Domini (sufficiens, vt
retentio non sit quoad res substantiam Do
mino iniurio. Sed circa huiusmodi præsumptam
voluntatem quæritur, an sit graue furtum,
quando quis accipit rem non peritam, quam
si perisset, Dominus impetiret :

428
Non est
fuit fur-
1700.

Non est furum impertire? Quia licet modus
displaceat, non videtur substantia displicere.
Sig. P. Antonin. Rosel. Angl. Sylvest. Tabien.
Acad. Sayr. quos refert. Sanchez 1.7.de Regu-
lar.cap. 19. numer. 13. quando aliquis accipit
rem non petitam, quam si petuisset, Domi-
nus dedisset. Extenditur ad eum casum, quan-
do domino displicet modus ille accipiendi si-
ne licentia: dum tamen substantia non displi-
ceat. Caetan. Arimil. Najar Mendoza, Graf. Sa-
Raffael. Rebel. Petre. de Ledec. Mann. quos
affert, & sequitur idem Sanchez ubi supra.
Escoib. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

Lessius *lib. secund. capite. 12. dub. 8. numero 48.*
C. 49.

Furtum graue est. Quia similis licentia in-
terpretatiua solum secundum statum condicio-
nalis, quatenus daretur, si peteretur, non
sufficit ad actuum valorem, v. gr. ad audien-
dam confessionem, vel ad desistendum matri-
monio. licentia enim conditionalis, non est
licentia, sed esset si peteretur; Ergo nec luf-
ficit ad accipiendam, & alienandam alterius,
eo infecto. Ita Suar. *to. 3. de Religio. lib. 8. cap. 11.*
Ex cuius obsecratione nonnulli a communi pri-
ma sententia recessere.

Immerito tanē enim respondeo, negando. 430
consequentiam, quia ad Sacramenta, & eo *Primam*
rum valorem, ad iurisdictionem, &c. requiritur *sententiam*
tur voluntas positiva antecedens, quæ canit *defendo.*
illos effectus: at verò ad excludendam malitiam
furti, non requiritur voluntas positiva Domini,
sed solum quod non sit positivè iniustus. Hoc
autem tollitur, quoties dominus sic est dis-
positus erga me, vt si ego peterem, rem
mihi impeteret; iam enim non habet repu-
gnantiam, sed voluntatem absolutam, qua
velit, me rem illam non vsurpare. Limito ta-
men primæ nostræ sententiæ Doctrinam, vt
locum non habeat, quando Dominus non con-
cederet rem ad illum vsum, vel illum; vt si
Dominus concederet quidem libenter ad co-
medendum, tu autem accipias ad vendendum,
ad quod etiam Dominus rogatus, non con-
cederet.

DVBIUM CX.

Debitor ex delicto mittit debitum ve-
ditori per confessarium, nuncius
autem vel confessarius id reti-
nuit: Debitor liberaturne,
ab onere restituendi?

Liberatur quidem. Quia debitor in hoc casu
 gessit ex parte sua, quod debuit, & potuit, *Liberatur*
 cum non posset per se ipsum restituere sine in-
 famia, nec posset commodiorem modum re-
 stituendi invenire; Ergo non est amplius ab
 eo exigendum. Certè si creditor expressè con-
 sensisset, vt restitueret cum modo fieret, debitor
 proculdubio satisfecisset; sed in hoc casu
 implicite consensisse censetur; si enim inter-
 rogatus fuisset, debuisset consentire, vt non
 alio modo restituito fieret, cum debitor alio
 modo restituere non potest; Ergo non minus
 debitor liberatur, quam si expresse consensisset.
 Sic aliqui, quos pressio nomine refert Lessi.
lib. secundo cap. 16. dub. sexto quam sententiam
 ipse *numero 67.* dicit non esse omnino impro-
 babilem. Idem indicat Filline. *tract. 32. numer.*
135. Et absolute amplectitur Cenedo *de pau-*
perato. Religio. dubio 34. numero octavo
 & tutius esse in praxi docet Diana *tom. pri-*
mi parte secunda tractatu tertio resolutione se-
cunda.

Non liberatur. Quia si debitor ex delicto 432
liberari posset eo casu à restituendi debito, à Non libe-
fortiori idem deberet concedi de debitore ratur.

H ; ex

ex contractu, qui inculpabiliter debet, & non tenetur ad damna sortita. Nam si ex contractu debeas centum aureos, & non possis ad per amicum fidelem, qui ad illum locum tendit, gratum etiam haberet creditor, quod per illum mitas, cum alta via non valeat debitum recuperare: & tamen nemo dicit debitorem ex contractu liberum esse, si eius amicus in itinere cum pecunia submergatur, vel si sibi retineat, quia vere adhuc nondum soluit creditori quod debebat; Ergo multo minus liberabitur debitor ex delicto, maxime quando non debebat rem alienam in individuo, sed pretium damni illati. Ita D. Antonin. p. 2. titulo secund. cap. quart. par. grapho primo Navar. sum. cap. 17. numer. 67. Lilius citat. Rebelius lib. secund. de re i. quest. 13. sectio. 6. num. 12. Molina tom. tertio disput. 754. num. 1. Navarra lib. 4. de restit. capite quinto dubio primo, num. 19. Toletus l. 5. cap. 24. numer. secund. Faber, Lazar. Sylvi. Contrad. Sayr. Homobon. apud Dianam ibidem.

433
Auctoritas
resolutio

Profecto stando in ratione parum probabilitatis in prima sententia inuenio, eius namque fundamenta vel nihil probant, vel probant minus contra eius Auctores. rator, debitorem fecisse totum id, quod potuit, ac debuit in illis circumstantiis dando debitum confessario, ut restitueret: id tamen totum licet fuerit, satis ad vitandum novum peccatum, non tamen satis fuit ad debitum extinguendum, quia ex delicto praterito obligatur ad seruandum dominum indemnem cum effecta, nec ad id satis est facere totum, quod potuit, si re ipsa effectus non sequitur. Certè creditor contentiret, ut res per confessarium restitueretur, sed retento suo iure, ut quomodocumque ad ipsum non perueniret, abique suo periret detrimen- non enim tenebatur ad renunciandum huic iuri quod ex delicto habebat.

DV BIVM CXI.

Qui solvere non potest debita, sperat autem, quod postea manens in saeculo, poterit, potestne, ommissa restitutione, Religionem ingredi?

434
Minime
potest.

Minime potest. Quia creditores possident ius suum ut eis debita solvantur, quo iure spoliandi non sunt ob ingressum debitoris in Religionem, praecipue si speratur fore, differens ingressum valeat creditoribus satisfacere. Sic Gerson p. 2. tract. an licent gravato debitor intrare Religionem? alphab. 39. lit. X. & Y. Vbi refert, multos Doctores Parisienses ita sensisse. Supplem. Gabriel in 4. q. 1. articulo quinto dubio secund. corollar. 2. Valent. 2. 2. d. 5. qu. 6. puncto 7. Medin. C. de restit. q. 3. causa 8. Angl. & Carb. apud Sanchez lib. 4. decal. cap. 19. num. 6. Molina tom. 1. d. 758.

435
Potest qui-
dem.

Potest plane. Quia persona hominis liberi non est creditoribus obligata, sed eius bona: Ergo cedendo bonis omnibus in fauorem creditorum, illis satisfacit, nec ad aliud tenetur Ita D. Thom. 2. 2. quest. 189. articulo sexto ad 3. Palud. in 4. dist. 39. q. 3. articulo 1. concl. 7. Syluest. v. Religio. secund. quest. 4. Angel. lib.

numer. 6. Caietan. articulo sexto, D. Antonin. p. 1. titulo 11. cap. secund. par. grapho primo, Rosel. Tabien. Vigner. Armil. Pedraza, Arag. & alij, quos affert Sanchez ibidem numero septim. Excipiunt tamen D. Thom. & alij, nisi debitor obligatus esset ad aliquid certum in singulari, vel ad reddendam rationem. Alij vero addunt posse ingredi Religionem, quamvis se iuramento obligasset ad debita soluenda.

Ego autem mediam terens viam, existimo, si breui tempore qui speret, posse debita in totum, vel magna ex parte solui, debere ferre Religionis ingressum: secus autem si necesse esset per longum tempus expectare. Mecum Ludouicus Lopez p. 1. Instr. cap. 29. Azor. tom. 1. lib. 12. cap. 1. q. 5. Lessi. lib. secund. cap. 16. dub. 8. Navar. comment. 1. de Regular. n. 8. Navarra de restit. l. 4. cap. 4. n. 78. & 79. Sanchez ubi supra num. 8. Diana parte secund. ir. 2. resol. 41. Explicat autem Sanchez, tempus illud breue ad biennium extendi. Attamen sententia hæc expositione indiget. Si expresse te obliges ad debita soluenda, etiamsi ad hoc necesse sit, non inire Religionem, obligaberis ad id praestandum cum sine peccato possis implere. Ratio ergo cur de facto ad manendum in saeculo non teneatur, esse debet, quia quando se obligauit, non habuit intentionem explicitam, vel implicam se ad id obligandi: imo censetur habuisse intentionem implicitam excludendi illum casum, ut patet in promissione matrimonij, cui etiamsi iuramento firmetur, inesse censetur conditio illa tacita. Nisi ad Religionem transiero. Assero igitur, neque in promissionibus gratuitis, neque in debitis ex contractu oneroso, neque ex delicto debere te ultra biennium in saeculo expectare, sed satis esse, si integre, vel magna ex parte soluantur. Imo licet spes sit, quod debita dicto biennio soluantur, non tamen sine difficultate notabili, crediderim, non esse obligationem differendi eo tempore ingressum.

436
Mediam
terram viam.

DV BIVM CXII.

An religiosus debeat laborare in Monasterio, ut ita possit suis solvere creditoribus?

Minime debet. Quia dum cunctis bonis cessit ad religionis ingressum, omnino liber à debitis euasit. Sic Paludan. Antonin. Rosel. Angel. Syluest. Tabie. & Aragon. apud Sanchez. lib. quarto Decalog. capis 19. numer. 14.

Debet profecto salua regulari obseruantia, & modo id non sit contra status Religiosi decen- tiam. Quia quod prius bonis cessit, non liberat eum in conscientia, ne debeat modo communi, & ordinario integram debitorum solutionem procurare. Ita Medina de restit. quest. seria causa 8. Navar. commentar. 1. de Regular. numer. octauo. Angl. & Maior apud eundem Sancium. Addunt Medina, & Maior, debere Prælatum quantum honeste possit Religiosum ob hanc causam excusare à multis horis ad diuina, vel ad officia Monasterij deputatis. Maior adicit, Prælato licentiam dene- gante.

437
Non debet.

438
Debet plane.

gante, Religiosum debere ad huc eam sibi accipere, & operari. Alij alia.

⁴³⁹ *Quid An-
tistia.* Ego existimo obligari eum religiosum ad opera, ac labores illos, qui iuxta statum Religionis, & qualitatem etiam ac conditionem ipsius Religiosi difficiles non essent, nec extrinsecus ordinari, & non nisi ex licentia Praelati, qui licentiam hanc dare non teneatur. Prima pars, nempe quod debeat eodem modo laborare ad solvendum creditoribus, probatur, quia status Religiosus non aliter excusat a solvendis debitis, nisi quatenus impedit modum, quo in saeculo solvi possent. Si enim eum non impedit, non apparet, cur magis Religiosus status, quam matrimonium denuo contractum vel status clericali assumptus a debitorum solutione excuset. Secunda vero pars, quod scilicet laborare non debeat nisi iuxta qualitatem & decentiam sui status, & per consequens non nisi ex sui Praelati consensu, ostenditur, quia etiam in saeculo manens non debet nisi iuxta sui status conditionem, eiusque decentiam laborare, vel negotiari ad eum finem: Ergo neque in Religione debet aliter laborare. Itaque debitor factus Religiosus cum statum mutaverit, non debet alio modo creditoribus satisfacere, nisi illo, qui iuxta praesentem statum & conditionem suam debeat; quare non debet laborare contradicente Praelato, & multo minus extra conventum in saeculari habitu, ut alij docere. Vtrumque enim indecentissimum & extraordinarium est, in Regulari, quam habet, statu.

DVBIVM CXIII.

Qui in saeculo operam determinatam aliqui promissit, Religionem ingressus, remaneatne ex bonis suis solvere damna sequuta promissario ex eo, quod fides ei servata non fuerit.

⁴⁴⁰ *Non tenetur.* Non tenetur. Quia in ea promissione intelligitur conditio, Nisi ad Religionem transiero. Sic Sanchez lib. 4. De cal. 19. cum Paludano, & Antonio.

⁴⁴¹ *Tenetur plane.* Tenetur plane. Quia debebat ille differre Religionis ingressum, donec impleat opus promissum: si ergo promissario fides servata non fuit, tenetur debitor damna inde sequuta refarcire. Ita Rosell. Angel. Sylvest. & alij apud eandem Sanctium.

⁴⁴² *Anterioris
refutatio.* Ego autem id concedo in iis casibus, quibus debebat differre debitor Religionis ingressum donec impleat opus promissum, v. gr. si promissa est res determinata, quae brevi tempore absolvi potest absque magno debitoris incommodo, differendus erat ingressus, donec absolueretur. At si Religiosus bona non habeat, ex quibus damna illa valeant refarciri; dicendum est de hoc debito, quod de aliis debitis ex delicto quae habet, quoad obligationem solvendi illud, si possit.

DVBIVM CXIV.

Debitor, qui compositione accepta, solvit partem illam a Pontifice designatam pro debitis incertis, manetne ita liber, ut etiam comparante postea vero domino, aut creditore, ei restitui facile possit, non debeat amplius ei restituere.

⁴⁴³ *Manet liber.* Manet omnino liber in conscientia, nec tenetur amplius restituere. Quia haec compositio equivaleret praescriptioni comparatur Dominium irrevocabiliter, ita & compositione, potest enim Respublica, & Princeps supremus iustis de causis Dominia transferre. Sic Bannes 2. 2. q. 62. articulo quinto dub. 8. conclus. 5. Sotus in 4. dist. 21. quaest. secund. articulo 4. Henriq. l. 7. cap. 34. num. sexto Acosta in Bul. Cruc. quaest. 93. Trull. ibi l. 3. dub. 4. numer. 8. Diana p. 3. tract. 4. resol. 112.

⁴⁴⁴ *Liber non manet.* Liber omnino minime manet. Quia Pontifex per compositionem non intendit, nec potest iuri privatorum praedicare, ne recuperent sua bona; nec concedere potest compositionem nisi conformando se ab rationabilem, mentem creditorum, quae est ut compositione non impediantur consequi sua bona, quando; scilicet compositio, illa obtinuerint, nisi a detentoribus culpabiliter impedirentur. Ita Cordub. lib. quinto quaest. 41. Couar. reg. Peccatum p. terra 9. 1. & alij, quos sequitur Turrian. disp. 748. num. 9. Villalob. tom. 1. summa. tract. 19. m. 9. Mannel. in Bul. compes. dub. 6.

⁴⁴⁵ *Quid tenendum.* Profecto Bulla compositionis non habet locum nisi in iis bonis ac debitis, quae attentis praesentibus circumstantiis deberent iuxta mentem praesumptam creditorum dari pauperibus vel operibus piis, propter hunc enim titulum pertinet ad Pontificem eorum distributio, & applicatio, qui generalem administrationem habet circa opera pia. Quando vero circumstantiae tales sunt, ut iuxta praesumptam & rationabilem domini intentionem bona illa adhuc non essent danda in opera pia, Pontifex non vult se in illis ingerere. Dato ergo illo casu, & positis circumstantiis, in quibus iuxta rationabilem voluntatem praesumptam domini res esset in pios usus expendenda, prima sententia mihi probabilior esse videtur. Quia si debitor maneret adhuc cum obligatione restituendi creditori, cum compareret, nulla esset compositionis utilitas.

DVBIVM CXV.

Pauperes quae ex compositione hac in elemosynam acceperunt, si apud ipsos extant, cum verus dominus compareret, debetne si ipse velit, ei restituere?

⁴⁴⁶ *Debet restitui.* Si quae in elemosynam pauperes acceperunt, a comparente postea vero domino reddere debent domino quidquid apud ipsos ex iis extant, si ipse dominus ita velit. Quia distributio

H 4 tio

92 Theologiae Moralis Lib. XXXVII.

tio prior ea conditione facta est, si non compareret dominus, antequam bona ab ipsis pauperibus consumantur: alioquin non gereretur vtiliter negotium domini, vel creditoris, atque adeo nec valide. Sic Molina *ro. 3. disp. 746. §. ult.* Lessius *l. 2. cap. 14. dub. 6. num. 43.* Idem dicendum quando res inueniatur, facta diligentia, & non inuenio Domino, applicata fuisse aliquibus Religionibus, vel operibus piis. Nam Couar. *reg. Peccatum p. 3. §. 1. nu. 5. & Mercado de contr. et de restitu. capit. 1. §. asserunt Domino comparente, debere Religionem reddere quod accepit.*

447
Resitui
non debet.
Res semel debito modo applicata ab Episcopo, vel confessorio pauperibus, non debet potest, Domino comparente restitui, etiam in propria extet specie. Probatur Cruciatæ exemplo. Quia id quod Cruciatæ applicator, supponitur debere esse ex eis, quæ in talibus circumstantiis deberent absolute pauperibus distribui vel in vius pios erogari: hinc est, quod nunquam intelligitur Cruciatæ applicari pars illa, quæ per compositionem datur, cum onere restituendi Domino, etiam si sit magni momenti summa. Si autem ratio pro prima sententia adducta vera esset vniuersaliter, non posset debitor dare Cruciatæ partem illam absolute, quia hoc esset contra voluntatem Domini nolentis priuare se iure recuperandi, quod ad se pertinet, si deus occasio, debitum agnoscendi, aut inueniendi. Cum ergo debitor licite det partem illam Cruciatæ absque tali onere, fatendum est, aliquando eiusmodi res posse absolute pauperibus applicari absque onere illis imposito, restituendi domino comparenti. Ita Navarra *lib. secundo de restitu. capit. secundo numero 57. Henric. de indulg. cap. 34. num. 8.* quod idem dicunt, quando ipsi debitori, quia pauper erat, applicata res fuerat. Lugo *ro. 1. de iust. disp. 2. in 102.*

448
Hanc sententiam
eligo. & debito modo
expono.
Hæc quidem sententia, si debito modo intelligatur mihi satis probabilis videtur, eamque mihi eligendam duxi. Si debito modo intelligatur, quia in praxi sæpe fortasse necesse erit illam rem Domino comparenti reddere, nam de facto ex hac manifestatione Domini, arguitur communiter non admissæ adhuc circumstantiam illam quod nulla post diligentiam factam, nulla esset spes inueniendi dominum, ad hoc, ut res irrevocabiliter in vius pios erogetur, quare dominus adhuc retinet in suum ad rem suam recuperandam, quando eam inueniunt, quia non fuit iuxta eius intentionem rationabiliter præsumptam ita cito aliis distribuenda, vel applicanda; & ideo communiter loquendo, si torques, vel quid simile loco pio applicetur habere etiam ad hoc peculiare privilegium, restituendum id erit domino comparenti; quia verisimile est, non fuisse ita nullam spem inueniendi dominum, ut posset præsumi domini voluntas, quod statim res illa pro eius anima expenderetur absolute, & sine villo onere restituendi. Cæterum si tales diligentie tamdiu factæ fuissent, ut attentis omnibus circumstantiis, nulla esset spes quod inueniretur unquam dominus, & ideo in vius pios res erogaretur, vel distribueretur egenis tunc videtur absolute & sine villo onere eius translatum fuisse dominum.

D V B I V M CXVI.

Cum non adest causa sufficiens compositionis cum Pontifice, estne valida compositio?

449
Valida est.
Licet illicitè concedatur valida tamen erit. Quia hæc bona subint dispositioni, & distributi Pontifici. Sic Corbuba *quest. ultima de indulg. Tortian. in presenti d. 41. dub. 1. n. 6. Alen. p. 4. q. 86. memb. 2. a. 2.*

450
Non est.
Valida.
Valida non est. Quia Pontifex sine causa non potest rem alienam, inuito domino, alteri applicare. Ita Couar. *reg. Peccatum, p. 3. titulo 1. Sors lib. 4. de iust. quest. 7. articulo primo ad 3. Naur. summa capite 17. num. 93. Medina de restitu. q. 3. causa 11. Molina ro. 3. d. 748. num. 5. & alij communiter.*

451
Prior distinctione.
Distingendum existimatur. Nam si restitutio fieri debeat ob legem aliquam Ecclesiasticam id præcipientem, non expectata sententia, vel reddentem debitorem incapacem ad restituendum: tunc Pontifex valide posset compositionem sine causa sufficienti concedere, quia in lege propria potest valide dispensare, quidquid sit, an peccet grauer, vel leniter in ea dispensatione: & in hoc consentit Molina *n. 4.* Quando autem bona debent restitui propter obligationem aliunde provenientem, vultus mihi, requiri causam sufficientem ad valorem compositionis pro minori summa; quia in iis Pontifex non est dominus, sed administrator: administrator autem non potest pro libito disponere de rebus alienis, cum ergo ea debita habeant creditorem licet incognitum, iuxta cuius voluntatem debent expendi, non potest Pontifex prohibito creditorem suo iure defraudare. Hoc autem concedi posset, quando licet re vera non esset causa sufficiens, æstimeretur tamen sufficiens, saltem à Pontifice, id sufficere ad valorem compositionis. Quemadmodum ad valorem indulgentiæ crediderim sufficere causam prudenter existimatum sufficientem à Pontifice, licet re vera sufficiens non esset.

D V B I V M CXVII.

An Episcopus possit huiusmodi compositionem pro debitis incertis in sua Diocesi suis subditis concedere?

452
Potest.
Quidem.
Potest Episcopus. Quia nec iure naturali, nec humano constat id esse Papæ reservatum & id videtur esse iuxta voluntatem creditorum, ut possit Episcopus spiritali subditorum salutem contolere. Sic Henric. *l. 7. de indulg. capit. 33. n. 4. Villalobus ro. 1. sum. tr. 19. numer. 11. Trullench. in Bul. 3. dub. 1. num. 3. Diana p. 3. tractat. 4. resol. 112. ad dens non esse in vlu, quia hoc fortasse provenit ex eo, quod Papa concedi de*

de facto Bullam compositionis, qua sufficienter prouidetur conscientie fidelium. Attamen hæc responsio solum deserviret pro Hispania, & Sicilia, ubi nulla hæc conceditur, non pro Italia Gallia, Germania, & aliis Regnis, quibus non conceditur: & tamen Episcopi eam potestatem non exercent.

Minime potest. Quia Pontifex summus hoc sibi de facto referuauit. Ita Syluest. Cordu. Rodriguez apud Deanam citatum. Molina tom. tertio. d. 748. numero septimo Turrian. de iust. d. 41. dub. 2. n. 12.

Ego existimo Episcopum non posse eiusmodi compositionem concedere, quod vñs omnium Episcoporum satis confirmat. Quia vel Episcopus id potest, quatenus ad eum pertinet disponere de bonis subditorum in ordine ad bonum commune, & hoc non pertinet ad Episcopum, sed ad Rempublicam, vel Principem supremum, propter dominium altum, quod quidem non habet Episcopus, vel ad summum Pontificem, quatenus ipse indirecte potest res temporales gubernare, quando id est ad bonum spirituale necessarium. Vel potest id facere Episcopus, quatenus ipse indirecte potest res temporales gubernare, quando id est ad bonum spirituale necessarium. Vel potest id facere Episcopus, quatenus ipse indirecte potest res temporales gubernare, quando id est ad bonum spirituale necessarium. Vel potest id facere Episcopus, quatenus ipse indirecte potest res temporales gubernare, quando id est ad bonum spirituale necessarium.

DVBIVM CXVIII.

Princeps secularis potestne huiusmodi compositionem concedere subditis?

Potest quidem. Quia hæc bona temporalia subsunt Domini temporalis dispositioni, sicut apud infideles. Et quia circa res inuentas id videtur de facto fecisse seculares Principes per suas leges. Sotus in 4. dist. 21. quæst. secunda articulo quarto Heringius lib. septimo de indulgent. capite 33. numero 4.

Non potest. Quia tam debitorum incertorum quam rerum inuentarum dispensationem summus Pontifex sibi referuauit. Ita Corduba quæstio. vltim. de indulgent. Molina tomo tertio disputat. 748. num. 7. Turrianus vero in præsentia disp. 41. dub. secund. num. quinto & sexto. Non concedit circa res inuentas, negat vero circa debita incerta.

Ego autem, existimari, vtraque bona in duplici statu posse considerari. Primo quando adhuc est spes, quod possint domino reddi, & per consequens quoad dominus non vult, in vñs pios distribui. Secundò, quando iam non est talis spes, & per consequens quando dominus præsumitur velle, quod in eius vilitatem spirituales expendantur, & ad vñs pios applicentur. In primo statu locum habere potest prima sententia, quia adhuc non sunt ex voluntate dominorum ad vñs pios destinata, atque idem potest secularis princeps pro cura temporalis gubernationis, quam habet, & ex præsumpta etiam voluntate dominorum, assignare aliquam personam, quæ eorum bona retineat, & procuret dominum inuenire, dato eis personis pro tali cura iure ad acquirenda postea illa bona, si dominus non compareat; quia totum hoc si debito modo executioni mandetur videtur esse in vilitatem temporalem creditoris ac domini, qui sæpe hac via bona recuperabit. In Secundo autem statu, quando iam non est talis spes, & idem dominus præsumitur velle, quod in eius vilitatem spirituales expendantur, iam secularis Princeps non poterit de illis disponere; quia dispositionem circa bona destinata ad vñs pios Ecclesia sibi referuauit, & per talem destinationem saltem præsumptam, & interpretatiam facta sunt quasi bona Ecclesiastica ad Ecclesiam spectantia gubernationem.

DVBIVM CXIX.

Novit quis creditorem, sed propter eius absentiam & distantiam a restitutione ei mittenda excusatur, & concurrunt circumstantiæ, in quibus posset ex præsumpta creditoris voluntate in vñs pios restitutionem agere: Hoc in casu poteritne se per Bullam componere?

Non poterit. Quia Bulla solum concedit compositionem, quando creditor est incertus; in eo autem casu certus est incertus; Ergo ne quid debitum illud per Bullam componi. Sic Sotus in 4. dist. 21. quæstione secunda articulo quarto. & l. 4. de iust. g. septim. articulo primo Henric. lib. septim. indul. c. 34. §. 2.

Poterit quidem. Quia ex verbis ipsius Bullæ id proculdubio constare videtur. Ita Couar. & Angel. quos refert, ac sequitur Mannel. in Bulla compos. numer. tertio Turrian. de iust. d. 41. dub. 3. numero 28. Lugo tom. primo de iust. d. 21. numero 139.

Hanc sententiam eligo, & confirmo, eius expensens fundamentum. Quia si debitum ex iniusta acceptione oriatur, colligi potest nostra conclusio ex verbis bullæ in fine, ubi conceditur compositio pro re quacunque male habita quocumque modo, dum sciri non possint ij quibus legitime debebat, & possit fieri restitutio. In casu autem posito vere non scitur dominus, cui debeat, & fieri restitutio valeat nam

457
Resolutio
Aulicis.

453
Minime
potest.

454
Aulicis
placitum.

455
Potest
quidem.

456
Non potest.

458
Non potest.

459
Poterit.

460
Hanc sententiam
eligo, &
confirmo.

EL SCOBAR
Theob. Mor.
Tom. VIII. II.
EL IV

nam licet creditor cognoscatur, ei tamen non debet, nec potest restitutio fieri in talibus circumstantiis, ob quam impotentiam, & spei defectum quod postea possit, supponimus, posse iam egenis restitui. Ergo in hoc casu verificatur id, quod Bulla exigit ad compositionem faciendam. Si verò debitum non oriatur ex iniusta acceptione, sed ex causa licita, & iusta, adhuc videtur ex eiusdem Bullae verbis id colligi, nempe ex illis, quae in principio Bullae habentur, ubi dicitur concessa compositio omnibus, qui aliquid deberent male acquisitum, vel male habitum, ablatum, inuentum, atque etiam per usuram comparatum, vel quolibet alio modo: dummodo non constet certa persona, cui huiusmodi bona legitime debeantur, & possint restitui. Ex quibus verbis colligitur, debita etiam incerta non orta ex iniusta ablatione per Bullam componi. Addiderim vero, etiam si creditor sciatur, si tamen ob distantiam, vel aliud impedimentum non sit spes, quod possit ei restitui, posse etiam fieri compositionem; quia tunc etiam non constat persona certa, cui legitime debeat ac possit restitui, cum licet de creditore constet, ei tamen restitui nec debeat, nec possit propter distantiam vel alia impedimenta.

D V B I V M C X X.

*An debitor excommunicatus excusetur
à restitutione agenda?*

461
Excusatur

Excusatur quidem. Quia ut soluat debet cum creditore communicare; at non potest communicare, cum aliis, quando excommunicatus est: ergo à restitutionis obligatione liberatur. Sic Sayr. in clauil. 2. c. 9. n. 20. Vgolin. tabula 2. c. 20. §. 2. & aliqui Canonistae, quos refert Lef. l. 2. c. 16. dub. 9.

462
Non excu-
satur.

minime excusatur. Quia passim debitores excommunicantur, ut debita solvant, nec absoluntur donec solutio fiat. Ergo supponitur, quod durante excommunicatione, possunt ac debent soluere. Ita Lef. citatus Glossa ad c. Nos Sancto- rum. Sylu. v. excommunicatio §. 9. 1. 2. & alij.

463
Primam
sententiam
ut impro-
babilem
reiciat.

Primam sententiam omnino esse improbabilem existimo, cum ex usu, contractum manifeste constet. Profecto communiter non confertur excommunicationis absolutio, nisi satisfacta prius parte; Ergo satisfacere debitor debet antequam ab excommunicatione absoluat, ergo ad restitutionem gerendam excommunicatio non excusat.

D V B I V M C X X I.

*An excommunicatio creditoris excuset à
restitutione facienda debitorem?*

Excusat quidem. Quia quando cum creditor est excommunicatus, non potest debitor cum illo communicare, & ideo non potest ei debitum soluere: haec enim aliqua civilis communicatio esset. Sic Glossa ad c. Nos Sancto- rum 15 q. 3. panormit. & Felin. ad cap. In- ter alia, de sentent. excom. Glossa ad c. ult. de heret. Adrian. in 4. q. 3. de clauil. & alij quos refert, Conar. reg. Peccatum. p. 1. n. ult. Probabilemque dicit hanc sententiam Mol. to. 3. d. 759. & Lef. l. 2. c. 16. dub. 9.

464
Excusatur
quidem.

Non excusat. Quia licet excommunicatio creditoris eum impediat à petendo in iudicio suum debitum ex cap. Quia de exceptionib. in 6. (quod tamen in aliquibus tribunalibus secularibus non est in praxi) loquendo tamen de petitione priuata extrajudiciali creditor excommunicatus potest debitum petere, & debitor potest ac tenetur illud soluere. Ratio est, quia excommunicatio non prohibet communicationem cum excommunicato, quando id spiritualis utilitas exigit, vel temporalis ipsius excommunicati requirit; Ergo nec prohibet debiti solutionem, quae creditori utilis ac necessaria est. Ita Conar. Lef. Molin. quos citat, & sequitur Card. Lug. 10. 1. de inst. d. 21. n. 151. Anula de censur. p. 2. c. 6. sect. 11. dub. 4. Arag. Valent. Navarra, quos affert, ac sequitur Bonac. de rest. d. 1. q. ult. pun. 2. nu. 31. Et alij quos affert, ac sequitur Suar. de censur. d. 15. sect. 8.

465
Non excu-
satur.

Hanc sententiam veriorē, ac magis communem esse reor. Nam nullo iure constat, id esse prohibitum, quae enim pro contraria sententia afferuntur, id non probant, nec illud cap. Nos Sancto- rum nec cap. Iuratores, in quibus solum prohibetur militibus, & Vassallis, seruare fidelitatem promissam, quae prohibitio cum sit odiosa, non debet extendi ad debita pecuniaria, nisi id exprimitur.

466
Hanc mihi
verius, &
communem

Enim vero de iniuriis, circa bona corporis nempe circa vitam & membra, de iniuria adulterij, de iniuria in materia famae, & honoris, de iniuriis in rebus spiritualibus, & de restitutione pro eis facienda iam Volumine quinto differui per dubia, ea quae requirunt. Iam autem ad materias circa contractus in particulari euoluendas me accingo, qui volum. 1. eas generatim indicauit.